

TC.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KAMBYO SENETLERİNDE SAHTECİLİK VE
TAHRİFAT FİİLLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NURULLAH TEKİN

ANA BİLİM DALI: ÖZEL HUKUK

TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. MEHMET BAHTİYAR

KOCAELİ, 2005

ÖNSÖZ

Kambiyo senetleri olan poliçe, bono ve çek ticari hayatta kredi ve ödeme aracı olarak kullanılmaktadırlar. Bu sebeple kambiyo senedine bağlanan alacağın süratli ve güvenli bir şekilde paraya çevrilmesi gereklidir. Hukuk sistemleri, kanunen belirlenen kurallara uyması şartıyla hamile, diğer senetlere göre özel imkânlar tanımışlardır. Kambiyo senetleri için öngörülen bu kolaylıktan yararlanmak ve çoğu zaman kendilerine menfaat sağlamak isteyen bazı kişiler bu senetler üzerinde sahtecilik ve tahrifat yapmaktadırlar.

‘Kambiyo senetlerinde sahtecilik ve tahrifat’ doktrinde, genel eserlerde ve çeşitli makaleler de özel olarak incelenmiş ve ayrıca hakkında pek çok yargı kararı verilmiştir. Konunun yüksek lisans tezi olarak tekrar ele alınıp incelenmesi uygulama ve doktrin açısından faydalı olacaktır. Kambiyo senetlerinde sahtecilik ve tahrifatla ilgili ceza hukuku bakımından sadece bu kavramların düzenlendiği maddeler ile gerekçeleri belirtilmiştir. Bunun en büyük sebebi, tezin bir özel hukuk çalışması olmasıdır.

Tez konusu seçiminde bana yol gösteren, bu konuda beni sürekli destekleyen tez çalışmam sırasında tezin şekil ve esasına ilişkin eleştirilerde bulunarak, tezimi tamamlamama yardımcı olan ve engin hukuk bilgisinden yararlanma fırsatı bulduğum danışmanım, değerli Hocam Sayın Doç. Dr. Mehmet BAHTİYAR’a şükranlarımı sunuyorum.

Ayrıca yüksek lisans eğitimim sırasında bilgi ve deneyimlerinden yararlanma imkânı bulduğum ve tez jürimde bulunmayı kabul eden Doç. Dr. Seyithan DELİDUMAN ile Yrd. Doç. Dr. Pelin GÜVEN’ e teşekkür ediyorum.

İstanbul, Eylül 2005

Nurullah TEKİN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	2
İÇİNDEKİLER	3
ÖZET	7
ABSTRACT	8
KISALTMALAR	9
GİRİŞ	11

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMBİYO SENETLERİNDE SAHTECİLİK VE TAHRİFAT

I. KAMBİYO SENETLERİ VE ORTAK ÖZELLİKLERİ	13
A. KAMBİYO SENETLERİ	13
1. POLİÇE	14
2. BONO (EMRE MUHARER SENET)	15
3. ÇEK	17
B. KAMBİYO SENETLERİNİN ÖZELLİKLERİ	19
1. GENEL OLARAK	19
2. ORTAK ÖZELLİKLERİ	20
3. İMZALARIN İSTİKLALİ PRENSİBİ	22
a. Genel Olarak	22
b. Sahte İmza	24
C. KAMBİYO SENETLERİNDE DEF'İLER	27
1. GENEL OLARAK	27
2. MUTLAK DEF'İLER	32
a. Senet Metninden Anlaşılan Def'iler	32
b. Senedin Hükümsüzlüğüne İlişkin Def'iler	33
3. ŞAHSİ (NİSBİ) DEF'İLER	34
II. SAHTECİLİK VE TAHRİFAT KAVRAMLARI	36
A. SAHTECİLİK KAVRAMI	36
B. TAHRİFAT KAVRAMI	36
III. KAMBİYO SENETLERİNDE SAHTECİLİK VE TAHRİFATLA	

İLGİLİ DÜZENLEMELER	38
A. TÜRK TİCARET KANUNUNDA YER ALAN DÜZENLEMELER	38
B. TÜRK CEZA KANUNUNDA YER ALAN DÜZENLEMELER	39

İKİNCİ BÖLÜM

KAMBİYO SENETLERİNDE SAHTECİLİK VE TAHRİFATTAN DOĞAN HUKUKİ SORUMLULUK

I. GENEL OLARAK	41
II. POLİÇE VE BONODA SAHTECİLİK VE TAHRİFAT	43
A. SENET METNİNDEKİ DEĞİŞİKLİKLER	44
1. SENET METNİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER	46
2. EN ÇOK RASTLANAN TAHRİFAT HALLERİ	48
a. Bedelde Tahrifat	48
b. Vadede Tahrifat	50
c. Ödeme Yerinde Tahrifat	51
d. Keşide Tarihinde Tahrifat	51
3. DİĞER TAHRİFAT HALLERİ	51
B. SENET METNİNDEKİ DEĞİŞİKLİK DIŞINDA KALAN HALLER	52
C. HUKUKİ SORUMLULUK	53
1. GENEL OLARAK	53
2. FAİLİN SORUMLULUĞU	55
3. FAİL DIŞINDAKİLERİN SORUMLULUĞU	56
III. SAHTE VE TAHRİF EDİLMİŞ ÇEK (TTK. m. 724)	60
A. GENEL OLARAK	60
B. TTK. m.724'ÜN DÜZENLENME AMACI, UYGULANMA ŞARTLARI VE İLGİLİ HÜKÜMLERLE İLİŞKİSİ	61
1. DÜZENLENME AMACI	61
2. UYGULANMA ŞARTLARI	61
a. Sahte ve Tahrif Edilmiş Bir Çekin Varlığı	62
b. Muhatap Bankanın Ödeme yapması	62
c. Keşidecinin Zarara Uğraması	62
3. İLGİLİ HÜKÜMLERLE İLİŞKİSİ	63
C. ÇEKTE SAHTECİLİK VE TAHRİFAT HALLERİ	67
1. SAHTECİLİK HALLERİ	67
a. Keşidecinin İmzasında	67

b. Diğer İmzalarda	68
c. Beyanlarda	69
2. TAHRİFAT HALLERİ	70
a. Çekteki İsimlerde	70
b. Bedelde	71
c. Keşide Tarihinde	71
d. Keşide ve Ödeme Yerinde	74
e. Diğer Hallerde	75
D. SAHTE VE TAHRİF EDİLMİŞ OLAN ÇEKİN ÖDENMESİNDEN DOĞAN SORUMLULUK	76
1. GENEL OLARAK	76
2. FAİLİN SORUMLULUĞU	76
3. FAİL DIŞINDAKİLERİN SORUMLULUĞU	78
a. Muhatabın Sorumluluğu	78
b. Keşidecinin Sorumluluğu	81
c. Birlikte Sorumluluk	83
d. Muhatabın Rüc'u Hakkı	83
4. MUHATABIN SORUMLULUKTAN KURTULMA ŞARTI	84
a. Genel Olarak	84
b. Muhatap Bankanın kusursuz olduğu haller	85
c. Muhatap Bankanın kusurlu olduğu haller	85
E. TTK. m. 724'ÜN KAPSAMI DIŞINDA KALAN SAHTECİLİK VE TAHRİFAT HALLERİ	87
1. GENEL OLARAK	87
2. ÇEKİN ÖDENMEMİŞ OLMASINDAN DOĞAN SORUMLULUK	88

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAHTECİLİK VE TAHRİFAT İDDİALARININ İLERİ SÜRÜLMESİ

I. GENEL OLARAK	92
II. MENFİ TESPİT DAVASI AÇILMASI	92
A. GENEL OLARAK	92
B. SAHTECİLİK VE TAHRİFATIN MUTLAK DEF'İ OLMASI	94
C. DEF'İ HAKKININ HAMİLE KARŞI İLERİ SÜRÜLMESİ	95
D. İSPAT YÜKÜ	97

E. SAVUNMANIN GENİŞLETİLMESİ	98
F. YETKİ ANLAŞMASI OLAN SENETTE SAHTECİLİK VE TAHRİFAT	98
G. CEZA MAHKEMESİ KARARININ İSPAT YÜKÜNE ETKİSİ	99
II. SAHTECİLİK VE TAHRİFAT İDDİALARININ İNCELENMESİNDE YÖNTEM VE SIRA	102
A. TARAFLARIN SORGULANMASI VE MEVCUT BELGELERLE BİR KARAR VERİLMESİ	105
B. BİLİRKİŞİ İNCELEMESİ AŞAMASI	107
1. TARAFLARIN SORGUYA ÇEKİLİP BELGE VE DELİLLERİN TOPLANMASI	107
2. İMZA KARŞILAŞTIRILMASINA ESAS OLAN BELGELER VE ÖZELLİKLERİ	108
3- İMZA VE YAZI YAZDIRMA (İSTİKTAB)	110
4- BİLİRKİŞİNİN İNCELEME YAPMASI	111
C. TANIK DİNLENMESİ	115
D. KARŞI TARAFA YEMİN YÖNELTİLMESİ	115
E. İMZANIN DAVA DIŞINDA KABUL EDİLMESİ	116
SONUÇ	117
KAYNAKÇA	119

ÖZET

Kambiyo senetleri, diğer senetlere göre sahiplerine (hamil) dava ve takip bakımından ek bir takım güvence sağladıklarından dolayı, ticari hayatta yaygın şekilde kullanılmakta ve sıkça sahtecilik ve tahrifat fiillerine maruz kalmaktadırlar.

Kural olarak, sahtecilik veya tahrifat fiillerinden asıl sorumlu olan kişi faildir. Sahtelik ya da tahrifat durumunda fail dışındaki kişilerin sorumluluklarının nasıl olacağı Türk Ticaret Kanununda düzenlenmiştir.

Türk Ticaret Kanununun 660. maddesi gereği sahtecilik veya tahrifat fiillerinden önce senede imza atanlar eski metne göre, bu eylemlerden sonra atanlar ise değiştirilmiş metne göre sorumlu olurlar.

Türk Ticaret Kanununun 724. maddesinde ise, sahte ya da tahrif edilmiş çekle ilgili özel bir düzenleme bulunmaktadır. Buna göre; böyle bir çeki ödeyen muhatap, ortaya çıkacak zarardan sorumlu olur. Bu sorumluluk, kanundan kaynaklanan kusursuz bir sorumluluktur. Bu durumda keşidecinin bir kusuru varsa muhatapın sorumluluğu sona erer. Uygulamada muhatap ve keşidecinin kusur oranları tespit edilmekte ve zarar buna göre paylaştırılmaktadır.

Ticaret hayatında bankaların çek sözleşmeleri yaparken birtakım sorumsuzluk kayıtlarını da bu sözleşmelere ekledikleri görülmektedir. Ne var ki Yargıtay, bankanın kusurunun bulunduğu hallerde bu tür kayıtları geçersiz saymaktadır.

ABSTRACT

Negotiable Instruments (Bill of Exchange, Promissory Note and Cheque), provide some additional guarantee, on case and following, to holders in compare with other valuable documents. Therefore, this valuable documents is frequently used in commercial life and exposed acts of falsification or corruption.

The perpetrator is responsible for the acts of falsification or corruption as a rule. In this situation, the responsibility of the non perpetrators is provided in the Turkish Commercial Code.

The persons, who sign the bill (document) before the falsification or corruption, is responsible for the old text and the person, who signs the bill after it, is responsible for the changed one according to article 660 of the Turkish Commercial Code.

In the article 724 of the Turkish Commercial Code, there is a specific provision relating to the falsified or corrupted cheque. According to it, the drawee, who pays this cheque, is responsible for the occurring loss. This responsibility is an objective responsibility arising from law. If there is a fault of drawer, the responsibility of the drawee is finished. In practice, the rates of drawee and drawers' fault are determined and the loss is shared with respect to these rates.

In commercial life, it is seemed that, while making a cheque contract, the banks(drawee) add some irresponsibility clause. However, The Supreme Court of Appeal thinks that these clauses is not valid in case of bank's fault.

KISALTMALAR

ABD	: Ankara Barosu Dergisi
AD	: Adalet Dergisi
AÜEHFD	: Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
Batider	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BK	: Borçlar Kanunu
bkz	: bakınız
Böl	: Bölüm
C	: Cilt
c	: cümle
CD	: Ceza Dairesi
CGK	: Ceza Genel Kurulu
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
Çek K	: 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun
dpn	: dipnot
E	: Esas
f	: fıkra
Haz	: Hazırlayan
HD	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBD	: İstanbul Barosu Dergisi
İİD	: İcra İflas Dairesi

İK	: İcra İflas Kanunu
İKİD	: İlmi ve Kazai İctihatlar Dergisi
K	: Karar
m	: madde
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MK	: Medeni Kanun
NK	: Noterlik Kanunu
RG	: Resmi Gazete
s	: sayfa
S	: Sayı
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TD	: Ticaret Dairesi
TL	: Türk Lirası
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
vb	: ve benzeri
vd	: ve devamı
YD	: Yargıtay Dergisi
YKD	: Yargıtay Kararları Dergisi
YTL	: Yeni Türk Lirası

GİRİŞ

Kambiyo senetleri Türk Ticaret Kanunu'nun *kıymetli evrak* başlığını taşıyan üçüncü kitabının dördüncü faslında düzenlenmişlerdir. Bunlar; poliçe (TTK. m. 583 – 687), bono (TTK. m. 688 – 691) ve çek tir (TTK. m. 692 – 735). Ekonomik fonksiyonları bakımından poliçe ve bono kredi aracı, çek ise ödeme aracı olarak kullanılmaktadır. Kural olarak bir kambiyo senedinin düzenlenmesi, senet ihdasına sebep olan taraflar arasındaki borç ilişkisini sona erdirmemekte ve mevcut borcun yenilenmesi sonucunu doğurmamaktadır (BK m. 114/2). Bunun yanında kambiyo senetleri, düzenlenmelerine neden olan borç ilişkisinden bağımsız (soyut - mücerret)dırlar. Kambiyo senetlerinin tedavül ve tahsil kolaylığını sağlamak için çeşitli hükümler öngörölmüştür. İşte bu sebeplerle kambiyo senetleri, ticari hayatta yaygın şekilde kullanılmakta ve sıkça sahtecilik ve tahrifat fiillerine maruz kalmaktadırlar.

Kambiyo senetlerine kamunun güveninin sağlanması ve devam ettirilmesi için bunları zedeleyen hukuka aykırı fiillerin etkili şekilde hukuki ve cezai yaptırımlara bağlanması, süratli şekilde sonuçlandırılması ve bu fiillerden doğan zararın kime ait olacağını gösteren kesin, basit, etkin ve adil hukuk kurallarına ihtiyaç vardır.

Bu tür sahtecilik veya tahrifat halinde asıl sorumlu olan kişi, bu eylemi gerçekleştiren faildir. Zira herkes haksız fiili ile başkalarına verdiği zararı tazmin etmekle yükümlüdür (BK m. 41 vd.). Buradaki problem, failin belli olmadığı ya da ödeme gücünün olmadığı durumlarda ortaya çıkan zarara kimin katlanacağı noktasında kendini göstermektedir. Biz de tezimizde oldukça sık rastlanan ve tartışmalara neden olan ancak yeterince üzerinde durulmayan kambiyo senetlerinde sahtecilik ve tahrifat hallerini, doktrindeki görüşler ve yargı kararları çerçevesinde ayrıntılı bir şekilde incelemeye çalıştık.

Tez konumuz 'Kambiyo Senetlerinde Sahtecilik ve Tahrifat'dır. Çalışmamızda konu, hukuki yönüyle incelenmiştir. Cezai bakımdan ise genel bir açıklama yapmakla yetinilmiştir. Tezimiz üç bölüm ve sonuç kısımlarından oluşmaktadır. İlk iki bölümde kambiyo senetleri, sahtecilik ve tahrifat kavramları ile

bu eylemlerden doğan hukuki sorumluluk, üçüncü ve son bölümde ise sahtelik ve tahrifat iddialarının ileri sürülme biçimi anlatılmıştır.

Tezimizin birinci bölümünde; kambiyo senetlerinin türleri, bunların genel ve ortak özellikleri hakkında genel bilgiler verilmiş, sahtecilik ve tahrifat kavramları tanımlanarak bunların özellikle imzaların istiklali prensibi ve def'ilerle olan ilişkisi üzerinde durulmuştur. Ayrıca sahtecilik ve tahrifat hallerinin Türk Ticaret ve Ceza Kanunundaki düzenleniş şekli genel hatlarıyla açıklanmıştır

İkinci bölümde; sahtecilik ve tahrifattan doğan hukuki sorumluluk; poliçe, bono ve çek açısından ayrı ayrı ele alınmış bu üç senet türünde yapılan sahtecilik ve tahrifat halleri ayrıntılı bir şekilde açıklanmış özellikle de uygulamada en çok kullanılan çekle ilgili özel bir düzenleme getiren Türk Ticaret Kanununun 724. maddesinin düzenlenme amacı, uygulanma şartları ve ilgili hükümlerle olan ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Tezimizin üçüncü ve son bölümünde ise; sahtecilik ve tahrifat iddialarının ileri sürülme şekli ile bu iddiaların incelenmesindeki yöntem ve sıra sorunu açıklanmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. KAMBİYO SENETLERİ VE ORTAK ÖZELLİKLERİ

A. KAMBİYO SENETLERİ

Türk Ticaret Kanunu'nun kıymetli evraka ayrılan üçüncü kitabının dördüncü faslı “Kambiyo Senetleri” başlığını taşımaktadır. Bu başlık altında poliçe (m.583–687), bono (m.688–691) ve çekle (m.692- 735) ilgili hükümler yer almaktadır¹. Bu senetler mülga 1926 tarihli Ticaret Kanununda “Senedati Ticariye” (Ticari Senetler) diye adlandırılmaktaydı².

Kambiyo senetleri, kaynak İsviçre Borçlar Kanununda kullanılan Almanca (Wechsel) teriminin karşılığı olup sadece poliçe ve bonoyu kapsamaktadır. Çekler, kambiyo senedi kavramının dışında kalmıştır. Türk Hukukunda ise poliçe, bono ve çek kambiyo senetleri başlığı altında toplanmak suretiyle, bu noktada kaynak İsviçre Hukukundan ayrılmıştır. Böylece, Türk Hukukunda kambiyo senetleri veya ticari senetler deyimi kendine özgü bir anlama sahiptir. Türk Hukukunda çekin, kambiyo senedi olarak kabul edilip edilmeyeceği konusunda doktrin tartışması yapılabilir³. Fakat Türk Hukukunda (Türk Ticaret Kanununda) çek, kambiyo senetleri grubuna dâhil edilmiştir.

Diğer taraftan Kara Avrupa Hukukunda özellikle kredi vasıtası olarak en çok kullanılan ticari senet poliçedir. Bu itibarla ticari senetlerden sadece poliçe

¹ Terim konusunda, belli başlı yabancı dillerde kambiyo senetlerinin karşılıkları şöyledir: **Poliçe**: Fransızca (lettre de change), İngilizce (Bill of Exchange), Almanca (Wechsel), İtalyanca (Cambiale). **Bono**: Fransızca (Billet a ordre), İngilizce (Promissory Note), Almanca (Eigener Wechsel), İtalyanca (Vaglia camiaro). **Çek**: Fransızca (Cheque), İngilizce (Cheque. chech (ABD.)), Almanca (Sheck), İtalyanca (Cheque) .

² Kambiyo kelimesi esasında para işlerini ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Örneğin, kambiyo muamelesi, kambiyo müdürü, kambiyo murakabesi gibi, Kambiyo teriminin ticari yaşamdaki anlamı ise tamamen değişiktir: Yabancı ödeme vasıtalarının memlekete girmesini, dış ülkelere çıkmasını yabancı memleketlere ait ödeme vasıtalarının yani dövizin memleket içinde kullanılmasını ve transferini düzenleyen kurallar şeklinde anlaşılmaktadır. Bu itibarla kambiyo deyimi yerine “ticari senet” deyiminin kullanılmasına devam edilmesi uyumsuzlukların çözümünde birlik ve kolaylık sağlayacaktır (Edip ŞİMŞEK, **Hukukta ve Cezada Ticari Senetler**, Ankara 1982, s.10, dpn. 4).

³ Bu konuda Bkz. Reha POROY / Ünal TEKİNALP, Kıymetli **Evrak Hukuku Esasları**, 16. Bası, İstanbul, 2005, s.113; Turgut KALPSÜZ (Faruk EREM / Gürkan ÇELEBİCAN), **İktisadi ve Hukuki Yönüyle Çek**, Ankara, 1974, s. 44,45; Yaşar KARAYALÇIN, **Ticaret Hukuku, III. Ticari Senetler**, 4. Bası, Ankara 1970, s.40; Fırat ÖZTAN, **Kıymetli Evrak Hukuku**, Ankara 1997, 2. Bası, s.360.

müessesesi etraflıca düzenlenmiş, çek ve özellikle bono (emre muharrer senet) düzenlenirken poliçe hükümlerine büyük ölçüde atıflar yapılmıştır.

Aynı durum kanun yapma tekniği bakımından Türk hukukunda da mevcuttur. Poliçe hakkında TTK' da 104 madde mevcut olduğu halde (m.583–687), bono ile ilgili sadece 4 madde (m.688–691) bulunmaktadır. TTK m.690, bono hakkında poliçeye ait hangi hükümlerin uygulanacağını gösterir. Aynı şekilde çekler hakkında da TTK' da 43 madde (m.692 - 735) mevcut olup, poliçeye ait hükümlerin büyük bir kısmı çekler hakkında da uygulanır (m.730).

1. POLİÇE

Poliçe, TTK'nın "Kambiyo Senetleri" başlığını taşıyan dördüncü faslının birinci kısmında düzenlenmiştir (TTK. m. 583 – 687). Kanun poliçenin tarifini yapmamıştır. Ancak, doktrinde çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Bir tanıma göre "*poliçe, belirli bir kişi emrine (istisnaen namına) yazılan bu şahıs ile bunun kanuna uygun olarak yetkilendirdiği kişiye ve gereğinde bu kişinin devrettiğine senedi ibraz ederek ödemeyi talepte bulunma, borçluya da kayıtsız şartsız ödeme yetkisini içeren belirli bir şekilde düzenlenmiş, kıymetli evrak vasfında soyut nitelikte bir alacak seneditir*"⁴.

Kambiyo senetlerinde sahtecilik ve tahrifatla ilgili olarak kısaca poliçenin şekil şartları üzerinde durulacaktır. TTK'nın 583. ve 584. maddelerinde poliçede bulunması gereken şartlar sekiz bent halinde sayılmıştır⁵. Poliçede bulunması gereken zorunlu şartlar; poliçe sözcüğü, belli bir bedelin ödenmesi hususunda kayıtsız ve şartsız bir havale, poliçeyi ödeyecek kimsenin adı ve soyadı (muhatap), kim veya kimin emrine ödenecekse onun ad ve soyadı(lehtar), keşide tarihi ve keşidecinin imzası olmak üzere altı tanedir.

⁴ POROY, / TEKİNALP, s.117.

⁵ Poliçeyle ilgili şekil şartları Türk Ticaret Kanunu tasarısında da aynen yer almaktadır. İlgili maddelerin esasında bir değişiklik yapılmamış sadece ifade edilme şekli farklılaşmıştır. Tasarının 671. maddesinde poliçede bulunması gereken unsurlar şu şekilde sayılmıştır: "*Poliçe; a) senet metninde "poliçe" kelimesini ve eğer senet Türkçe'den başka bir dille yazılmışsa, o dille poliçe karşılığı olarak kullanılan kelimeyi, b) belirli bir bedelin ödenmesi hususunda kayıtsız ve şartsız havaleyi, c) ödeyecek olan kişinin (muhatabın) ad ve soyadını, d) vadeyi, e) ödeme yerini, f) kime veya kimin emrine ödenecek ise onun ad ve soyadını, g) düzenlenme tarihini, yerini ve h) düzenleyenin imzasını içerir*". Tasarının 672. maddesinde de poliçedeki alternatif unsurlar şöyle belirtilmiştir: "*(1) 671 inci maddede yazılı unsurlardan birini içermeyen senet aşağıdaki fıkralarda yazılı haller dışında poliçe sayılmaz. (2). Vadesi gösterilmeyen poliçenin görüldüğünde ödenmesi şart edilmiş sayılır. (3) Ayrıca belirtilmiş olmadıkça muhatabın soyadı yanında gösterilen yer, ödeme yeri ve aynı zamanda da muhatabın yerleşim yeri sayılır. (4) Düzenlenme yeri gösterilmeyen poliçe, düzenleyenin soyadı yanında gösterilen yerde düzenlenmiş sayılır*".

TTK'nın 584/3. maddesi gereği ayrıca belirtilmiş olmadıkça, muhatabın soyadı veya ünvanı yanında gösterilen yer, ödeme yeri sayılır. Ödemenin yapılacağı yerle ilgili herhangi bir kayıt yoksa ve muhatabın soyadı yanında da bir yer gösterilmemiş ise, bu durumda poliçe geçersiz olur. Çünkü kambiyo senedine bağlı borç, BK m.73'ten farklı olarak aranacak borçtur; alacaklının nereye gideceğini bilmesine gerek vardır⁶. Keşidecinin soyadı yanında bir yer gösterilmişse ayrıca keşide yerinin belirtilmesine gerek yoktur. Çünkü keşidecinin soyadı yanında gösterilen yer keşide yeri sayılır. Şayet keşide yeri ile keşidecinin soyadının yanında da bir yer gösterilmemişse artık senedi poliçe saymanın imkânı yoktur. TTK'nın 584/1. maddesi gereği “*Diğer mecburi unsurlardan bir veya bir kaçını ihtiva etmeyen senetler poliçe sayılmaz*”. Keşide ve ödeme yerleri hakkında tanınan alternatif unsurların herhangi birinden yararlanılmamış olması halinde de durum aynıdır⁷.

2. BONO (EMRE MUHARRER SENET)

Türk Ticaret Kanununun kıymetli evraka ilişkin üçüncü kitabının, kambiyo senetleri hakkındaki dördüncü faslının ikinci kısmında bono düzenlenmiştir. “Bono” tabiri, Türk Ticaret Kanununun yürürlüğe girmesine kadar, sadece uygulamada kullanılmaktaydı. Eski Ticaret Kanununda bonoyu ifade etmek için “emre muharrer senet” deyimine yer verilmiştir. Her iki tabir de kanuni kavramlar olarak kabul edilmiştir.

Bononun unsurları sayılırken TTK'nın 688. maddesinde “*...bir bedeli ödemek vaadi*” ibaresi ile hukuki mahiyetinin “mücerret bir borç ikrarı” olduğu belirtilmiştir⁸. Bu haliyle bono, şekil şartları ve etkileri artırılmış bir borç taahhüdünden başka bir şey değildir. Bonoyu imzalayan kişi, ödemeyi bizzat taahhüt etmiş olmaktadır.

⁶ Mehmet BAHTİYAR: **Kıymetli Evrak Hukuku**, İstanbul 2005, s.49

⁷ ÖZTAN, s. 493; Erdoğan MOROĞLU: **Bono ve Poliçelerde Yeni Şekil Koşullarının Hukuki Anlamı, Makaleler I**, İstanbul 1999, s. 181.

⁸ ÖZTAN, s. 975; Gönen ERİŞ: **Açıklamalı İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu, Kıymetli Evrak ve Taşıma**, Ankara 1988, s.681; KARAYALÇIN, s.41.

Ekonomik işlevi bakımından bono daha çok bir kredi vasıtası olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda bono, bazen kısa vadeli bir yatırım aracı veya teminat ya da ödeme aracı olarak da kullanılabilir⁹.

Türk Ticaret Kanununun 688. maddesinde bonoda bulunması gereken zorunlu şekil şartları; senet metninde “bono” veya “emre yazılı senet” sözcüğünün bulunması, kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödenmesi vaadi, kime ve kimin emrine ödenecekse onun adı ve soyadı (lehtar), senedin düzenlenme tarihi ve düzenleyenin imzasıdır¹⁰. Bonoda ödeme yeri belirtilmemiş ise, senedin düzenlendiği yer ödeme yeri ve aynı zamanda düzenleyenin ikametgâhı sayılır. Düzenleme yeri de gösterilmemişse, düzenleyenin ad ve soyadı yanında yazılan yer düzenleme yeri sayılır. (TTK m. 689/3,4)¹¹. Bunlar da yoksa senet bono sayılmamaktadır.

Bonoda düzenlenme yerinin gösterilmesi gerekir (TTK m. 688/6). Düzenlenme yeri gösterilmediği takdirde, bonoyu düzenleyen şahsın isminin yanında yazılı olan yer tanzim yeri olarak kabul edilecektir (TTK m. 689/4). O halde, ne düzenlenme yeri, ne de senedi düzenleyen şahsın adı yanında bir yer ismi yazılı değilse, bu senet bono niteliği taşımaz¹². Poliçede olduğu gibi bonoda da bulunması gereken zorunlu unsurların olmaması, ödeme yeri ve tanzim yerinin bulunmaması ve bunların alternatif unsurları ile tamamlanmaması halinde senedin bono özelliği yok demektir¹³.

⁹ BAHTİYAR, s.99–100.

¹⁰ Türk Ticaret Kanunu Tasarısının bonoyla ilgili maddelerinde de her hangi bir değişiklik yapılmamıştır. Buna göre bonoda bulunması gereken unsurlar Tasarının 776. maddesinde şöyle sıralanmıştır: “*Bono veya emre yazılı senet; a) senet metninde (bono) veya (emre yazılı senet) kelimesini ve senet Türkçe'den başka bir dille yazılmışsa, o dilde bono karşılığı olarak kullanılan kelimeyi; b) kayıtsız ve şartsız belirli bir bedeli ödemek vadini; c) vadeyi; d) ödeme yerini; e) kime ve kimin emrine ödenecek ise onun adını; f) senedin düzenlendiği gün ve yeri; g) senedi düzenleyenin imzasını; içerir*”.

¹¹ Tasarının 777. maddesi de TTK. m. 689'a benzer şekilde kaleme alınmıştır: “*(1) Aşağıdaki fıkralarda yazılı haller saklı kalmak üzere, 776 ncı maddede gösterilen unsurlardan birini içermeyen bir senet bono sayılmaz. (2) Vadesi gösterilmemiş olan bono, görüldüğünde ödenmesi şart olan bir bono sayılır. (3) Açıklık bulunmadığı takdirde senedin düzenlendiği yer, ödeme yeri ve aynı zamanda düzenleyenin yerleşim yeri sayılır. (4) Düzenlendiği yer gösterilmeyen bir bono, düzenleyenin adının yanında yazılı olan yerde düzenlenmiş sayılır*”.

¹² ÖZTAN, s. 990.

¹³ 12. HD., 19.9.2003, E. 14642, K.18012: “*...Takip dayanağı olan ... senette tanzim yeri yazılı olmadığı gibi ... keşidecinin adı ve soyadı yanında yazılı bir yer ismi bulunmamaktadır. HGK'nun 2.10.1996 tarih ve 12–590/650 sayılı kararında da benimsendiği üzere, bu durumda dayanak belge kambiyo senedi vasfı taşımaz.*” (YKD, C.29, S.10, s.1555).

3. ÇEK

Türk Ticaret Kanununda Çek, Kambiyo Senetlerini düzenleyen dördüncü faslın üçüncü kısmında düzenlenmiştir. Ayrıca 3167 sayılı “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun¹⁴”da da çek hakkında hükümler bulunmaktadır¹⁵.

Çek hukuki niteliği itibarıyla, poliçe gibi nitelikli bir havaledir¹⁶. Bu havalenin yazılı şekilde yapılması, belli şekil ve şartları içermesi, soyut ve kayıtsız şartsız bir ödeme emri şeklinde olması gerekir¹⁷. Bir havalenin çek olarak nitelendirilmesi için, aynı zamanda, bir banka üzerine veya Özel Finans Kurumları

¹⁴ 3167 sayılı Kanun 19.03.1985 tarihinde kabul edilmiştir (RG. 03.04.1985, S. 18714). Kanunda yapılan değişiklikler sırasıyla şöyledir: 3863 sayılı Kanun (RG. 26.01.1993/21477); 4353 sayılı Kanun (RG. 04.04.1998/23307); 4814 sayılı Kanun (RG. 08.03.2003/25402)

¹⁵ Çek K. m. 3: “...Çek defterlerinin her yaprağına, çek hesabının bulunduğu şubenin adı, hesap numarası ve hesap sahibinin vergi kimlik numarası yazılır; ancak, hesap sahibinin vergi kimlik numarası hariç olmak üzere bunların yazılmamış olması veya bankalarca baskı şekline ilişkin esaslara aykırı davranılması çekin geçerliliğini etkilemez”. Çek Kanunu madde 3’te öngörülen unsurların TTK. m. 692’de yer alan çekte ilişkin şekil şartlarına yenilerini ekleyip eklemediği hususunda tartışma vardı. Bir görüş bunları çekin zorunlu unsurlarına ek olarak getirilen unsurlar olduğunu savunurken (Hamdi YASAMAN, “Çek”, 40. Yılında Türk Ticaret Kanunu, İstanbul, 1997, s. 225; Şafak NARBAY, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, 2. Bası, İstanbul, Beta Basım, 1999, s. 39 dph. 106a; Süheyl DONAY, Son Değişiklikler Açısından Çek, İstanbul, 1986, s. 11 – 13; Müge TEKİL, Çekte Muhatab Bankanın Hukuki Sorumluluğu, İstanbul, 1997, s. 16 dph. 2 ve s. 17); diğer görüş ise; Çek Kanunu madde 3’ün bankalara ilişkin olarak bir yükümlülük getirmediğini, çekin zorunlu unsurlarında bir değişiklik yapmadığını ve bu unsurların eksik olmasının çekin geçerliliğini etkilemeyeceğini belirtmekteydi (POROY / TEKİNALP, s. 242 dph. 9; ÖZTAN, s. 1066; Oğuz İMREGÜN: Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1998, s. 125; Gönen ERİŞ: Açıklamalı – İctihadi Uygulamalı Çek Hukuku, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2000 s. 16; Celal GÖLE: Çek Hukuku, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1989, s. 31 – 32 ve s. 35). Doktrinde yapılan bu tartışma 4814 sayılı Kanunla Çek Kanunu’nda yapılan değişiklikte ortadan kaldırılmıştır. Çek Kanunu madde 3 ile hesap sahibinin vergi kimlik numarası çekin zorunlu bir unsur haline gelmiştir (bu konuda ayrıntılı inceleme için bkz.: Şafak NARBAY, “3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun’da Değişiklik Yapan 4814 Sayılı Kanunun ‘Çekte Şekil Şartları’ ve ‘Muhatabın Ödeme Yükümlülüğü’ Konuları Açısından İncelenmesi”, AÜEHFD, C.VII, S. 1 - 2 (Haziran 2003), s. 467 – 496). İlgili düzenleme eleştirilmektedir. Şöyle ki; TTK’da yer alan şekil şartları çekin tedavül güvenliğini sağlamak içindir. Vergi kimlik numarasının zorunlu şekil şartı olarak aranmasının sebebi ise, ekonominin kayıt altına alınması vergi ziyanının önlenmesidir. Bu amaç çekin işlevi ve niteliğine yabancısıdır. Ayrıca vergi kimlik numarasından beklenen amacın gerçekleşmesi için, çekin üzerine yazılmasının zorunlu tutulması yeterli olacaktır. Bunun çekin geçerlilik şartı haline getirilmesine gerek yoktur. Ayrıca 4814 sayılı Kanun’dan önce keşide edilmiş ileri keşide tarihli çeklerin geçerliliği açısından – bu konuda geçici bir madde de getirilmediğinden – sorunlar yaratacak bir husustur. Bütün bu sebeplerle vergi kimlik numarasının zorunlu şekil şartı haline getirilmesi; çeklerin geçerlilik ihtimalini zayıflatacağından ve çeklerin tedavül güvenliğini azaltacağından isabetli bir düzenleme olmamıştır. (Erdoğan MOROĞLU, “3167 Sayılı Çek Kanunu’nda 4814 Sayılı Kanun’la Yapılan Değişiklikler”, Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu İçin Armağan, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2004, s. 543).

¹⁶ KARAYALÇIN, s.43; BAHTİYAR, s.107.

¹⁷ ÖZTAN, s. 1029.

üzerine çekilmiş olması şarttır (TTK m. 694). “Banka” kelimesinden hangi müesseselerin anlaşılacağı, Bankalar Kanununa göre tayin edilir (TTK m. 724)¹⁸. Ancak kalkınma ve yatırım bankaları mevduat kabul etmedikleri sürece çek hesabı açılmayacağından bu bankalara hitaben çek keşide edilemez¹⁹. Çek hamilinin bankadan çekte gösterilen meblağın kendisine ödenmesini isteme konusundaki hakkı, keşideci ile muhatap banka arasında yapılmış bulunan “çek anlaşması”na dayanmaktadır. Çekin ekonomik mahiyeti, poliçe ve bonodaki gibi bir kredi fonksiyonuna sahip olmayıp, nakit kullanmaksızın ödeme yapılmasını sağlayan ödeme aracı olmasıdır²⁰.

Çekin asgari zorunlu unsurları TTK’nın 692. maddesinde; senedin “çek” sözcüğünü içermesi, kayıtsız şartsız belirli bir bedelin ödenmesi için kayıtsız ve şartsız havaleyi ihtiva etmesi, ödeyecek kimsenin ad ve soyadı (muhatap) ile keşide tarihi ve keşidecinin imzasının bulunması olarak belirtilmiştir²¹.

Ödeme yerinin çekte gösterilmesi zorunlu değildir. Ödeme yeri gösterilmemişse muhatapın adı soyadı veya ticaret ünvanı yanında gösterilen yer ödeme yeri sayılır. Bu da mevcut değilse senet çek olarak kabul edilemez (TTK m.

¹⁸ Bankalar Kanununun 96. maddesinin Bakanlar Kurulunca yapılacak düzenlemeye göre, “Özel Finans Kurumlarına” çekte muhatap olma imkânının tanınabileceğinin belirtildiği görülmektedir. Bakanlar kurulu bu yetkiye dayanarak Özel Finans Kurumlarının çeki ilişkin mevzuata tabi olduğunu 11.12.1985 tarih ve 1985/10129 sayılı kararında belirtilmiştir. 18.06.1999 tarihinde kabul edilerek 23.06.1999 tarih ve 23734 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 4389 sayılı Bankalar Kanununun 17. maddesi “16.12.1983 tarih ve 1983/7506 sayılı Özel Finans Kurumlarının kurulması, Faaliyetleri ve Tasfiyelerine İlişkin Esas ve Usullerine Dair Bakanlar Kurulu Kararı ile bu karara istinaden çıkarılmış tüm mevzuat yürürlükten kaldırılmıştır” hükmünü getirmiştir. Ancak geçici 3. maddesinin a bendinde “Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte faaliyet gösteren Özel Finans Kurumları mevcut durumlarını 4389 sayılı Bankalar kanununun tabi oldukları maddelerine 2 yıl içinde intibak ettirmek zorundadırlar. 4389 sayılı Bankalar Kanununun 7. ve 9. maddeleri hükümlerine bu süre içinde intibak etmeyen Özel Finans Kurumları genel hükümlere göre tasfiye edilir” hükmü gereği Özel Finans Kurumlarının çekte muhatap gösterilebilmeleri için öngörülen iki yıllık süre içerisinde 4389 sayılı Bankalar Kanununun maddelerine intibak zorunlulukları bulunmaktadır.

¹⁹Abuzer KENDİGELEN.; **Çek Hukuku**, İstanbul, 2004, s. 44; Seza REİSOĞLU, **Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek**, Ankara, 2003, s. 51.

²⁰ Reha POROY: **Kıymetli Evrak Hukuku Esasları**, 11.bası, İstanbul 1989, s. 250; BAHTİYAR, s.107.

²¹ Poliçe ve bonoda olduğu gibi çek için de Türk Ticaret Kanunu Tasarısında esas bakımından bir değişiklik yapılmamıştır. Çekte bulunması gereken unsurlar benzer şekilde Tasarının 780. maddesinde şöyle belirtilmiştir: “Çek; a) senet metninde “çek” kelimesini ve eğer senet Türkçe’den başka bir dille yazılmış ise o dilde “çek” karşılığı olarak kullanılan kelimeyi; b) kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödenmesi için havaleyi; c) ödeyecek kişinin, “muhatapın” ticaret ünvanını; d) ödeme yerini; e) düzenlenme gününü ve yerini; f) çeki çeken kişinin (düzenleyenin) imzasını; içerir”.

693/2). Çekte keşide yerinin gösterilmesi gerekir²². Ancak keşide yeri gösterilmemiş ise çek, keşidecinin ad ve soyadı yanında yazılı olan yerde keşide edilmiş sayılır (TTK m. 693/3)²³. Şayet çek üzerinde keşide yeri veya keşidecinin ad ve soyadının yanında adresi yazılmamış ise bu senet çek niteliğinde değildir²⁴.

Çekte keşide tarihinin bulunması, senedin geçerliliği için yeterlidir. Yoksa bu tarihin muhakkak gerçek keşide tarihine uygun olması gerekmez. Keşideci bilerek gerçeğe aykırı bir tarih yazsa bile, senedi devralacak üçüncü şahıslar bu durumu kontrol edemeyeceği için senet geçerlidir. Zaten, TTK m.707 ve Çek K m.16'nın açık hükümleri, çekler açısından, keşide tarihinin gerçeğe aykırı olarak yazılmasına imkân tanımaktadır²⁵.

Türk Ticaret Kanununda öngörülen çekin zorunlu unsurlarına Çek Kanununda yapılan değişiklik sırasında hesap sahibinin vergi kimlik numarası da eklenmiştir (Çek K. m.3/2). Çek yaprakları muhatap bankalarca bastırılıp keşideciye verildiğinden ve çek yaprağında bulunması gereken unsurlar arasında hesap sahibinin vergi kimlik numarasının basılı olacağından bu zorunlu unsurun çekte bulunması bakımından çok fazla sorun yaşanmayacaktır.²⁶

B. KAMBIYO SENETLERİNİN ORTAK ÖZELLİKLERİ

1. GENEL OLARAK

Kambiyoyu senetleri, Türk Ticaret Kanununun 557. maddesindeki anlamı ile kıymetli evraktır. Bu nedenle kıymetli evrak hakkında geçerli olan Türk Ticaret

²² Keşide (düzenleme) yeri kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Erdoğan MOROĞLU, “Kambiyoyu Senetlerinde Düzenlenme Yeri”, Prof. Dr. Fahiman Tekil’in Anısına Armağan, Haz. Murat Yusuf Akın / Oğuz Caner, İstanbul, 2003, s. 155 – 163.

²³ Çekte bulunması gereken alternatif unsurlar Tasarıda da benzer şekilde 781. maddede şu şekilde yer almaktadır: “(1) 780 inci maddede gösterilen unsurlardan birini içermeyen bir senet, aşağıdaki fıkralarda yazılı haller dışında çek sayılmaz. (2) Çekte açıklık yoksa muhatabın unvanı yanında gösterilen yer, ödeme yeri sayılır. Muhatabın unvanı yanında birden fazla yer gösterildiği takdirde, çek, ilk gösterilen yerde ödenir. Böyle bir açıklık ve başka bir kayıt da yoksa çek muhatabın merkezinin bulunduğu yerde ödenir. (3) Düzenlenme yeri gösterilmemiş olan çek, düzenleyenin adı yanında yazılı olan yerde çekilmiş sayılır”.

²⁴ 11. HD., 26.06.1995, E.4499, K.5439:“Keşide yeri bulunmayan belge çek vasfında değildir.” (Yasa Hukuk Dergisi, C.XV, S.171/2, Mart 1996, s. 325- 326)

²⁵ Mehmet BAHTİYAR: “Yargıtay Kararları Işığında Kambiyoyu Senetlerinde Keşide Tarihi ve İmkânsızlığı” Batider, yıl 1999, C. XX, S.1, s.41–53.

²⁶ Ancak uygulamada ileri tarihli veya vadeli çek keşidesi söz konusu olduğundan bu yeni düzenlemeden önce keşide edilen fakat üzerlerinde hesap sahibinin vergi kimlik numarası bulunmadığından muhatap bankaya ibraz edildiği zaman ödenmesi veya ödenmemesi üzerine takip ve dava açılması bakımından bir sorun oluşturabilir. Bu konuda ayrıntılı bilgi ve ileri sürülen görüşler için bkz.: KENDİGELEN, s.95–97.

Kanununun 557–565. maddelerindeki genel esaslara tabidir. Bunun anlamı, poliçede ifadesini bulan alacak hakkının ancak poliçe ile birlikte devredilebileceği ve poliçenin ibrazı suretiyle borçludan talep olunabileceğidir. Bunun sonucu olarak da, hak ile senedin ancak mahkemece verilecek bir iptal kararıyla birbirinden ayrılabilmesidir²⁷.

2. ORTAK ÖZELLİKLERİ

► Kambiyo senetleri kanunen emre yazılı senetlerdir (TTK m. 593, 690, 697/1). Bunlardan bono, münhasıran emre yazılı senet olduğu halde; poliçe ve çek kural olarak emre yazılı senetlerden sayılır²⁸. Ayrıca bunlar istenirse başka türe dönüştürülebilirler. (poliçe ve bono nama, çek ise nama veya hamiline çevrilebilir)²⁹. Bu özellikleri nedeni ile tedavül kabiliyetleri diğer senetlere oranla son derece artmış durumdadır.

► Kambiyo senetleri hakkın türü açısından bir para alacağını ihtiva ederler. Bu özellikleri nedeni ile bu tür senetlere para senetleri de denilmektedir.

► Kambiyo senetleri, mevsuf kıymetli evraktır. Bunun sonucu olarak, kendisini ibraz eden kimseye, ihtiva ve ifade etmekte olduğu hakkı talep hususunda yetki verir. Yeter ki bu şahıs senette hak sahibi olarak görülsün.

► Kambiyo senetlerinde müteselsil sorumluluk esası geçerlidir. Senette imzası bulunan herkes kendisinden sonra gelen herkese karşı müteselsilen sorumludur (TTK m. 636).

► Kambiyo senetlerinde imzaların istiklali ilkesi geçerlidir.(TTK m. 589) Yani beyanlar birbirinden bağımsızdır. Bu husus ayrı bir başlık halinde ayrıntılı olarak açıklanmıştır³⁰.

► Kambiyo senetleri ihdasi (yapıcı) kıymetli evraktır. Yani kambiyo senetlerinde hak, kambiyo senedinin düzenlenmesiyle birlikte doğar (yaratıcı kıymetli evrak)³¹.

²⁷ ÖZTAN, s.369; Hasan PULAŞLI: **Kıymetli Evrak Hukuku Dersleri**, 6.Baskı, Adana, 2004, s. 49.

²⁸ Ali BOZER / Celal GÖLE: “**Kıymetli Evrak Hukuku**”, Ankara 2004, s. 43.

²⁹ BAHTİYAR, s. 38.

³⁰ Bkz. Birinci Bölüm I B 2.

³¹ BAHTİYAR, s. 38.

► Kambiyo senetlerinde sıkı sıkıya şekle bağlılık ilkesi bulunmaktadır. Bunun amacı, senetle ilgisi olan kişilerin menfaatini korumaktır. Kanun koyucu her senet için belli şekil şartları tespit etmiştir.

► Kambiyo senetleri kısa ibraz ve zamanaşımı sürelerine tabi kılınmışlardır (TTK. m. 603–606, 615–620, 661–663, 708, 726)³². Kambiyo senedi hamilinin bu kısa ibraz ve zamanaşımı sürelerine uyması gerekir; aksi takdirde müracaat borçlularına başvurma hakkını kaybeder. Ancak bu duruma düşen senet hamili için kanunda özel düzenlemeler yer almakta ve hamilin senetten doğan alacak hakkını alması sağlanmaktadır. Bu imkânlar sebepsiz zenginleşme davası açma (TTK m.644)³³, karşılığın intikali (TTK m.645) ve temel borç ilişkisine başvurmadır³⁴.

► Kambiyo senetleri milletlerarası bir özellik taşır. Bu sebeple de, kambiyo senetleri dolayısıyla çeşitli kanun ihtilafları ve sakıncalar doğmaktadır (TTK m. 678–687, 731–735). Bu sakıncaları önlemek amacıyla La Haye ve Cenevre anlaşmaları imzalanmıştır. Kara Avrupası hukukunun esasını Cenevre Anlaşması teşkil eder. Bunun yanında İngiliz – Amerikan Hukuku ayrı bir grup olarak görülür³⁵.

► Kambiyo senetleri mücerret (soyut) bir alacak hakkı ihtiva eder. Mücerretlik, kambiyo senedinin asıl borç ilişkisinden bağımsız bir varlığının olması anlamına gelir. Kambiyo senedindeki alacağın, temeldeki ilişkiden bağımsız bir varlığı vardır. Bu sebeple, alacaklının temel ilişkideki borç ilişkisinin varlığını, mahiyetini ispat mükellefiyeti söz konusu değildir. Geçerli bir temel borç ilişkisinin olmadığı ispatı, bu konuya ilişkin def’ilerin ileri sürülmesi işi borçluya bırakılmıştır³⁶.

³² Ayrıntılı bilgi için bkz.: Kağan SUSUZ, **Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2005.

³³ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Ramazan DURGUT, **Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme**, İstanbul, 2005.

³⁴ Ayrıntılı bir inceleme için bkz.: Hayri BOZGEYİK, “Poliçede Temel İlişki ve Karşılığın İntikali”, **Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp’e Armağan**, Yayın Kurulu: Hüseyin ÜLGEN / Arslan KAYA / Gül Okutan NİLSSON, C.1, İstanbul, Beta Basım, 2003.

³⁵ BOZER/GÖLE, s. 44.

³⁶ ÖZTAN, s. 373; Ömer TEOMAN,; **Yaşayan Ticaret Hukuku**, C.I (Hukuki Mütealalar), Kitap 6 (1994), İstanbul 1995, s. 74; Naci KINACIOĞLU,; **Kıymetli Evrak Hukuku**, 5.Baskı, Ankara 1999, s.87.

► Kambiyo senetleri; emre veya hamiline yazılmış olmak şartıyla, kamu güvenine dayanan senetlerdir³⁷. Yani, hakkın senetteki yazıya uygun şekilde varlığının kabul edildiği senetlerdir. Senetteki muhtevanın ifadesi olan yazıya itimat eden iyiniyetli üçüncü şahıslar senedin içeriğine tam bir güven duyabilirler.

► Kambiyo senetlerinde, def'ilerin ileri sürülmesine birtakım sınırlamalar getirilmiştir (TTK m. 599, 737)³⁸. Def'ilerin ileri sürülmesine getirilen sınırlama; hamilin iyiniyetinin korunması ve senetlerin tedavül amaçlı olmalarından kaynaklanmaktadır.

► Kambiyo senetlerindeki alacak, özel bir usul ile takip ve tahsil edilebilir (İİK m. 167 vd.).

3. İMZALARIN İSTİKLALİ PRENSİBİ

a. Genel Olarak

Kambiyo senetlerinde imzaların istiklali (beyanların bağımsızlığı, taahhütlerin bağımsızlığı) ilkesi³⁹ Türk Ticaret Kanunu'nun 589. maddesinde 'muteber olmayan imzaların bulunması' kenar başlığı altında şöyle düzenlenmiştir: "*Bir poliçe, poliçe ile borçlanmaya ehil olmayan kimselerin imzasını, sahte imzaları, mevhum şahısların imzalarını yahut imzalayan veya namlarına imzalanmış olan şahıslar herhangi bir sebep dolayısıyla ilzam etmeyen imzaları taşırsa, diğer imzaların sıhhatine bu yüzden halel gelmez*"⁴⁰. Her imza diğerlerinden bağımsız olarak sahibini sorumlu kılar⁴¹. Kambiyo senetlerinde senedin geçerliliği meselesi ile sorumluluk meselesi birbirinden tamamen farklıdır. TTK'nın 589. maddesi senedin geçerliliğinin, sorumluluktan tamamen bağımsız şekilde mevcut olabileceğini kabul etmiştir. Senedin geçerli kalmasının sonucu ise sahte imzayı atan dâhil olmak üzere, diğer imza sahiplerinin de sorumluluklarının devam etmesidir.

³⁷ ÖZTAN, s.213; KINACIOĞLU, s. 92; BAHTİYAR, s. 38.

³⁸ Hanife ÖZTÜRK (DIRİKAN),: **Kıymetli Evrakın Ziyai ve İptali**, Ankara 1990, s.6.

³⁹ Kambiyo senetlerinde imzaların istiklali için bkz.: Fırat ÖZTAN, "**Ticari Senetlerde İmzaların İstiklali İlkesi**", Batider, C.X, s. 391- 396.

⁴⁰ İmzaların istiklali prensibi Türk Ticaret Kanunu Tasarısında da benzer şekilde düzenlenmiştir. Tasarının '*geçerli olmayan imzaların bulunması*' kenar başlığını taşıyan madde 677 şu şekildedir: "*Bir poliçe, poliçe ile borçlanmaya ehil olmayan kişilerin imzasını, sahte imzaları, hayali kişilerin imzalarını veya imzalayan ya da adlarına imzalanmış olan kişileri herhangi bir sebeple bağlamayan imzaları içerirse, diğer imzaların geçerliliği bundan etkilenmez*".

⁴¹ Halil ARSLANLI: **Ticari Senetler Dersleri**, 3. Baskı, İstanbul 1954, s.30; POROY/ TEKİNALP, s. 141; Halil CAN/ Semih GÜNER: **Kıymetli Evrak Hukuku Bilgisi**, Ankara 2000 s.61; Hulusi GÜRBÜZ: **Yargıtay Uygulaması Işığında Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar**, İstanbul 1985, s.107.

Kambiyo senetlerine olan güveni artırmak, dolayısıyla bu senetlerin tedavül gücünü yükseltmek bakımından imzaların istiklali ilkesi önemlidir. Zira imzaların istiklali prensibi sonucu senetle sorumlu olanların olağanın dışında sert ölçüler içinde, senet alacaklılarına karşı sorumluluğu sağlanmıştır⁴². Bu senetlerin üzerinde borç yaratan bir dizi irade beyanı yer alır. Bunların bir kısmı içeriklerine göre "temel poliçe" kavramı içinde yer alır. Bir kısmı ise temel poliçede sonradan yer alan münferit beyanlardır. Kambiyo senetlerinin tedavül gücünü korumak için bu senetleri iktisap edenlerden sadece, kendilerini hak sahibi yapan beyanların sıhhatini her yönü ile araştırmaları talep olunmuştur. Buna karşılık, kendilerine kambiyo senedini devreden şahsı hak sahibi yapan beyanların sıhhatini her yönü ile araştırmaları talep olunmamıştır. Bunun yanında temel borçların dış görünüşü itibarı ile yani şeklen kusursuz olması gerekir.

Dış görünüşü ile geçerli bir temel beyan⁴³ (temel poliçedeki beyan), sonradan bu beyana dayanılarak yapılacak beyanlar açısından zorunlu bir şekil şartıdır. Yani sonraki beyanların geçerli olabilmesi için, kendilerine dayanak teşkil edebilecekleri muhteva yeterliliğine sahip temel beyanların varlığına ihtiyaç vardır. Diğer bir ifade ile temel beyanla ilgili bütün şekil şartları mevcut olmalıdır. Temel beyanın lafzında kendisini geçersiz veya sonraki beyanları anlamsız kılacak veya imkânsız hale getirecek ifadelerin olmaması gerekir. Sonraki beyanlar, temel beyanı içine aldığından, temel beyanın muhtevasında yer alan bilinebilir sakatlıklar, sonraki beyanı da etkiler. Örneğin; TTK'nın 614. maddesinde aval beyanının geçersizliği için temel beyanın şeklen geçersiz olması sebep olarak gösterilmiştir. Ancak temel beyandaki imzadan, temel borçlunun ehliyetsiz olduğu anlaşılırsa, temel beyan şeklen geçerli olmasına rağmen, aval verenin borcu da geçersizdir. Temel beyan dışarıdan bakıldığında görülmeyen bir sebepten geçersiz ise, bu beyanın muhatabı bu sakatlığı bildiği takdirde, kendisinin bir hak iktisap edebilmesi için gerekli temel beyan ortadan kalkmış olur. TTK'nın 589. maddesi, sonraki bir beyana dayanarak senedi devralan şahsı, temel beyandaki bilinmeyen sakatlıklara karşı koruma amacını

---

⁴² ÖZTAN, a.g.m., s. 391.

⁴³ Ticari senetler, sahiplerini borç altına sokan bir dizi beyanı içerir. Bu beyanlarla yapılan taahhütlerden her biri, kapsadığı konular itibarıyla her şeyden önce bir temel senedin varlığını gerektirir. Bazı durumlarda bir taahhüt, ancak temel senede sonradan eklenen bir diğer beyanın varlığına bağlı olarak da senette bulunabilir. Yapılış sırası itibarıyla, önceki beyanlara "temel beyan", sonrakilere ise "katma beyan" demek mümkündür. (ÖZTAN, a.g.m., s. 392).

gütmektedir. Kısacası, buradaki amaç; temel beyanın “geçerli olduğu hukuki görünümüne” güvenen kimselerin bu güvenini korumaktır. TTK’nın 589. maddesinde, sonraki beyanların geçerliliğini etkilemeyecek hususlara örnek olarak hep temel beyanlardaki iç sakatlıklar gösterilmiştir.

İmzaların İstiklali ilkesi, sadece temel beyanlarla yapılan taahhütlerin (poliçenin verilmesine yol açan temel hukuki ilişkiyle kesinlikle karıştırılmamalıdır) doğruları anda mevcut sebeplerden kaynaklanan iç sakatlıklara (mesela sahte imzalar) karşı koruma sağlar⁴⁴. TTK’nın 589. maddesinde örnek olarak sayılan hususlar da, hep temel taahhütlerin yapıldıkları andaki mevcut sakatlıklarla ilgilidir. Ancak sonraki münferit taahhütlerin geçerli şekilde kurulduktan sonra, temel taahhüdün ortadan kalkması halinde durum ne olacaktır? Medeni Hukukun genel prensiplerine göre, temel beyanın ortadan kalkması bu beyanları hiçbir şekilde etkilemez. Meğerki bu beyanla tesis olunan borç, temel beyanla kurulmuş borçla sıkı sıkıya bağlılık içinde bulunsun. Örneğin temel borç, sonradan ortadan kalkarsa avalistin borcu da ortadan kalkar. Temel beyanda sonradan değişiklik yapılması halinde TTK’nın 660. maddesi gereği örneğin temel beyandaki imza tahrif edilirse, bu tahrifattan önce oluşan sorumluluklar aynen kalır, sonraki beyanlarla kurulan sorumluluklar hakkında ise, TTK’nın 589. maddesi uygulanır.

b. Sahte İmza

Burada, her şeyden önce sahte bir belge düzenlemekle (sahtekârlık), geçerli bir belge yetkisi olmadan senedin içeriğinde değişiklik yaparak (tahrifat) geçersiz hale getirmek keyfiyetlerini birbirinden ayırmak gerekir. Her iki halde de imza, kendisinden neşet ediyor görüldüğü şahıstan kaynaklanmamaktadır. İmzasında sahtekârlık söz konusu olan kimse, hiçbir şekilde sorumlu tutulamaz⁴⁵. Zira senedin verilmesiyle ilgili anlaşmanın tarafı değildir. Bu sonuç, hem sahtekârlık hem de, tahrifat halinde aynıdır. Bu noktada, sahtekârlığı veya tahrifatı yapanın (sahtekârlık failinin) senede kendi imzasını atmadığı hususu gözetilerek poliçe hukukuna göre sorumlu tutulamayacağı, sorumluluğun Borçlar Kanununun 41.vd maddelerindeki genel hükümlere göre tayin edileceği ileri sürülmektedir⁴⁶. Ancak bu fikirde isabet

---

⁴⁴ ÖZTAN, a.g.m., s. 395.

⁴⁵ ERİŞ, s.179; ÖZTAN, s.419

⁴⁶ ARSLANLI, s. 31.

yoktur. Muamelata güven ilkesi sahtekârlığı yapanın, Kambiyo Senetleri Hukukuna göre sorumlu tutulmasını gerektirmektedir. Burada önemli olan fiili gerçekleştiren failin senedi imzalamış olmasıdır. Bunu kendi imzasını atarak veya bir başkasının ismini yazarak yapmasının önemi yoktur. Durum, başkasının ismini kullanarak imza atan yetkisiz temsilcinin durumuna büyük ölçüde benzemektedir. Bu nedenle yetkisiz temsile ilişkin TTK'nın 590. maddesinin kıyasen uygulanması yerinde olacaktır⁴⁷.

Bir kimse yetkisi olmadığı halde, bir başka kimsenin imzasını kullanarak imza atarsa, bu imza sahtedir. Diğer taraftan, yetkisi olmadığı halde, bir başka şahsın ismiyle imza atan kimse, evrakta sahtekârlık suçunu işlemiş olur ve cezalandırılır (5237 Sayılı Kanununun 204. maddesi).

İsmi kullanılan kimse, sahtekârlık halinde, prensip olarak senetle sorumlu tutulamaz; iyiniyetle senedi iktisap edenlere karşı dahi sorumlu değildir⁴⁸. Ancak ismi hukuka aykırı şekilde kullanılan bu şahsın, sonradan sahtekârlığa icazet vermesi halinde durum ne olacaktır?

Borçlar Kanununun 38. maddesinde düzenlenen; yetkisiz temsilci, senedi “sözde temsil olunanın” ismiyle imzalamışsa bu şahıs senedin verilmesine ilişkin anlaşmaya icazet verdiği takdirde poliçeyle sorumlu olur. Böyle hallerde, yetkisiz temsilci “başkasının adına” hareket etmektedir Sahtekârlık halinde ise “bir başka kimsenin isminin kullanılması” söz konusudur. Senedin dış görünüşü itibari ile her iki halinde hiçbir fark yoktur. Bu nedenle Borçlar Kanununun 38. maddesinin burada kıyasen uygulanması gerekir⁴⁹.

Senette imzası sahte olarak yer alan kimsenin, icazet vermek suretiyle, poliçe uyarınca sorumlu tutulabilir hale geleceği büyük çoğunlukça kabul edilmektedir⁵⁰. Burada icazet verilen husus imza değildir; icazet, senedin verilmesine ilişkin anlaşma için verilmektedir. Sahte imzaya icazet verilmesi fikri reddedilse bile icazeti veren hakkında herhalde garanti sözleşmesi yaptığı kabul edilerek sorumluluğu yoluna gitmek mümkün olabilir⁵¹.

⁴⁷ ERIŞ, s. 176; KINACIOĞLU, s. 125; ÖZTAN, s. 419 - 420.

⁴⁸ İsmail DOĞANAY, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C.II**, 4. Bası, Ankara 2004, s. 1796.

⁴⁹ KINACIOĞLU, s. 123; ÖZTAN, s. 421.

⁵⁰ KINACIOĞLU, s. 123; ÖZTAN, s. 421.

⁵¹ ÖZTAN, s. 422.

İcazet; tek taraflı, kabulü gerekmeyen bir irade beyanıdır. Bu beyanın ilgililerden sadece birine karşı yapılması yeterlidir. Zira isminin haksız olarak kullanılmasına icazet veren kişi, sahtekârlığın yapıldığı andan sonraki bütün hamillere karşı da sorumlu olur. İcazet beyanı açık olabileceği gibi, zımni şekilde de ifade edilebilir. Açıkça icazet verildiği takdirde, sonradan, mevcut sahtekârlığın farkına varılmadığı iddia olunamaz. Zımni icazetin varlığı için sahtekârlığın bilinmesi ya da hiç olmazsa sahtekârlık ihtimalinin gözden uzak tutulmayacak olması gerekir. Denilebilir ki sahte bir imzaya icazet, işlemin içinde cereyan ettiği şartlar göz önünde bulundurulmak şartıyla çok istisnai hallerde kabul edilebilir⁵². Zımni icazete, “imza sahte olduğu halde bu konudaki soruya rağmen poliçenin gerçek olduğu, ödeneceğinin bildirilmesi ve her şeyin yolunda gittiğinin söylenmesi” örnek olarak verilebilir. Hamilin sorusunun cevapsız bırakılmış olması tek başına icazet olarak değerlendirilemez⁵³.

Doktrinde, sahtekârlığa maruz kalmış olmasına rağmen, bir kimsenin görünüşe itimat esas gereği sorumlu tutulup tutulmayacağı konusu üzerinde durulmaktadır⁵⁴. Aslında bu durumdaki şahıs senedi imzalamış değildir, bu sebeple iyiniyetli üçüncü şahıslara karşı poliçeyle sorumlu tutulabilmesi için gerekli hukuki görünüme de sebep olmamıştır. Ancak, sahtekârlığa maruz kalmış kimsenin, hamilin, senette sakat bir hususun bulunup bulunmadığı hakkındaki sorusuna “her şeyin yolunda gitmekte olduğu” ve “senedin geçerli olduğu cevabını vermesi” veya sadece bu hususa cevap vermemesi halinde, husulüne sebebiyet verdiği hukuki görünüş sebebiyle sorumlu tutulması için hiçbir sebep bulunmamaktadır.

İsmi (imzası) kullanılan şahsın, sahte imza dolayısıyla, sorulan soruya cevap vermemesi sebebiyle poliçeyle sorumlu tutulabilmesine imkân yok ise, genel esaslardan (BK m. 41) faydalanılabilecek midir? Burada söz konusu olan hamilin malvarlığında oluşan zararın karşılanmasıdır. Sorumluluk için susma; kasdi, zarar vermeye yönelik, ahlaka aykırı bir içtinap şeklinde olmalıdır. Her olayda mevcut şartlar içerisinde, senet hamilinin zararının en azından umursamazlıkla karşılandığının kabul edilip edilemeyeceği üzerinde durularak, yapılacak açıklamayla zararın önlenebileceği öngörülüyorsa ahlaka aykırı davranışın varlığı kabul

---

⁵² ÖZTAN, s. 424.

⁵³ ÖZTAN, s. 423.

⁵⁴ ÖZTAN, s. 425; KINACIOĞLU, s. 125.

edilmelidir. Ahlakla aykırılık durumu, hamilin defalarca soru sormasına rağmen susulmuş olması halinde ağırlaşır⁵⁵.

Türk Ticaret Kanununun 589. maddesinde “*Bir poliçe, ... mevhum şahısların imzalarını... taşırsa diğer imzaların sıhhatine bu yüzden hanel gelmez*” kuralı getirilmiştir. Sahte imzada, ismi kullanılan bir şahıs vardır. İmza, sanki ondan neşet etmektedir. Ama bazen imza tamamen uydurma, gerçekte var olmayan bir kimse için de atılmış olabilir. Böyle bir imza keşideciye ait de olsa, bu durum senedin geçerliliğini hiçbir şekilde etkilemez. Senedi bu şekilde imzalayan kişi, bizzat sorumlu olur⁵⁶. Ne var ki imza örneğin, Evliya Çelebi şeklinde atılmışsa ticari senette asli borçlu yok demek olacağından senet geçersiz sayılacaktır⁵⁷.

C. KAMBIYO SENETLERİNDE DEF’İLER

1. GENEL OLARAK

Kıymetli evrak üzerinde sahtecilik ve tahrifat iddialarına genellikle kambiyo senetlerinde rastlanmaktadır. Bu nedenle kambiyo senetlerinde sahtecilik ve tahrifat iddialarının ileri sürülüş şekli ve sonuçları açısından defiler⁵⁸ konusu üzerinde ayrıntılı olarak durmak gerekmektedir.

Genel anlamda def’i; bir borçlunun borcunu kati veya geçici olarak kısmen veya tamamen yerine getirmekten kaçınmak için dayandığı hukuki sebepler olarak tanımlanmaktadır⁵⁹. Yani davalının borcunu özel bir sebebe dayanarak yerine getirmekten kaçınmasına imkân veren bir haktır⁶⁰. Def’i ile bağlantılı ve başka bir savunma türü olan itiraz ise; bir hakkın doğumuna engel olan veya bir hakkı sona erdiren fiili veya hukuki vasıtalar⁶¹. Başka bir anlatımla, alacağın dayandırıldığı

⁵⁵ ÖZTAN, s.426; KINACIOĞLU, s. 125.

⁵⁶ ERİŞ, s.173; ÖZTAN, s.427; KINACIOĞLU, s.125;GÜRBÜZ, s.655; POROY/TEKİNALP, s.142.

⁵⁷ GÜRBÜZ, s.655.

⁵⁸ Kıymetli evrak hukukunda defiler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Mehmet HELVACI: **Kıymetli Evrakta Defiler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1985; Saibe OKTAY: **Poliçede Defiler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1984; M. Fadlullah CERRAHOĞLU: **Türk Ticaret Kanununa ve Yargıtay İçtihatlarına Göre Bonoda Mutlak Defiler**, İstanbul, 1974; Oğuz İMREGÜN: “**Kıymetli Evrakta Defiler**”, İktisat ve Maliye Mecmuası, C. XII, S. 12, s. 655 – 663; Saibe OKTAY: “**Poliçede Defiler**”, Prof. Dr. Ernst E. Hirsch’in Hatırasına Armağan, Ankara, 1986, s. 335 – 366; POROY/TEKİNALP, s.77 vd.

⁵⁹ Hayri DOMANIÇ: **Türk Ticaret Hukuku ve Uygulaması, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C:IV**, İstanbul 1990, s. 147.

⁶⁰ KINACIOĞLU s. 160.

⁶¹ Erol ERTEKİN/ İsmail KARATAŞ: **Uygulamada Ticari Senetler Hukuku**, 2. Baskı, Ankara 1996, s.589; KINACIOĞLU s. 160.

temel olay reddedilmeyip, temel olayın mevcudiyetine rağmen hakkın doğmadığı veya doğmuşsa da sona erdiğinin ileri sürülmesidir⁶². İtirazda alacaklı ile borçlu arasındaki borç ilişkisinin varlığını ortadan kaldıran hadiseler mevcuttur. Örneğin; borcun ödendiği bir hakkı sona erdiren, kanuna aykırılık ise hakkın doğumuna engel olan bir itirazdır.

Def'iler, geçici veya kesin def'i olarak ikiye ayrılır⁶³. Örneğin, bir alacak iddiasına karşı, vadenin henüz gelmemiş olduğunu ileri sürmek geçici def'idir. Buna karşılık alacağın varlığını kabul etmekle, zamanaşımı savunmasında bulunmak kesin def'iyi oluşturur. Bu nedenle, geçici def'i söz konusu ise, bu def'iyi doğuran sebep veya olay ortadan kalktığı zaman alacaklı talebini yenileyebilir. Kesin def'ide ise böyle bir durum söz konusu olmaz.

Def'ilerle itirazlar arasındaki farkın önemli sonuçları vardır. Mesela; mahkeme, def'ileri ancak ilgilinin beyanı üzerine dikkate alabildiği halde itirazları, karşı taraf ileri sürmemiş de olsa inceleme sırasında bunlara vakıf olursa, re'sen nazara almak ve ona göre hüküm kurmak zorundadır⁶⁴. Yine itiraz ileri sürmek olguyu ileri sürmektir, def'ileri sürmek bir irade beyanı ile bir hakkı kullanmaktır. Ayrıca ilgili taraf def'i ileri sürmek hakkından tek taraflı irade beyanı ile vazgeçebilir. Oysaki İtiraz ileri sürmekle olgu, borçlunun tek taraflı irade beyanı ile ortadan kalkmaz.

Def'i ve itirazlar Türk Ticaret Kanununda herhangi bir ayrıma tabi tutulmaksızın topluca “def'iler” kenar başlığı altında düzenlenmiştir. Yani Türk Ticaret Kanununda def'i kavramı teknik anlamda kullanılmamıştır⁶⁵.

TTK'nın 599. maddesinde def'iler *“poliçeden dolayı kendisine müracaat olunan kimse keşideci veya önceki hamillerden biriyle kendi arasında doğrudan doğruya mevcut olan münasebetlere dayanan def'ileri müracaatta bulunan hamile karşı ileri süremez; meğerki hamil poliçeyi iktisap ederken bile bile borçlunun zararına hareket etmiş olsun. Alacağın temliki yoluyla yapılan devirlere ait hükümler mahfuzdur”* şeklinde düzenlenmiştir.

⁶² BAHTİYAR, s. 24.

⁶³ Oğuz İMREGÜN: **Kıymetli Evrak Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2003, s. 20.

⁶⁴ İMREGÜN, s. 20.

⁶⁵ KINACIOĞLU, s. 168; POROY, s 71; DOMANIÇ, s. 150; İMREGÜN, s.20; A. Tahir ÖĞÜTÇÜ, / Mehmet ALTIN: **Ticari Senetler (Poliçe-Bono-Çek) ve Özel Takip Yolları**, Ankara 1979, s.189.

Def'iler doktrinde etki alanlarına göre mutlak (şahsi olmayan) ve şahsi (nispi) def'iler şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Mutlak def'iler her alacaklıya hatta kambiyo senedinin iyiniyetli müktesibine, şahsi def'iler ise yalnız belli bir senet alacaklısına karşı ileri sürülebilir⁶⁶. Def'iler doktrinde yine doğum ve tezahür yerlerine, maddi hususiyetlerine göre de ayırma tabi tutularak senet metninden anlaşılan def'iler, senedin hükümsüzlüğüne ilişkin def'iler ve şahsi def'iler olmak üzere üçe ayrılırlar⁶⁷. Türk Doktrinindeki hâkim görüşte budur⁶⁸.

Başka bir görüşe göre def'iler; doğrudan doğruya def'iler, senet muhtevası ve senetle ilgili def'iler, isnat def'ileri, muteberiyet def'ileri, şahsi def'iler, TTK'nın 599/1. fıkrası hükmüne tabi olmayan def'iler şeklinde ayırma tabi tutulurken⁶⁹ diğer bir görüşe göre ise def'iler; geçersizlik def'ileri, senet metninden anlaşılan def'iler ve şahsi def'iler başlıkları altında incelenmektedir⁷⁰.

Kambiyo senetlerinde sahtecilik ve tahrifat halinde ileri sürülen def'ilerin mutlak def'i olduğu ve herkese karşı ileri sürülebileceği doktrindeki yazarların büyük çoğunluğu tarafından kabul edilmektedir⁷¹. Ayrıca bu konuda Yargıtay da aynı görüşü paylaşmaktadır⁷².

Kambiyo senetlerindeki sahtecilik ve tahrifatın iskontoda senet hamili olan bankaya karşı da ileri sürülebilmesi ile imzaların şirketi temsile yetkili kişilere ait olmadığı def'i de herkese karşı ileri sürülebilecektir⁷³. Zira bir şahıs ancak gerçek imza ile borç altına girebilir. Senetteki imzanın sahte olması, geçerli olan diğer imzaların sıhhatine zarar getirmez⁷⁴. Bir görüşe göre; sahtecilik ve tahrifat def'i

⁶⁶ KINACIOĞLU, s. 160.

⁶⁷ DOMANIÇ, s. 152; KINACIOĞLU, s. 160; POROY, s.71.

⁶⁸ POROY, s.190; DOMANIÇ, s. 114; ÖZTAN, s. 59; ERTEKİN/ KARATAŞ, s. 591; CAN/GÜNER, s. 30.

⁶⁹ KINACIOĞLU, s. 162–171.

⁷⁰ POROY/TEKINALP, s. 77.

⁷¹ ARSLANLI, s.125; GÜRBÜZ, s. 703; İMREGÜN, s.22.

⁷² 11.HD., 5.2.1990, E. 78, K. 619: “*Senet Üzerindeki miktar kısmının tahrif edildiğine dair def'ilerin mutlak def'i olması sebebiyle herkese karşı ve hamile karşı da dermeyan edilmesinin mümkün olmasına göre..*” (ERTEKİN/ KARATAŞ, s.658).

⁷³ ERTEKİN/ KARATAŞ, s.656.

⁷⁴ ARSLANLI, s.125.

mutlak, “senedin hükümsüzlüğüne ilişkin def’iler” grubuna girer ve bu def’i ilgilisi tarafından kendisine başvuran herkese karşı ileri sürülebilir⁷⁵.

Bir başka görüş ise, kambiyo senetlerinde sahtecilik ve tahrifat def’isini “geçersizlik def’ileri” olarak kabul etmektedir⁷⁶. Emre yazılı senetteki; iradenin sahibini bağlamadığı, kambiyo sözleşmesinin mevcut bulunmadığı, kambiyo sözleşmesinde irade bozukluğunun var olduğu ve senedin geçerli olarak doğumuna veya geçerli bir iradenin varlığına ilişkin görünüş olgusunun borçluya atfedilemediği def’ileri geçersizlik def’ileri olarak nitelendirir. Türk Ticaret Kanununun ifadesi ile bunlar “senedin hükümsüzlüğüne” ilişkin def’ilerdir. Bu tanım sahte imza ve senet metninde tahrifat gibi kanuni geçersizlik hallerini kapsamaktadır.

Türk Ticaret Kanununun bazı maddelerinde, senetteki iradenin sahibini bağlamadığı veya senede yansıyan iradenin ona ait bir irade olarak kabul edilmeyeceği ya da senedin borçlu tarafından keşide edilmediği için onun sorumlu tutulmayacağı belirtmiştir. Kanundan doğan bu def’iler iyiniyetli olsun ya da olmasın herkese karşı ileri sürülebilir. İmzası taklit edilenlerin (TTK m. 589) senet metninde değişiklik yapılarak (TTK m. 660) iradesi değiştirilmiş bulunan, senedin eski metninden sorumlu olan kişinin def’i, kanuni geçersizlik def’idir. Doktrinde bu tür def’ilerin herkese karşı ileri sürülebileceği kabul edilmektedir⁷⁷.

Diğer bir görüşe göre; kambiyo senetlerindeki sahtecilik ve tahrifat def’i ”isnat def’ileri” arasında yer alır. İsnat def’ileri; senedin geçerli bir surette keşide edildiği görüntüsünü borçlunun oluşturmadığını, bu nedenle sonuçtan borçlunun sorumlu tutulmaması gerektiğini, bu halin borçluya isnat edilemeyeceğini ifade eder. Bu sonuca ulaşırken kambiyo hukukundaki muamelatın emniyeti, görünüme itimat prensibinden hareket etmektedir. Sahte imzada senedin hukuki görünümüne, senette adı bulunan şahıs değil, onun imzasını taklit eden kimse sebebiyet vermiştir. Bir kambiyo senedinde senet metninin değiştirilmesinden, her ne kadar senedi düzenleyen, hukuki görünüm için bir sebep oluşturmuşsa da, tahrif rizikosunu, iradesi dışında kalır. Bundan sonra imza sahibine metnin değiştirilmesi rizikosunu isnat etmek mümkün değildir. Ancak burada önemli bir istisna üzerinde durmak gerekir.

⁷⁵ İMREGÜN, s.22–23.

⁷⁶ POROY/TEKİNALP, s. 77 vd.

⁷⁷ ARSLANLI, s.122;ERİŞ, s.107; KINACIOĞLU, s.72; POROY/TEKİNALP, s.80

Kambiyo senedini düzenleyen kimse basiretsiz davranarak senette bazı kısımları boş bırakmış ise senet metninin tahrif tehlikesine de katlanır ve sebebiyet verdiği hukuki görünüm dolayısıyla sorumluluğu üzerine alır. TTK'nın 660. maddesi de bu görüşe ters düşmez. Diğer taraftan asli zorunlu unsurları içermediği için geçersiz olan senedin sonradan tamamlanması senet metninin tahrifi anlamına gelir. Senede imzasını koyan kişinin, hukuki görünüme sebebiyet vermiş olmasından dolayı iyiniyetli hamile karşı sorumlu olması gerekir⁷⁸.

Sahte veya tahrif edilmiş senette adı bulunan şahıs, imzanın gerçek ve kendisine ait olduğunu ya da senedi ödeyeceğini beyan etmişse, imza sahte olsa bile hukuki görünüme bizzat sebep olduğu için sorumlu olur. Doktrinde bu durumun icazet sayılacağı fikri hâkimdir. Bu görüş taraftarlarına göre imza konusunda kendisine sorulan soruları cevapsız bırakan şahsın fiili icazet sayılmaz⁷⁹.

Bu konu hakkında başka bir görüş ise, kambiyo senesinde sahtecilik ve tahrifat iddiasının herkese karşı ileri sürülebilmesinin dayanağını, eylemin ceza hukuku bakımından suç niteliği taşıması ile açıklamaktadır. Zira ceza hukuku kurallarına göre suç sayılan bir fiil gerçekleşmişse sahtecilik kesin hükümsüzlük (mutlak butlan) sonucunu doğurur⁸⁰. Ancak bize göre, kambiyo ilişkisinden hareket etmeyen yazarın soruna ceza hukukundan çözüm getirmeye çalışması doğru bir yöntem değildir.

Bir görüş; imzaların sahte olduğu def'ini, senedin bazı sorumlular bakımından hükümsüzlüğünü gerektiren def'iler kısmında müteala etmektedir⁸¹. Sahtelik ve tahrifata yönelik def'i'leri senedin hükümsüzlüğüne ilişkin mutlak defi'ler içerisinde inceleyen görüşler de vardır⁸².

Doktrindeki hâkim görüş ise, kambiyo senetlerindeki sahtecilik ve tahrifat def'ilerini senedin hükümsüzlüğüne ilişkin mutlak def'iler içerisinde kabul

---

⁷⁸ KINACIOĞLU, s.164–167.

⁷⁹ Aksi görüş, “Hareket noktası isabetsiz olan bu düşünce kabul edilemez. Zira senette adı bulunan şahsın beyanı bildirici niteliktedir ve bundan böyle hukuki muamele sayılmaz. Doğru neticeye hukuki görünümünden hareketle ulaşılr. İmzanın hakiki olduğunu teyit, hukuki görünüme sebebiyet verdiğiinden mesuliyet doğurur. Bu halde sükût irade beyanı kuvveti kazanır” (KINACIOĞLU, s. 165).

⁸⁰ GÜRBÜZ, s. 663.

⁸¹ DOMANIÇ, s. 154.

⁸² PULAŞLI s. 37

etmektedir⁸³. Yargıtay, kambiyo senetlerinde sahtecilik ve tahrifata dayalı def'ilerin mutlak def'iler olduğunu ve herkese karşı ileri sürülebileceğini tartışmasız şekilde kabul etmektedir⁸⁴. Bu konu ile ilgili Yargıtay başka bir kararında “senetteki imza sahteliğinin, hamil dâhil herkese karşı ileri sürülebilecek mutlak def'i” olduğunu kabul etmiş, hamilin iyiniyetli olması sebebiyle davayı reddeden mahkeme kararını bozmuştur⁸⁵.

Kambiyo senetlerinde sahtecilik ve tahrifat konusu ile ilgili en önemli def'i ayrımı, def'ilerin herkese karşı ileri sürülüp sürülemeyeceğini esas alan, hâkim görüşe de yakın olan mutlak ve şahsi (nispi) def'iler ayrımıdır. Def'iler, etki alanlarına göre mutlak ve şahsi (nispi) def'iler olmak üzere ikiye ayrılmıştır⁸⁶.

2. MUTLAK DEF'İLER

Mutlak def'iler senet metninden anlaşılan ve senedin hükümsüzlüğüne ilişkin def'iler olmak üzere ikiye ayrılır⁸⁷:

a. Senet Metninden Anlaşılan Defiler

Senet metninden anlaşılan defiler; kural olarak senedin ön veya arka yüzünde bulunması gerekli veya bulunabilecek bir kaydın eksikliğinden ya da bulunmaması gereken bir kaydın varlığından kaynaklanan def'ilerdir⁸⁸. Başka bir deyişle senede bakmakla görülebilen, anlaşılabilen def'ilerdir. Bu tür def'iler mutlak def'i mahiyetinde olup, herkese karşı ileri sürülebilir⁸⁹. Bunları “senet metninden doğan itirazlar” ve “senet metninden doğan def'iler” olarak ikiye ayırmak mümkündür⁹⁰. Senet metnine bakmakla anlaşılan, örneğin senette bulunması zorunlu bir şekil

⁸³ İMREGÜN, s.21; PULAŞLI, s.36; CAN/GÜNER, s.32.

⁸⁴ HGK., 21.9.1978, E. 11/3343, K. 743: “Senette sahtekârlık ve tahrifat iddiası senedin geçerliliğine ilişkindir. Böyle bir iddia senedin lehtarına karşı olduğu gibi iyiniyetli olsa dahi herkese karşı ileri sürülebilir” (GÜRBÜZ, s. 662).

⁸⁵ 11.HD., 6.11.1980, E. 4261, K. 5077 (GÜRBÜZ, s.665).

⁸⁶ BAHTİYAR, s.25; ÖZTAN, s.218; İMREGÜN, s.21; POROY/ TEKİNALP, s.77; CAN/GÜNER, s.32.

⁸⁷ İMREGÜN, s.21; CAN/GÜNER, s.31.

⁸⁸ Hüseyin ÜLGEN / Mehmet HELVACI / Abuzer KENDİGELEN / Arslan KAYA: **Kıymetli Evrak Hukuku (Ders Kitabı)**, İstanbul, 2005, s.47.

⁸⁹ BAHTİYAR, s.25.

⁹⁰ ARSLANLI, s 119; ÖZTAN, s. 89; İMREGÜN, s. 21; CAN/GÜNER, s.31

şartının yerine getirilmemiş olmasından dolayı senedin hüküm ifade etmemesi, zamanaşımı gibi haller “Senet metni ile ilgilidir”⁹¹.

Kambiyo senetlerinde vade gelmeden senet bedelinin keşideciden talep edilmesine karşılık, “vadenin henüz gelmediği” beyanı, senet metninden doğan geçici def’i, zamanaşımı def’isi, senet metninden doğan kesin def’i niteliğindedir. Bu def’i ve itirazlar senet metninden doğdukları, başka bir ifade ile senet metnine bakılmakla anlaşıldıkları için senet nedeni ile kendisine başvuru herkes tarafından, senetle başvuru herkese karşı ileri sürülebilir. Dolayısıyla da bu tür def’iler “mutlak def’iler” grubuna girerler.

b. Senedin Hükümsüzlüğüne İlişkin Def’iler

Bu tür def’iler usulüne göre düzenlenmiş kambiyo senedi olduğu durumlarda ele alınırlar. Senet metnine bakılmakla anlaşılan def’i ve itirazlar bu gruba girmezler. Bazı durumlarda ortada şeklen geçerli bir senet bulunsa dahi senette borçlu olarak gözükken kimse sorumluluk altına girmeyebilir. Diğer bir deyişle, senetteki ifadenin sahibini bağlamadığı durumlar olabilir. Mesela; keşideci, aval veren ve cirantalardan oluşan bir senette, imzalardan biri sahte ise imzası taklit edilen kişi için senet hüküm ifade etmez. Ancak imzaların bağımsızlığı (TTK m. 589) ilkesi uyarınca, senetteki diğer geçerli imza sahipleri sorumlu kalmaya devam ederler. Senet onlar açısından geçerlidir. Senet borçlusunun imzası sahte ise bu kişi senedin kendisini bağlamadığını, kendisine başvuru herkese karşı ileri sürülebilir. İmza sahibinin yetkisinin bulunmaması, temsil yetkisinin bulunmaması veya aşılması, medeni hakları kullanma ehliyetinin olmaması ve senet metninde tahrifat yapılmış olması gibi def’iler hükümsüzlüğe ilişkin def’ilere örnek olarak verilebilir⁹². Senedin hükümsüzlüğüne ve geçersizliğine dayalı bu def’iler teknik anlamda her zaman bir itiraz olmakla beraber⁹³ konunun sistematığı sonucu def’i olarak ele alınmaktadırlar.

Bu tür def’iler, devir şekilleri ne olursa olsun, tüm kıymetli evrak türlerinde ileri sürülebilir. Bu nedenle de, senet metninden doğan def’ilerle birlikte “mutlak

---

⁹¹ POROY, s.73; PULAŞLI, s. 38.

⁹² ÜLGEN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA, s.48; Nurkut İNAN: **Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk**, Ankara 1981, s.106; CAN/GÜNER, s.32.

⁹³ ÜLGEN/ HELVACI/ KENDİGELEN/ KAYA, s.49.

def'iler" grubunu oluřtururlar⁹⁴. Senet metninden doğan def'ilerle arasındaki fark, senet metninden doğan def'i ve itirazlar, senetle başvurulan herkes tarafından, başvuran herkese karşı ileri sürülebileceği halde, bu tür itiraz ve def'iler ancak hükümsüzlük sebebi şahsında doğan kimse tarafından, senetle başvuran herkese karşı ileri sürülebilir⁹⁵.

3. şAHSİ (NİSBE) DEFİLER

şahsi def'iler⁹⁶, TTK'nın 737/2. maddesinde "alacaklı kim ise ona karşı haiz olduğu def'iler" şeklinde tanımlanır. Bu tür def'iler, borçlunun belirli bir alacaklı ile arasındaki doğrudan hukuki ilişkilerden doğan def'ileri ifade etmektedir⁹⁷. Bir görüşe göre şahsi def'i, "emre yazılı senetlerdeki borç sorumluluğunun objektif varlığına hiçbir etkisi olmayan, borçlunun belli bir alacaklı ile arasındaki hukuki ilişkiden doğan def'ilerdir⁹⁸". Bu def'iler, esas olarak sadece doğrudan doğruya ilişkide bulunan kimseler arasında ileri sürülebilir. Örneğin satım sözleşmesinde, alınan mal karşılığı verilen bononun malın ayıplı çıkması ve geri verilmesi halinde bedelinin ödenmeyeceğine ilişkin def'i şahsi(nispi) def'idir. Senedin hatır senedi olarak verildiği şeklindeki def'i de şahsi def'idir.

şahsi def'ilerin ileri sürülmesi kıymetli evrakın devir şekline göre değişir. Nama yazılı senetlerde senet borçlusunun senet lehtarına (alacaklısına) karşı sahip olduğu şahsi def'iler, lehtardan senedi alanlara karşı da ileri sürülebilir. Aynı alacağın temlikinde olduğu gibi. Devralanın iyiniyetli olması sonucu değiştirmez. Yani bu durumda alacaklının iyiniyeti korunmaz.

Emre yazılı senetlerde ise durum farklıdır. Ciro ve teslim yoluyla hak yeni bir kişiye geçtiği için ciro edilen kimseye karşı senedin hükümsüzlüğüne yönelik def'ilerle senet metninden anlaşılabilen mutlak def'iler ileri sürülebilir.

⁹⁴ Doktrinde BAHTİYAR; senetteki bir taahhüdün(imzanın) geçersizliğine ilişkin def'iler konusunda bu tür def'ilerin etki ve tarafları açısından sınırlı hallerde mutlak, ancak genellikle nispi nitelikte olduğunu belirtmektedir (ayrıntılı bilgi için bkz., BAHTİYAR, s.27).

⁹⁵ İMREGÜN, s.23; CAN/GÜNER, s.32.

⁹⁶ Doktrinde HELVACI, nispi def'ileri kişisel def'iler ve kişisel olmayan nispi def'iler olmak üzere ikiye ayırmaktadır (HELVACI (ÜLGEN/ KENDİGELEN/ KAYA) , s.49-52).

⁹⁷ BAHTİYAR, s.27.

⁹⁸ ÖZTAN, s.234.

İyiniyetli hamile karşı şahsi def'iler ileri sürülemez⁹⁹. Bunun istisnası ise bu kişilerin bilerek borçlunun zararına hareket etmeleri halidir (TTK m. 737/2). Yargıtay'ın; hamilin bilerek zararına hareket etme veya kötüniyetli olmasına örnek olmak üzere verdiği kararlara, “*senedi devralan, cirantanın karısı olduğuna göre, kocasının bildiği def'i nedenlerini bildiği kabul edilir*”, “*senedi ciro yoluyla ele geçirenin, cirantanın oğlu olması halinde şahsi def'ilerin kendisine karşı ileri sürülmesinin mümkün olacağı*”¹⁰⁰ vardır. Bu durumlarda sadece dayanılan ilişkinin ispat edilmesi yeterli olmaktadır.

Emre yazılı senetlerde şahsi def'ileri ileri sürememe yolundaki bu sınırlayıcı durum, bu senetlerin ekonomik işlevi ile yakından ilgilidir. Bu yolla iyiniyetli hamiller korunmaktadır. Ancak senet iyiniyetli üçüncü kişi tarafından kazanılırsa, şahsi def'i ileri sürme hakkı sona erer.

Belirtmiş olduğumuz bu istisnanın haricinde bazı özel durumlar da bulunmaktadır. Bunlardan biri hamilin senedi Medeni Hukuk esaslarına göre halefiyet yoluyla devralmasıdır. Mesela miras, alacağın temliki ve şirketlerin birleşmesi gibi. Bir başka istisna, kambiyo senedi protestodan sonra veya müracaat hakkı için öngörülen işlemler yapılmayıp, müracaat hakkının ortadan kalktığı bir durumda devredilirse şahsi def'iler ileri sürülebilir¹⁰¹. Ayrıca tahsil cirosunda da şahsi def'iler ciro edilene karşı ileri sürülebilir.

Hamiline düzenlenmiş bir senette borçlu tarafından ileri sürülebilecek def'iler emre yazılı senetlerdeki gibidir. Borçlu, mutlak def'ileri alacaklı olarak karşısına gelen herkese karşı ileri sürebilir. Borçlunun önceki hamillerden birisi ile olan ilişkisinden kaynaklanan şahsi def'iyi ileri sürebilmesi için alacaklının(hamilin) bilerek borçlunun zararına hareket etmiş olması gerekir. Emre yazılı senetlerden tek farklı yönü, burada borçlu, senedin rızası dışında elinden alındığına ilişkin bir def'iyi ileri sürememektedir. TTK'nın 571. maddesindeki bu kuralın uygulanabilmesi için

⁹⁹12.HD., 7.12.1995, E. 17288, K. 17408: “*Şahsi def'iler doğrudan doğruya ilişkide bulunan kişileri ilgilendirdiğinden iyi niyetli hamile karşı ileri sürülemez*” (CAN/GÜNER, s. 34).

¹⁰⁰12.HD., 22.6.1995, E. 9454, K. 9700; 11.HD., 5.10.1971, E. 5423, K.6081 (CAN/GÜNER, s. 34).

¹⁰¹ Kambiyo senetlerinde müracaat hakkı konusunda ayrıntılı bir inceleme için bkz.: Hayri BOZGEYİK, **Policede Müracaat Hakkı**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2003.

senedi iktisap edenin iyiniyetli olması gerekir. Bu def'inin ileri sürülmesi ile iyiniyetin korunması tam bir paralellik arz etmektedir¹⁰².

II. SAHTECİLİK VE TAHRİFAT KAVRAMLARI

A. SAHTECİLİK KAVRAMI

Sahtecilik veya Tahrifat kavramlarının anlaşılmasında en büyük zorluk "Sahte" deyiminin somut bir anlam vermemesidir. Sahtecilik, sahtekâr olma halini ya da sahtekârca davranışı ifade etmektedir. Bu anlatımı ile sahte, aldatandır. O halde her türlü "hile" sahte kavramına girer. Keza gerçek olmayan her şey sahtedir.

Sahtecilik deyiimi, gerçeğin her hangi bir biçimde değiştirildiğini anlatmak amacıyla genel ve soyut bir kavram olarak kullanılmaktadır. Örneğin, Doktrinde bir görüş¹⁰³ sahteciliği; "*gerçeği olduğundan farklı gösterecek ve doğru olana aykırı bir yargıya neden olabilecek bir durumu gerçekleştirmeyi ifade eder*" şeklinde tanımlamaktadır.

Sahte kelimesi düzme, yapmacık, yalandan, taklit, kalp, karışık manalarına gelir. Sahtekâr ise sahte iş yapan, hilekâr, kalpazan kişidir¹⁰⁴. Sahtecilik, sahtekârlık, sahte iş yapma, hilekârlık, düzenbazlık manalarında kullanılır¹⁰⁵.

Sahtecilik, ticari senetlerde senetteki imza ya da beyanların görünüşte o imzayı atan veya o beyanı yapan kimseye ait olmadıkları durumları kapsamaktadır. Genellikle de sahtecilik fiili, aldatma kastı ile sahte yazılması veya taklit edilmesi suretiyle yapılmaktadır.

B. TAHRİFAT KAVRAMI

Tahrif kelimesi, harflerin yerini değiştirmek, bozmak, kalem karıştırmak, kendi menfaati veya başkasının zararı için bir ibarenin anlamını değiştirmek, başka tarafa meylettirmek, tahrifat; tahrif kelimesinin çoğulu olarak bozmalar, kalem karıştırmalar manasında kullanılır¹⁰⁶. Yine tahrif; bir kelimedede harflerin yerini veya bir harfi değiştirme, bozma, kalem oynatma, tahrif etmek; değiştirmek, bozmak,

¹⁰² CAN/GÜNER, s.37.

¹⁰³ Faruk EREM/Nevzat TOROSLU, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, Ankara 1994, s.237.

¹⁰⁴ Abdullah YEĞİN: **Osmanlıca -Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat**, İstanbul 1987, s. 601.

¹⁰⁵ Örnekleriyle **Türkçe Sözlük**: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995, C.IV, s.2413.

¹⁰⁶ YEĞİN, s. 676.

tahrifat; bir metnin üstünde kalem oynatma, değişiklik yapma, aslını bozma, değiştirme anlamları taşır.

Kambiyo senetlerinde tahrifat, metni silmek, üstünü çizmek, karalamak, üstüne yazmak veya ona ilave etmek, metnin bir kısmını yırtmak, kesmek, kimyevi madde ile metni değiştirmek suretiyle iradi olabileceği gibi irade dışı nedenlerle örneğin, kaza eseri metnin yırtılması, silinmesi veya yanması suretiyle de olabilir. İşte belirtilen bu fiiller neticesinde senedin kambiyo senedi olması için şart olan unsurlardan birisi yok edilmiş ise, senedin kambiyo senedi vasfını kaybedip etmeyeceği hususu doktrinde tartışmalıdır. Bir görüşe göre¹⁰⁷, böyle durumlarda kambiyo senedinin zayi olduğunu kabul ederek iptale ilişkin hükümlerin uygulanması gerektiğini savunmaktadır.

Diğer bir görüşe göre ise¹⁰⁸; senet kambiyo senedi vasfını kaybetmeden önce imza koymuş olanlara karşı TTK m.660'a dayanarak talep hakkı kullanılabilir. Başka bir deyişle, metnin ne olduğunun ispatlanabilmesi durumunda eski imza sahipleri, orijinal metin ile okunamıyor olsa da bağlıdırlar.

Senetteki bazı değişiklikler, TTK m.660 anlamında değişiklik sayılmaz. Örneğin, ikametgâhlı poliçede, ödeyecek şahsın gösterilmesi, beyaz poliçenin anlaşmaya uygun doldurulması gibi. Aynı şekilde, senet metnine açıklık kazandırmak için yapılan bazı düzeltmeler de tahrifat anlamına gelmeyebilir¹⁰⁹. Örneğin, ödeme yeri olarak "Ereğli" gösterilmişse, buna "Ereğli/Zonguldak" şeklinde açıklık geçirilmesi gibi. Bütün ilgililerin muvafakatiyle yapılan değişiklikler ile yapılan bir değişikliğe müteakip, bütün ilgililerin buna muvafakat ettiklerini bildirmeleri halinde de bir tahrifattan söz edilemeyecektir¹¹⁰.

Kısacası, kambiyo senetlerinde tahrifat; düzenlenmiş bir senedin üzerinde haklı olmayan sebeplerle değişiklik yapılması halidir. Bir başka deyişle, ticari senedin unsurları üzerindeki imza veya beyanlarının, ilgililerinin tümünün rızası olmaksızın herhangi bir şekilde değiştirilmesi, silinti ya da kazıntı yapılmasını ifade

¹⁰⁷ ÖZTAN, s.864; KINACIOĞLU, s.128.

¹⁰⁸ Fahiman TEKİL: **Kıymetli Evrak Hukuku**, 2.Bası, İstanbul 1994, s.108; *POROY* ise, alacaklıya böyle bir durumda kanıtlama hakkı tanınmasını tehlikeli bulur (*POROY*, s.210); aynı şekilde bkz. *POROY/TEKİNALP*, s.214.

¹⁰⁹ ÖZTAN, s.864.

¹¹⁰ ÖZTAN, s.864.

eder. Senede sonradan gerçek dışı unsurların veya beyanlarının eklenmesi ile gerçek unsurların ortadan kaldırılması halinde senedin sahteliğinden değil tahrif edilmiş olduğundan söz edilir.

III. KAMBİYO SENETLERİNDE SAHTECİLİK VE TAHRİFATLA İLGİLİ DÜZENLEMELER

A. TÜRK TİCARET KANUNUNDA YER ALAN DÜZENLEMELER

Türk Ticaret Kanununda sahte ve tahrif edilmiş kambiyo senetlerine ilişkin düzenleme 660. maddede yer almaktadır. TTK'nın 660. maddesi "*Bir poliçe metni tahrif edildiği takdirde değiştirmeden sonra poliçe üzerine imza koymuş olan kimseler değişmiş metin gereğince ve ondan önce imzasını koyanlar ise eski metin gereğince mesul olurlar.*" hükmünü içermektedir¹¹¹. Burada, poliçenin senet metninde tahrifat yapılması hallerinde sorumluluğun kime ait olacağı düzenlenmiştir.

Poliçeye ait bu düzenleme, mahiyetine aykırı düşmemek şartı ile bono için de uygulanabilir. TTK'nın 690/I. maddesi "*bononun mahiyetine aykırı düşmedikçe poliçelerin... ve bozup değiştirme hakkındaki 660. madde hükümleri bonolar hakkında da caridir.*" hükmü ile atıfta bulunulmuştur.

TTK'nın 724. maddesinde "sahte veya tahrif edilmiş çek" başlığı altında ayrı bir düzenleme yapılmıştır¹¹². Bu madde de "*sahte veya tahrif edilmiş bir çeki ödemiş olmasından doğan zarar muhataba ait olur; meğerki senette keşideci olarak gösterilen kimseye kendisine bırakılan çek defterini iyi saklamamış olması gibi bir kusurun isnadı mümkün olsun*" hükmü yer almaktadır¹¹³. Sahte veya tahrif edilmiş çekin ödenmesinden doğan sorumluluğu düzenleyen bu madde sadece sahtecilik veya tahrifat hallerinde zarara kimin katlanacağı konusu üzerinde durmakta, TTK'nın 660. maddesine herhangi bir istisna getirmemektedir. Çekle ilgili TTK'nın

¹¹¹ Senet metnindeki değişikliklerle ilgili TTK m. 660, Türk Ticaret Kanunu Tasarısının 748. maddesinde benzer ifadelerle yer almaktadır: "*Bir poliçe metni değiştirildiği takdirde, değiştirmeden sonra poliçe üzerine imza koymuş olan kişiler, değişmiş metne ve ondan önce imzasını koyanlar ise eski metne göre sorumlu olurlar*".

¹¹² Çekte tahrifat ve sahtecilik konusunda ayrıntılı bir inceleme için bkz: Ali PASLI: "**Sahte ve Tahrif Edilmiş Çek**", İBD. 2000, C.74, S.7-8-9, s.635-671; Ekrem TÖRÜNER: "**Ticaret Yasamız Açısından Çekte Sahtekarlık ve Tahrifat**", ABD., 1980/ S.2, s.204-221; KENDİGELEN, s. 203 - 210.

¹¹³ Sahte ve tahrif edilmiş çekle ilgili TTK m.724, Türk Ticaret Kanunu Tasarısında da aynen korunmaktadır. Tasarının 812. maddesi bu hususu şöyle düzenlemiştir: "*Sahte veya tahrif edilmiş bir çeki ödemiş olmasından doğan zarar muhataba ait olur; meğerki senette düzenleyen olarak gösterilen kişiye, kendisine verilen çek defterini iyi saklamamış olması gibi bir kusurun yüklenmesi mümkün olsun*".

730/7. maddesi TTK'nın 660. madde hükmünün çekler için de uygulanabileceğini açıkça düzenlemiştir.

B. TÜRK CEZA KANUNUNDA YER ALAN DÜZENLEMELER

765 Sayılı eski Türk Ceza Kanununda sahte ve tahrif edilmiş kambiyo senetlerine ilişkin düzenleme Kanunun İkinci Kitabının “*Ammenin İtimadı Aleyhine İşlenen Cürümler*” babının “*Evrakta Sahtekârlık*” başlığını taşıyan üçüncü faslında 349/2 maddesinde yer almaktaydı. Buradaki düzenleme ile aslında özel evrak olan bazı kıymetli evrak türleri, ticari hayattaki önemleri, kullanım alanlarının genişlikleri ve ticari işleri kolaylaştırıcı yönleri dikkate alınarak ticari hayattaki güvenin devamını sağlamak için ceza hukuku alanında resmi evrak gibi yaptırma bağlanmıştı. Yani kambiyo senetlerinde yapılan sahtecilik ve tahrifat fiilleri aslında özel evrak niteliğinde olmalarına rağmen resmi evrakta yapılmış gibi cezalandırılmaktaydı.

Bu konu, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununun¹¹⁴ İkinci Kitabının Üçüncü kısmının “*Kamu Güvenine Karşı Suçlar*” başlığını taşıyan Dördüncü Bölümünün 204–212 maddeleri arasında düzenlenmiştir. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununun “*Resmî belge hükmünde belgeler*” başlığını taşıyan 210.maddesi¹¹⁵ aynen şöyledir: “*Özel belgede sahtecilik suçunun konusunun, emre veya hamile yazılı kambiyo senedi, emtiayı temsil eden belge, hisse senedi, tahvil veya vasiyetname olması hâlinde, resmî belgede sahtecilik suçuna ilişkin hükümler uygulanır. Gerçeğe aykırı belge düzenleyen tabip, diş tabibi, eczacı, ebe, hemşire veya diğer sağlık mesleği mensubu, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Düzenlenen belgenin kişiye haksız bir menfaat sağlaması ya da kamunun veya kişilerin zararına bir sonuç*

¹¹⁴ 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu 26.9.2004 tarihinde kabul edilmiş, 12.10.2004 tarihinde yayınlanmış 01.06.2005 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir.

¹¹⁵ Madde, ticarî hayatta büyük yer tutan ve basit bir ciro ile veya buna bile gerek görülmeksizin tedavül eden bazı evrakı daha ciddi bir şekilde korumak maksadına yöneliktir. Madde ile sayılan özel belgelerde sahtecilik yapılması hâlinde, resmî belgede sahtecilik suçuna ilişkin hükümlerin uygulanacağı kabul edilmiştir. Burada söz konusu olan, sadece resmi belgede sahtecilik suçuna ilişkin cezanın uygulanması değildir. Sayılan belgelerde sahtecilik yapılması durumunda, resmi belgede sahtecilik suçuna ilişkin hükümler bütün olarak uygulanır. Kambiyo senedi veya emtiayı temsil eden evrak, imzalı ve boş olarak faile tevdi edilmiş olup da, fail, bunu tevdi maksadından farklı bir şekilde doldurmuşsa, o takdirde açığa atılan imzanın, kötüye kullanılmasına ilişkin yaptırım uygulanacaktır. Çünkü bu durumda, tevdi edilen kağıt, imzalı ve fakat boş olarak verildiği için, henüz belge niteliğini kazanmamıştır

doğurucu nitelik taşıması hâlinde, resmî belgede sahtecilik hükümlerine göre cezaya hükmolunur”.

TCK m.204’e göre: *“Bir resmî belgeyi sahte olarak düzenleyen, gerçek bir resmî belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştiren veya sahte resmî belgeyi kullanan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Görevi gereği düzenlemeye yetkili olduğu resmî bir belgeyi sahte olarak düzenleyen, gerçek bir belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştiren, gerçeğe aykırı olarak belge düzenleyen veya sahte resmî belgeyi kullanan kamu görevlisi üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Resmî belgenin, kanun hükmü gereği sahteliği sabit oluncaya kadar geçerli olan belge niteliğinde olması hâlinde, verilecek ceza yarısı oranında artırılır”.*

Emre ve hamile yazılı kambiyo senetlerinde yapılan sahtecilik ve tahrifat, TCK’nın 204. maddesindeki resmi evrakta sahtekârlık suçunu meydana getirir¹¹⁶. Nama yazılı kambiyo senetlerinde ise özel evrakta sahtekârlık suçu oluşacaktır¹¹⁷. Özel evrakta sahtekârlık suçu Türk Ceza Kanununun 207. maddesinde şöyle düzenlenmiştir: *“(1) Bir özel belgeyi sahte olarak düzenleyen veya gerçek bir özel belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştiren ve kullanan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*
(2) Bir sahte özel belgeyi bu özelliğini bilerek kullanan kişi de yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır”.

¹¹⁶ Maddede, resmi belgede sahtecilik suçu tanımlanmıştır. Suçun konusu resmi belgedir. Belge, eski dilimizdeki “evrak” kelimesi karşılığında kullanılmakta olup, yazılı kağıt anlamına gelmektedir. Bu bakımdan, yazılı kağıt niteliğinde olmayan şey, ispat kuvveti ne olursa olsun, belge niteliği taşımamaktadır. Kağıt üzerindeki yazının, anlaşılabilir bir içeriğe sahip olması ve ayrıca, bir irade beyanını ihtiva etmesi gerekir. Bu yazının belli bir kişiye veya kişilere izafe edilebilir olması gerekir. Ancak, bu kişilerin gerçekten mevcut kişiler olması gerekmez. Bu itibarla, gerçek veya hayalî belli bir kişiye izafe edilemeyen yazılı kağıt, belge niteliği taşımaz. Kâğıt üzerindeki yazının belli bir kişiye izafe edilebilmesi için, bu kişinin ad ve soyadının kâğıda eksiksiz bir şekilde yazılması ve kağıdın bu kişi tarafından imzalanmış olması şart değildir. Ancak, bazı belgeler (örneğin poliçe gibi kambiyo senetleri) açısından, belge üzerinde kişinin kendi el yazısı ile imzasının atılmış olması gerekir. Zira imza, ilgili kambiyo senedinin zorunlu şekil şartını (kurucu bir unsurunu) oluşturmaktadır. Bir kişinin, düzenlediği belgeye başkasının adını yazması ve belgeyi imzalaması durumunda da bir belge vardır; ancak, bu belge sahtedir. Belge altında adı yazılan ve adına imza konulan kişi, gerçek veya hayalî bir kişi olabilir. Bunun, belgenin varlığına bir etkisi bulunmamaktadır. Bir belgeden söz edebilmek için, kâğıt üzerindeki yazının içeriğinin hukukî bir kıymet taşıması, hukukî bir hüküm ifade eylemesi, hukukî bir sonuç doğurmaya elverişli olması gerekir.

¹¹⁷ KENDİGELEN, s. 209; REİSOĞLU, s. 468; DOMANIÇ, s. 844.

İKİNCİ BÖLÜM

KAMBIYO SENETLERİNDE SAHTECİLİK VE TAHRİFATTAN DOĞAN HUKUKİ SORUMLULUK

I. GENEL OLARAK

Kambiyo senetleri bir temel ilişkiye dayanılarak verilir. Bu temel ilişki bir borçlar hukuku sözleşmesidir (alım-satım, kira, ödünç, vb.). Temel ilişkiye dayanılarak kambiyo senedinin verilmesiyle kambiyo ilişkisi meydana gelir. Her kambiyo taahhüdünün (ilişkinin) altında mutlaka bir temel ilişki vardır. Kambiyo ilişkisinin tarafları arasında bir borç ilişkisinin bulunmadığı durumlarda bile bir temel ilişki söz konusudur. Bu temel ilişkide hatır ilişkisidir¹¹⁸.

Kambiyo taahhüdü mücerrettir¹¹⁹. Bir poliçe keşide ya da kabul eden veya bir bono düzenleyen veyahut da hamili bulunduğu bir senedi ciro eden kişi, lehtara veya ciro edilene karşı aralarındaki kambiyo dışı bir ilişki nedeniyle borçlu bulunabilir. Fakat kambiyo senetleri ile yüklendikleri taahhüt bu alt veya temel ilişkiden ayrı, mücerret bir taahhüttür¹²⁰.

Kambiyo senetleri her zaman bir miktar para borcunu temsil ederler. Bu sebeple senedin gerçek temeli geniş anlamda bir borç ilişkisi değil, böyle bir ilişkiden doğmuş olan tek bir alacaktır. Bu alacağa “*temel alacak*” denir. Tedavül eden ticari senetlerde temel borç ilişkisi ve dolayısıyla temel alacak birden fazladır. Senedin temsil ettiği alacak tek olmakla birlikte, her devir işlemi başka bir temel alacağa dayanabilir.

Taraflar arasında bu şekilde temel (alt) bir borç ilişkisinin ve bir de kambiyo ilişkisinin meydana gelmesi Borçlar Kanununun 114/II. maddesinde açıkça hükme bağlanmıştır. Borçlar Kanununun 114/II. maddesinde; “... *mevcut bir borç için*

¹¹⁸ ÜLGEN (HELVACI / KENDİGELEN / KAYA), s.68; hatır senetleri için bkz.: Nurkut İNAN, **Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları**, Ankara, 1969.

¹¹⁹ Mücerretlik (soyutluk) kavramı hakkında bkz.: İsmet SUNGURBEY, **Borç İkrarı ve Borç Vaadi**, İstanbul, 1957, s. 29 vd.; ÜLGEN (HELVACI / KENDİGELEN / KAYA), s. 71 – 75; POROY / TEKİNALP, s. 27-31.

¹²⁰ POROY, s.110; KARAYALÇIN, s.55; KINACIOĞLU, s. 84.

kambiyo taahhüdünde bulunma .... tecdidi tazammum etmez.” hükmü bulunmaktadır. Yani mevcut bir borcun ödenmesi zımında bir kambiyo senedi düzenlenerek alacaklıya verildiği takdirde, eski borç “*asıl borç ilişkisi*” olarak mevcudiyetini muhafaza eder, ancak ayrı ikinci bir borç ilişkisi doğmaktadır.

Bir kambiyo senedinin yalnızca düzenlenmiş olması veya teslimi ya da devri temel alacağı ortadan kaldırmaz. Temel alacağın ifa ile ortadan kalkması için senet bedelinin alacaklı tarafından tahsil edilmesi gerekir. Kambiyo senedinde yer alan alacakla temel alacak yan yana varlıklarını sürdürürler. Biri asıl borç ilişkisinden diğeri kambiyo ilişkisinden doğan iki ayrı talep hakkının (dolayısıyla iki ayrı borcun), birbirine paralel ve aynı yöndeki bu durumları sebebiyle hakların yarışmasından söz edilir¹²¹. Hamil senede dayanarak hakkını elde edemezse genellikle temel borç ilişkisine dayanarak alacağı talep edebilir. Bu durumda hamil elindeki kambiyo senedini zedelemeyen geri vermek zorundadır¹²². Ancak alacaklı işin mahiyeti icabı alacağını önce kambiyo senedine dayanarak talep etmeyi kabullenmiştir¹²³.

Doktrindeki bazı yazarlar kambiyo senetlerinin düzenlenmesiyle yeni bir borcun doğmasına sebebiyet verilmediğini; zira kambiyo senetlerinin kurucu kıymetli evrak vasfına sahip olmadıklarını, bu nedenle hakların yarışmasından söz edilemeyeceği görüşündedirler¹²⁴.

Hamilin temel alacağa dayanarak yaptığı talebe muhatap olan senet borçlusu, temel alacağı ödemekle iki tehlike ile karşılaşabilir. Tehlikelerin her ikisi de borçlunun senet dışında temel alacağı ödemiş ve senedi geri almamış olmasından doğar. Senedi geri almadan ödemedeki bulunan borçlu, senede dayanarak kullanacağı rücu hakkını kaybeder ve zarar görür. Ayrıca kambiyo senedine iyiniyetli hamil olan kişinin talebi üzerine senet bedelini tekrar ödemek zorunda kalabilir. Bu nedenle

¹²¹ ÖZTAN, s.380; İNAN, s. 16; KARAYALÇIN, s. 57; POROY / TEKİNALP, s. 115; ÜLGEN (HELVACI / KENDİGELEN / KAYA), s. 70; KINACIOĞLU, s.87 dpn. 20; CAN / GÜNER, s. 13; DURGUT, s.20.

¹²² ÖZTAN, s. 383; KINACIOĞLU, s. 237; POROY, s. 100; DOMANIÇ, s. 130; ÜLGEN (HELVACI / KENDİGELEN / KAYA), s. 70; POROY / TEKİNALP, s. 115; DURGUT, s. 20.

¹²³ ÖZTAN, s.381.

¹²⁴ DOMANIÇ, s. 8–16; ŞİMŞEK, s.282 vd.

bütün durumlarda temel alacağın ödenmesi için senedin iadesi gereklidir¹²⁵. Bu durum özellikle senedin hamilin elinden rızası hilafına çıkmış olması halinde önem kazanır. Senedi kaybetmiş bulunan hamilin talebi ile karşılaşan borçlu, geçerli bir iptal kararı olmaksızın kambiyo alacağını ödememelidir. Bu durumdaki borçlu, temel alacağı dayanan bir taleple karşılaşır, iptal kararı olmaksızın temel alacağı ödememe hakkına sahip olmalıdır. Borçlu iptal kararı olmaksızın ister kambiyo alacağını, ister temel alacağı ödemiş olsun kambiyo borcundan kurtulamaz ve iyiniyetli hamile tekrar ödeme yapmak zorunda kalır.

İptal kararı ile ödeme yapan borçlu, kambiyo borcundan kurtulur. Sonradan ortaya çıkabilecek iyiniyetli hamil ancak senedi kaybeden kişiye başvurabilir. Bu şekilde kambiyo borcundan kurtulmuş olan borçlu tekrar ödeme tehlikesi ile karşılaşmaksızın temel alacağı ödeyebilir. Senedi kaybeden hamil iptal kararı almaya imkan bulamazsa, bu durumda hamilin senetten doğan bir talep hakkı kalmadığı açıktır. Acaba bu hamil temel borç ilişkisine dayanarak borçludan bir talepte bulunabilir mi? İki tarafın da kusurlu olmadığı hallerde kanaatimizce borçlu, temel alacağı dahi ödemek zorunda kalmamalıdır. Çünkü borçlunun bir kusuru olmadığı gibi senedi kaybetmiş olan kişi de kendisi değildir.

Burada son olarak şu hususu da belirtmek yerinde olacaktır. Bono ve poliçede asıl olan vadede senedi geri alarak ve makbuz isteyerek (TTK m. 621) ödemenin yapılmasıdır. Ancak vadeden önce de senet bedeli ödenebilir (TTK m. 622/II, 690/I). Borçlunun vadeden önce yaptığı ödemeye borcundan kurtulması için, ödemenin ancak maddi anlamda da hak sahibi olan meşru hamile yapılmış olması gerekir. Bu nedenle senet bedelini vadeden önce ödeyen borçlu, senedi getirenin meşru hamil sıfatını hem şekli hem de maddi hak sahipliği bakımından incelemek zorundadır (TTK m.622/III karşıt anlamı)¹²⁶.

II. POLİÇE VE BONODA SAHTECİLİK VE TAHRİFAT

Kambiyo senetlerinde yapılan sahtecilik ve tahrifattan doğacak sorumluluğa ilişkin hukuk kurallarının birtakım amaçları vardır. Bunların en önemlileri doğacak

¹²⁵ POROY, s. 100–101; ÖZTAN, s.383; İNAN, s. 17; KINACIOĞLU, s. 237; POROY / TEKİNALP, s. 115; ÜLGEN (HELVACI / KENDİGELEN / KAYA), s. 70; DURGUT, s. 20.

¹²⁶ KAYA (ÜLGEN / HELVACI / KENDİGELEN), s. 156.

zararları en aza indirmek ve bu zararı imkanlar ölçüsünde geniş bir kitle içerisinde adaletli bir şekilde dağıtmaktır¹²⁷.

Kambiyo senetlerinde yapılan sahtecilik ve tahrifatla ilgili sorumluluklara ilişkin Türk Ticaret Kanununda hükümlerin bulunması kanun koyucunun buna özel önem verdiğini göstermektedir. Kambiyo senetlerinde sahtecilik ve tahrifatla ilgili olarak poliçe ile ilgili TTK m. 589'da “...bir poliçede sahte imzalar ve mevhum şahısların imzalarının bulunması...” ve senet metnindeki değişikliklerle TTK m. 660'da özel hükümler düzenlemeler bulunmaktadır. Bu hükümler aynı şekilde, bonolara da uygulanacaktır (TTK. m. 690/2 – 3).

TTK'nın 724. maddesinde sahte veya tahrif edilmiş çekle ilgili özel düzenleme bulunduğundan bu konu ileride ayrıntılı olarak incelenmiştir¹²⁸. Ancak TTK'nın 724. maddesi sahte veya tahrif edilmiş bir çekin ödenmiş olmasından doğan zararın kime ait olacağını düzenlediğinden, bu bölümde açıklanan kambiyo senetlerinde yapılan sahtecilik ve tahrifatla ilgili hususlar çek hakkında da uygulanacaktır (TTK m. 730/1-17).

Açık senedin anlaşmaya aykırı olarak doldurulması, başlangıçta tahrifata (değiştirmeye) elverişli bir metnin bulunmaması nedeniyle senet metninde yapılan değişiklikler kapsamına girmez. Bu husus TTK m. 592'de özel olarak düzenlenmiştir¹²⁹. Ayrıca açık cironun hamil tarafından doldurulması (TTK m. 596/2), poliçeyi ödeyen cirantanın kendisinden sonra gelen ciroları çizmesi (TTK m. 639/2), muhatabın kabul şerhinde poliçeyi ödeyecek üçüncü bir şahsı göstermesi (TTK m. 609) gibi kanunen uygun görülen değişiklikler TTK'nın 660 maddesi kapsamına dahil olmayan değişikliklerdir. Senetteki imzanın sahte olması hususu da TTK'nın 589. maddesinde özel olarak düzenlemiştir.

A. SENET METNİNDEKİ DEĞİŞİKLİKLER

Kambiyo senetlerinin metinleri tedavülde oldukları süreç içerisinde birtakım değişikliklere maruz kalabilirler. TTK'nın 660. maddesinde bahis konusu edilen

¹²⁷ İNAN, s.26.

¹²⁸ Bkz.: İkinci Bölüm III.

¹²⁹ ÜLGEN (HELVACI / KENDİGELEN / KAYA), s. 128.

“metin” deyimi, sadece poliçe ve çekte ödeme emrini, bonoda da borç taahhüdünü ihtiva eden yazılı kısmı değil, senedin ön ve arka yüzündeki kambiyo taahhütlerinin tamamını içine alır¹³⁰. Değişiklik metne ilave veya silinti şeklinde olabilir. Bu amaçla, metne o şekilde müdahale edilir ki, metin artık eskisinden farklı bir anlam ifade eder. Bunlar poliçenin meblağı veya vadesinin değiştirilmesi ya da çizilmesi gibi hallerdir.

Kambiyo senetlerinde yapılan sahtecilik ve tahrifatla ilgili olarak TTK m. 660'nın uygulanması için ortada geçerli bir senet olmalıdır. Zira senet metninde bulunması gereken zorunlu şekil şartlarından birinin ortadan kalkması veya kaldırılması halinde senet, kambiyo senedi olma vasfını kaybeder ve bu durum senet metninde değişiklik kapsamında değerlendirilemez. Örneğin bono metni üzerinde bulunan bono kelimesinin silinmiş olması halinde bu durum senet metninde değişiklik kapsamında değil, bononun ziyayı ve iptali kapsamında ele alınması gereken bir sorundur (TTK m. 669 – 679). Kambiyo senetlerinde bulunması gereken zorunlu şekil şartlarındaki zedelemeler, keşidecinin imzası dâhil, kıymetli evrakın iptalini gerektirir¹³¹.

Senet metninde değişiklik (tahrifat), bu değişikliği yapan failler açısından iki şekilde gerçekleştirilmiş olabilir; ya bütün ilgililerin iştirakiyle ya da ilgililerden biri veya bir kaçının diğerlerinin rızası olmaksızın bazı değişiklikler yapmaları ile TTK m. 660'da özellikle bu ikinci hal üzerinde durulmuştur.

TTK m. 660'a göre; “*bir poliçe metni tahrif edildiği takdirde değiştirmeden sonra poliçe üzerine imza koymuş olan kişiler, değişmiş metin gereğince ve ondan önce imzasını koyanlar ise eski metin gereğince sorumlu olurlar.*” ‘Senet metninde değişiklikler’ başlığını taşıyan TTK'nın 660. maddesinin ticari senetlerdeki imzaların istiklali prensibi ile doğrudan bir ilgisi yoktur (TTK m. 589). TTK'nın 660. maddesi ile düzenlenen husus, geçerli bir senedin muhtevasında tedavüle çıkarıldıktan sonra yapılan değişikliklerdir. Burada söz konusu olan tahrifattır. Yoksa bir senedin sahte olarak düzenlenmesi veya sahte olarak imza atılması (TTK m. 589) değildir.

¹³⁰ KINACIOĞLU, s. 127; KARAYALÇIN, s.56.

¹³¹ ÜLGEN (HELVACI / KENDİGELEN / KAYA), s. 128.

Kambiyo senetleri kanunen emre yazılı senetlerdir. Bu sebeple TTK m. 660, emre yazılı senetler bakımından uygulama alanı bulur. Hamile yazılı senetler bakımından ise ortada bir kanun boşluğu vardır. Hamile yazılı senetler bakımından oluşan bu boşluk kıyasen TTK m. 600'ün bunlara da uygulanması yoluyla doldurulur¹³².

1. SENET METNİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

TTK'nın 660. maddesinde geçen “*senet metni*” ibaresinden, poliçede keşidecinin muhataba verdiği ödeme yetkisini (bonoda senedi düzenleyenin ödeme vaadi ve duruma göre çekte muhatabın teyit beyanını) anlamamak gerekir. Poliçe borcunu doğuran bütün beyanlar bu kavram dâhilinde değerlendirilmelidir¹³³. Ayrıca bu kayıtların keşideci tarafından konulmuş olması da şart değildir¹³⁴.

Senette yer alan müracaat borçlularının imzalarında yapılan değişiklikler, senet metninde yapılan değişiklik anlamına gelmez; çünkü imzalar senet metnine dâhil değildir¹³⁵. Bununla beraber imzalarda sahtecilik yapılması halinde TTK'nın 660. maddesinin işin mahiyetine uyduğu takdirde uygulanması mümkündür¹³⁶. İmzada sahtekârlık halinde imzası tahrif edilen kişinin bu duruma icazet vermesi mümkün değildir. Zira mevcut olmayan bir muameleye icazet verilemez. Buna karşılık imzası taklit edilen kimse, bu durumdaki senedi bizzat verirse vaziyet değişir. Bu takdirde senedin verilmesine ilişkin anlaşma geçerli şekilde vücut bulmuştur. Bu sonuç tamamen imzası taklit edilen kişinin tutumundan kaynaklanmıştır. Doktrinde bir görüşe göre ise; poliçe borçluların rızaları dışında senet metninde yapılan değişikliğe sonradan icazet verilebileceği kabul edilmektedir¹³⁷. İcazeti kim vermişse, onun hakkında hüküm ifade eder.

Senet metni üzerinde ister iradi, ister irade dışı sebeplerle yapılan değişiklik sonucunda kambiyo senedinin (poliçe, bono ve çek) asli unsurlarından biri ortadan

¹³² ÖZTAN, s. 362.

¹³³ KARAYALÇIN, s. 56.

¹³⁴ ÖZTAN, s. 863.

¹³⁵ ARSLANLI, s. 31; ERİŞ, s. 535; ÖZTAN, s. 863; ÜLGEN (HELVACI / KENDİGELEN/ KAYA), s. 128.

¹³⁶ ÖZTAN, s. 863; ÜLGEN (HELVACI / KENDİGELEN/ KAYA), s. 128.

¹³⁷ KINACIOĞLU, s. 130.

kalkarsa, senedin kambiyo senedi olma vasfı sona erer. Keşidecinin imzası silinerek veya çizilerek okunmaz hale gelirse artık kambiyo senedi olmaktan çıkar. Bu gibi hallerde TTK'nın 660. maddesinin uygulanmasına imkân yoktur. Böyle durumlarda senetlerin ziya ve iptaline ilişkin hükümlerin (TTK m. 669 – 677, 563) tatbiki gerekir¹³⁸.

Senet metnindeki bazı değişiklikler TTK'nın 660. maddesi anlamında değişiklik sayılmaz. Mesela ikametgâhlı poliçede ödeyecek şahsın gösterilmesi, poliçe nüshaları tanzim edildiği takdirde ilk nüsha üzerine yazılan 'birinci nüshadır' ibaresinin ilave olarak yazılması veya beyaz poliçede eksik unsurların senedi elinde bulundurunca tamamlanması gibi. Aynı şekilde yapılan bazı düzeltmeler de tahrifat anlamına gelmeyebilir¹³⁹. Mesela ödeme tarihi olarak 1 Ekim 2005 yerine 01.10.2005 yazılması gibi. Bütün ilgililerinin muvafakati ile yapılan değişikliklerde tahrifat kavramına girmez. Yapılan tahrifatı müteakip, bütün ilgililerin buna muvafakat ettiklerini bildirmeleri halinde de durum aynıdır¹⁴⁰. Ancak yapılan bir değişiklikten sonra ortaya geçerli bir senet çıkıyorsa, bu değişikliğin senedin asli unsurlarından birinde gerçekleşip gerçekleşmediğine bakılmaz. Mesela iki ayrı ödeme yerinin gösterilip bunlardan birisinin sonradan silinmesi halinde olduğu gibi. Senet metninde TTK'nın 660. maddesindeki anlamıyla bir değişiklik ancak senedin tedavüle çıkmasından sonra mümkün olabilir. Senet imzalandıktan sonra, fakat henüz verilmeden önce değişiklik yapılmış ve paraf edilmişse bu durum TTK'nın 660.maddesinin kapsamı dışında kalır¹⁴¹.

---

¹³⁸ ÖZTAN, s.864; KINACIOĞLU, s. 128.

¹³⁹ 12. HD., 5.12.200, E. 18436, K. 19130: "Takip dayanağı senette borçlu tarafından yazılan rakamın veya borcun nevinin silinmesi söz konusu değildir. Senet doldurulurken matbu olarak gösterilen T. Lirası kelimesi çizilmiş, Amerikan Doları olarak yazılmış olup, senet metninde yazı ile olan kısımda da bu husus teyit edilmiştir. Tarafların iradesinin borçlanmanın Amerikan Doları üzerinden yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu durumda HUMK'un 298. maddesini uygulama yeri bulunmamaktadır. Kaldı ki senet metninde el yazısı ile yazılan bütün yazı ve rakamların aynı kalemle ve aynı elden çıktığı çok açık bir şekilde çıplak gözle dahi bellidir. Ayrıca senedin tanzim tarihindeki Türk Parasının alım gücü gözönüne alındığında 8000.-TL. için bono düzenlenmesi hayatın olağan akışına da aykırıdır." (YKD, C.27, S.8, Ağustos 2001, s.1215 – 1216).

¹⁴⁰ ÖZTAN, s. 864

¹⁴¹ ÖZTAN, s. 865

2. EN ÇOK RASTLANAN TAHRİFAT HALLERİ

a. Bedelde Tahrifat

Senet bedeli değiştirildiği takdirde¹⁴² bu değişiklikten sonra senedi imzalayanlar (ciranta, aval veren, araya giren veya kabul eden sıfatıyla) yeni bedel üzerinden sorumlu tutulabileceklerdir¹⁴³. Örneğin senetteki 6.000. YTL rakamı 16.000 YTL şeklinde değiştirilmişse, değişme anından önce senette imzası bulunanlar 6.000.YTL ödenmesinden, sonrakiler ise 16.000.YTL'lik bir sorumluluk taşırlar¹⁴⁴. Senedi ilk şekli ile imzalayanlardan birine müracaat edildiği takdirde

¹⁴² 13. HD., 5.2.2002, E. 2001/12774, K. 2002/1101: “Davacı, karz akdine dayanarak davalıya borç verdiği bahisle, davalıdan aldığı senede dayanarak yaptığı icra takibine vaki itirazın iptalini istemiştir. Dava konusu senet 15.6.1998 ödeme tarihli, rakam hanesinde 25.000 DM, lehdarı Zeynal B. olup yazı ile de yirmibeşbin DM yazıldığı anlaşılmaktadır. Senet metninde çıplak gözle de görüldüğü şekilde rakam hanesinde 25.000.000 TL. nin son üç sıfırı DM haline getirildiği görülmektedir. Bu hali ile, senet üzerinde tahrifat yapıldığı açık ve belirgindir. Yapılan bu değişiklik borçlu tarafından da paraf edilmemiştir. Bu durumda senet inandırıcılığını kaybetmektedir. Davacı bu çelişkiyi açıklayıcı ve giderici başkaca belge ve delil ibraz edememiştir. Bu nedenle, bu senet nedeniyle davalının 25.000.000 TL borçlu olduğu anlaşılmaktadır. Mahkemece 25.000.000 TL.na ilişkin davalının kabulüne, fazlaya ilişkin talebin reddine karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup, bozma nedenidir.” (Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Bankası).

¹⁴³ ÜLGEN (HELVACI / KENDİGELEN / KAYA), s. 129; ÖZTAN, s. 866; AKGÜN, M. Zerrin: **İcra- İflas ve Ticaret Kanunlarına Göre Kıymetli Evrak Hukuku**, Ankara, 1996, s. 7; 12. HD., 30.9.1976, E. 1976/8307 K. 1976/9475: “TTK.`nun 690. maddesi yolu ile uygulanması gerekli bu Yasanın 660. maddesi hükmüne göre bir bono metni tahrif edildiği takdirde ancak değiştirmeden sonra bunun üzerine imza koyan kimseler değişik metin gereğince ve ondan önce imzasını koyanlar ise eski metni gereğince sorumludurlar. Senet mümzileri tahrifatın kendileri tarafından yapılmadığını, senedi 12.500 lira üzerinden ihdas ettiklerini, bunun bir kısmını ödeyerek 6500 liraya borçlu kaldıklarını beyan ederek itiraz etmelerine ve senet metninde senet bedeli olarak yapılan yazılar ve rakamlarda tahrifin açık ve seçik bulunmasına göre hadisenin iyiniyet kaideleriyle ilgisi olmadığı düşünülmesiz 12.500 liradan fazlaya ait itirazın reddine karar verilmesi isabetsiz, temyiz itirazları yalnız bu yönden yerinde görüldüğünden merci kararının İİK.`nun 366. ve HUMK.`nun 428. maddeleri uyarınca BOZULMASINA...” (Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Bankası).

¹⁴⁴ 19. HD., 18.5.2004, E.2003/9782, K.2004/6358: “Dava, davalıların muris K. lehdarı bulunduğunu, bonoda tahrifat yapılarak 1.000.000.000. TL'lik bononun 7.000.000.000 TL'ye dönüştürüldüğü iddiasıyla açıklan menfi tespit davasıdır. Mahkemece toplanan deliller ve Adli Tıp Kurumu'ndan alınan rapora göre bonoda rakamla gösterilen hanenin başındaki (7) rakamının aynı evsafta kalem ile üzerinden gidildiği ve (7) rakamının altında ne yazılı olduğunun belli olmadığı rakamla yazılan hanede tahrifat olduğu için yazılı kısma itibar edilmediği gerekçesiyle, davacının 1.000.000.000 TL'lik kısmı ile borçlu olduğunun tespitine 6.000.000.000. TL'lik kısmından sorumlu olmadığına bononun 6.000.000.000. TL'lik kısmının iptaline... karar verilmiş, hüküm taraf vekillerince temyiz edilmiştir... Yukarıda açıklanan nedenlerle taraf vekillerinin temyiz itirazlarının reddi ile usul ve yasaya uygun bulunan hükmün onanmasına...” (Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Yıl 18, S.58, Mayıs – Haziran 2005, s. 399- 401); 19. HD., 8.5.1998, E. 2633, K. 3273: “Davacı vekili, müvekkili ile davalı B. D. arasında yapılan bir alım-satım ilişkisi sonucu B. D.'ye borçlu kalınan 18.000.000.TL. yönünden bono verildiğini, davalının bir müddet sonra söz konusu senedi icra takibine koyarak 118.000.000.TL.

6.000. YTL ödendiğinde TTK'nın 621. maddesi gereği ödemenin poliçe üzerine işaret edilmesini ve kendisine bir makbuz verilmesini isteyebilir. Zira hamil tam olarak ödenmeyen poliçeyi elinde bulundurmak zorundadır. Hamilin geri kalan senet bedelini tahsil edebilmesi için tahrifatı yapan ve ondan sonra gelenlere gecikmeden bir protesto tanzim ettirerek müracaat etmesi gerekir.

Senetteki bedelin yukarıda verilen misalin tersi şeklinde tahrifat yapılması, yani meblağın 16.000. YTL iken 6.000. YTL şeklinde değiştirilmesi de mümkündür. Bu durumda hamil, farkında olmadan düşündüğünden daha yüksek bir meblağ tahsiline imkân bulabilir. Böyle bir değiştirmeyi kısmi ciro olarak kabule dahi imkân yoktur¹⁴⁵. Müracaat borçlularından senedi tahrifattan önce imzalayanlar, senedi tahrifattan sonra devralan ve ödemek zorunda kalan müracaat borçlusunun müracaatına maruz kaldıkları takdirde, ancak kendilerinin normal olarak ödemek zorunda oldukları meblağla orantılı şekilde ödemekle sorumludurlar. Ancak, senedi önceden imzalayanların kısmen borçtan kurtulmuş oldukları düşünülmemelidir¹⁴⁶. Her halde, kabul eden (muhatap), değişiklikten önce imzalamış olması şartıyla, bütün meblağın ödenmesinden sorumlu olur. Aynı şekilde, diğer eski borçluların hepsinin sorumluluğu da aynen devam eder. Hamil, bu sebeple, değişiklikten sonra imzalayanlardan birine karşı müracaat hakkını kullandığında, müracaat borçlusu TTK'nın 639. maddesine dayanarak senedi ve protesto varakasını isteyemez. Senedin üzerine kısmi ödemenin yazılması ve bir makbuz verilmesi yeterlidir. Kısmen ödeyen müracaat borçlusunun, önceki borçlulara müracaat edebilmesini mümkün kılmak için kendisine, poliçenin ve protesto varakasının tasdikli birer suretini verilmesini isteme hakkı vardır (TTK m. 658).

Hamil, kısmen ödenmiş senetle, değişiklikten önce imzalayan müracaat borçlusuna başvurup, tahsil edemediği meblağı ondan alabilir. Bu şekilde, metinde

---

talep ettiğini ileri sürerek, senedin 100.000.000.TL.lık bölümünden borçlu olmadıklarının tespitini, % 40'dan az olmamak üzere tazminata hükmedilmesini talep ve dava etmiştir... Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere ve özellikle Adli Tıp Kurumu Başkanlığı Fizik/Grafoloji Dairesinin 7.4.1997 tarihli raporu ile dava konusu senedin rakam ile yazılı bedel hanesine (1) rakamı eklenmek suretiyle tahrifat yapıldığı ve 18.000.000.TL.lık bedel kısmının 118.000.000.TL'ye dönüştürüldüğü açıkça belirlenmiş olmasına ve kambiyo senedinin rakam hanesinde tahrifat yapılmış olduğunun saptanması halinde, bedelin yazı ile kaydedilen bölümüne itibar edilemeyeceğinin kuşkusuz bulunmasına göre... (Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Bankası).

¹⁴⁵ ÖZTAN, s.866.

¹⁴⁶ ÖZTAN, s.867.

yer alan eski rakamla, tahrifat suretiyle değiştirilen sonraki rakam arasındaki farkın ödenmesi için yapılan başvuru, ödeyen müracaat borçlusunun kendisinden önceki müracaat borçlusuna başvurusuyla ilgili hükme (TTK m. 638) değil, müracaat hakkının ilk defa kullanılışıyla ilgili hükme (TTK m. 625, 637) tabidir. Bu gibi hallerde, yapılan değişiklikle, eski borçluların sorumluluklarının görünüşte büyüyüp büyümemesi ve hamilin onların sorumluluklarının kapsamı ve şekli hakkında bilgi sahibi olup olmamasının önemi yoktur.

b. Vadede Tahrifat

Senedin vadesinde yapılan tahrifat, özellikle protesto süresinin kaçırıldığı hallerde yapılır. Bu durumda, senede değişiklikten önce imza koyanlara karşı müracaat hakkının kullanılması için yapılacak işlemler (ibraz, protesto keşidesi gibi) eski tarihe göre yapılmalıdır. Tahrifattan sonra senede imza koyanlar için süreler yeni tarihe göre hesap edilir¹⁴⁷. Bu halde, hamilin bütün sorumlulara karşı harekete geçebilmesi için, belirli şartları yerine getirmesi gerekir. Yani hamilin birden fazla protesto çekmesi gerekecektir¹⁴⁸. Ancak, en yakın vade tarihi itibarı ile protesto süresi henüz geçmemişse TTK'nın vermiş olduğu imkândan faydalanarak tek bir protesto düzenlenebilir.

Hamilin bu tarih ve değişikliğini önceden bilmesi, bilecek durumda olması pek düşünülemez. Bu durum bedelde yapılan değişiklikten farklıdır. Zira bedelde belirli bir rakam üzerinden işlem yapılmıştır ve sonradan rücu yolu ile müracaata imkân olduğu gibi, değişikliği yapan kişi, bundan zarar görene karşı sorumlu olacaktır¹⁴⁹. Fakat tarih değişikliği halinde hamil, ibraz ve protesto işlemlerini görüp, güvenerek aldığı bir senette, o güvendiği kişiye rücu edememek durumuna düşebilir. Vadeden sonra senedin ciro edilmesi, TTK'nın 602. maddesi gereği temlik hükmünde olup senet şahsi def'ilere konu olabileceğinden, vadeden sonra yapılan cironun vadeden önce yapılmış gibi tarihlenmesi de TTK'nın 660. maddesi kapsamında kalan tahrifat sayılmalıdır.

¹⁴⁷ ÜLGEN (HELVACI / KENDİGELEN / KAYA), s. 129; ERİŞ, s. 576; Tarık BAŞBUĞOĞLU: **Uygulamalı Türk Ticaret Kanunu**, C.1, Ankara, 1988, s. 125.

¹⁴⁸ AKGÜN, s.87; KINACIOĞLU, s. 130; ÖZTAN, s.867.

¹⁴⁹ POROY/TEKİNALP, s.252.

c. Ödeme Yerinde Tahrifat

Kambiyo senetlerinde ödeme yerinin gösterilmesi zorunlu değildir. Bu husus belirtilmemiş ise; muhatabın soyadı yanında gösterilen yer ödeme yeri sayılır (TTK m. 584/3, 689/3 – 4). Bu durumda müracaat hakkının kullanılması senedin vadesindeki tahrifatta olduğu gibi değişiklikten önce ve sonra gösterilen yerlerde protesto çekmeyi gerekli kılar. Yani durum senedin vadesinde yapılan tahrifattaki gibidir.

d. Keşide Tarihinde Tahrifat

Senedin keşide tarihinde yapılan tahrifata genellikle, keşide tarihinin esas alınması suretiyle hesaplanan sürelerin kaçırılması halinde ve ehliyetsizliği bertaraf etmekte rastlanmaktadır. Genel kural gereği keşide tarihinde tahrifatta, tahrifattan önce imza koyanlar eski tarihe, sonra imza koyanlar sonraki tarihe göre sorumlu olacaklardır¹⁵⁰.

3. DİĞER TAHRİFAT HALLERİ

Yukarıda sayılan tahrifat halleri dışında, kambiyo senetlerinde diğer tahrifat halleri; lehtar isminin değiştirilmesi, faiz şartının kaldırılması veya senette bulunmayan faiz şartının iadesi, yetkili mahkemenin değiştirilmesi gibi değişiklikler de tahrifat niteliğindedir. Kanunen emre yazılı poliçeye, sonradan “*emre yazılı değildir*” şeklinde ilave yapılması, senede borcu ödeyecek üçüncü şahsı yazmak, “*masrafsız iade*”, “*protostosuz*” (TTK m. 634) veya “*teminatsız*” (TTK m. 591/c. 2., 597/1) gibi kayıtları çizmek yahut kazımak vb. değişiklikler “*poliçe metninin*” tahrifi sayılır¹⁵¹. Tahrifat açısından çizgili çeklerle mahsup çeklerinde, çizgilerin ve “hesaba geçirilecektir” kaydının silinmesi hükümsüzdür (TTK m. 715/5, 717/2). Ancak bunların anlaşılamayacak şekilde silinmesi tahrifat sayılır¹⁵².

¹⁵⁰ ÜLGEN (HELVACI / KENDİGELEN / KAYA), s. 129.

¹⁵¹ KINACIOĞLU, s. 128.

¹⁵² İNAN, s.24.

B. SENET METNİNDEKİ DEĞİŞİKLİK DIŞINDA KALAN HALLER

Kambiyo senetlerinin metninde yapılan bir kısım değiştirme halleri vardır ki; bunlar TTK'nın 660. maddesi kapsamında kalan tahrifat hallerinden sayılmazlar. Bunlar üzerinde kısaca durmak faydalı olacaktır. TTK'nın 592. maddesine göre; açık poliçe (beyaza imza) geçerli olduğundan, bedel dâhil bazı unsurları daha sonra yazılmak üzere tedavüle çıkarılan poliçenin tamamlanması TTK'nın 660. maddesi anlamında tahrifat sayılmaz¹⁵³. Yargıtay'ın bir kararında da bu husus açıkça belirtilmiştir: “*TTK'nın 690/III, maddesi yollaması ile aynı kanunun 592. maddesi gereğince tanzim tarihinin sonradan atılması senedin kambiyo vasfını etkilemez. Tedavüle çıkarılmadan veya çıkarılırken tanzim tarihinin atılmasında kanuna aykırılık yoktur*”¹⁵⁴.

Bir görüşe göre; TTK'nın 584 ve 689. maddeleri gereğince mecburi unsurları ihtiva etmeden tedavüle çıkarılan bir kambiyo senedi poliçe veya bono niteliğinde kabul edilemeyeceğinden, bu mecburi unsurlar sonradan tamamlanamaz. Zira TTK'nın 592. maddesinin tanıdığı imkan bu mecburi unsurlar dışında kalan bulunma veya bulunmamaları kambiyo senedi niteliğini etkilemeyecek sair unsurlara ilişkindir¹⁵⁵. Ancak TTK'nın 592. maddesinde “*tedavüle çıkarılırken tamamen doldurulmamış bulunan poliçe, aradaki anlaşmalara aykırı bir şekilde doldurulursa bu anlaşmalara riayet edilmemiş olması keyfiyeti, hamile karşı ileri sürülemez...*” hükmü nedeniyle bu görüş isabetli değildir.

Poliçe düzenlenirken aksi açıklanmamışsa cirantalar, senedin kabul edilmemesinden ve ödenmemesinden sorumlu olmadıklarını ciro beyanlarına ilave etmek veya poliçenin tekrar ciro edilmesini yasaklamak hakkına sahip olduklarından (TTK m. 597) bu durumlar tahrifat sayılmaz. Araya girme suretiyle kabul (TTK m. 647, 648) ve ödeme şartlarının ilavesi de (TTK m. 654) tahrifat sayılmaz¹⁵⁶

¹⁵³ ÜLGEN (HELVACI / KENDİGELEN / KAYA), s. 128.

¹⁵⁴ HGK.,1.5.1981, E. 1980/12–1272, K. 343 (Y. Nuri OKÇUOĞLU, **Yargıtay Kararları ve Karşı Oylarım**, Ankara, 1991, s. 293).

¹⁵⁵ OKÇUOĞLU, s.295.

¹⁵⁶ DOMANIÇ, s.391.

Senette yazılı vade silinmeksizin, sadece çizilmek ve yeni bir vade yazılmak suretiyle yapılan tahrifatta, senette birden fazla vade yazılı olacağından senedin poliçe vasfını kaybetmesi nedeni ile (TTK m. 615/2), TTK'nın 660. maddesindeki tahrifat hali söz konusu olmayacaktır. Yargıtay, gerçek vade tarihinin tespiti için dava açılabilceğini kabul ederek ispatın yazılı belge ile olmasına isabetli bir şekilde karar vermiştir¹⁵⁷.

Günümüz teknoloji çağı olduğundan insanlar ileri teknolojik vasıtalardan yararlanarak orjinal, tüm unsurları tam olan, bir senedin (poliçe, bono veya çek) tıpkı bir kopyasını oluşturabilmekte veya bazı unsurlarını (bedel, keşide tarihi gibi) değiştirerek benzerini meydana getirebilmektedirler. Özellikle bir senedin renkli fotokopisini çekerek veya bilgisayar ortamında bazı unsurlarını değiştirerek tedavüle çıkarabilir veya icrada takibe koyabilirler. Bu durum kanaatimizce TTK. m. 660'daki senet metninde değişiklik yapılması veya TTK. m. 724'teki sahte ve tahrif edilmiş çekin ödenmesine ilişkin hükümlerin kapsamında sayılmaz. Zira bir kambiyo senedinin meydana gelmesi için keşidecinin ıslak imzası bulunmalıdır. Bir senette imza ıslak değilse; bir başka anlatımla imza mürekkep kalem veya benzeri bir araçla atılmamışsa keşidecinin kambiyo taahhüdünde bulunmak gibi bir irade açıklaması bulunmadığından bu senetler kambiyo senedi sayılamaz. Sahte ve tahrif edilmiş kambiyo senetleri için öngörülen hukuki ve cezai hükümler uygulanmaz.

C. HUKUKİ SORUMLULUK

1. GENEL OLARAK

Kambiyo senetleri üzerinde yapılan TTK'nın 660. maddesi kapsamındaki değiştirmelerde, değişiklikten sonra, önceki metnin senetten anlaşılır olup olmadığının önemi yoktur. TTK'nın 660. maddesi, bir hakkın poliçe hukukuna has bir şekilde senette tecessüm ettirilmesiyle, mevcut kalmasını birbirinden bağımsız hususlar olarak kabul etmiştir¹⁵⁸. Bu nedenle TTK m. 660'a göre, kısmen tahrif edilmiş bir senet dahi, eski borçluların sorumlulukları yönünden yeterlidir. Eski borçlulara müracaat edebilmek için, iptal kararı almış bulunmak gerekmez. Ancak

¹⁵⁷ 11.HD., 8.6.1990, E. 4040, K. 4587 (ERTEKİN/ KARATAŞ, s. 169).

¹⁵⁸ ÖZTAN, s.681.

protesto düzenlemek mecburiyeti devam edecektir. Senet bedelinin değiştirilmesi halinde tek bir protestonun düzenlenmesi yeterlidir. Ödeme yerinde veya özellikle vadede değişiklik varsa birden fazla protesto düzenlenmesi gerekir¹⁵⁹.

Kambiyo senetlerinde değişiklik yapılmasına izin verilmişse senet metnindeki değişikliğin veya düzeltmenin borçlunun izni veya onayı ile yapıldığını, bunu ileri süren hamilin yazılı belge ile ispat etmesi gerekir¹⁶⁰. İcazet verilirse, borçlunun sorumluluğu bakımından TTK m. 660 uygulanmaz. Bu durumda, borçlu poliçeden dolayı artık imzaladığı andaki metne göre değil, senede verdiği icazete göre sorumlu olur. Değişiklik bütün ilgililerin imzalarıyla tasdik olunabilir¹⁶¹. Yargıtay bir kararında bu duruma işaret etmiştir: *“Keşide tarihinin değiştirilmesi, çek borçlusunun izni ve parafı alınarak yapıldığına göre, bu son tarihe geçerlilik tanımak gerekir”*¹⁶².

Kıymetli evrak hukukunda sorumluluk, esas itibarı ile bir akde dayanılarak tesis edilebilmektedir. Burada akdın yetkisiz temsilci vasıtasıyla yapıldığı kabul olunur. İspat kolaylığının sağlanması için rızanın rıza verenin parafı ve şahit imzaları ile yapılması uygun olacaktır. Senedi iktisap eden herkese bildirilebilir. Verilen rızanın etkisi, rıza gösterenin şahsı ile sınırlıdır. Diğer borçlular, yapılan değişikliğe razı olmadıkları takdirde, senedi imzaladıkları andaki metne göre sorumlu kalmakta devam ederler. Rızasını bildirerek icazet veren kişi ise, bu değişiklikten sonra senedi iktisap edenlere karşı, senedin yeni muhtevası ile sorumlu olur, böyle bir değişikliğin geriye etkili olmasına işin mahiyeti müsait değildir¹⁶³.

Senetteki değiştirmeye izin veya icazet verilmezse, önceki borçlu yapılan bu değişiklikten etkilenmez; ancak, şartları varsa doğumuna sebebiyet verdiği hukuki görünüş sebebiyle iyiniyetli üçüncü şahıslara karşı sorumlu tutulabilir.

¹⁵⁹ ÖZTAN, s. 868.

¹⁶⁰ 11.HD., 28.6.1977, E. 3337, K. 3355 (GÜRBÜZ, s.706); 11.HD., 14.2.1978, E.836, K.576 (ŞİMŞEK, s.269).

¹⁶¹ 11.HD., 23.12.1986, E. 4936, K. 7044 (ERİŞ, s. 39).

¹⁶² 12.HD.,11.11.1994, E.12820, K. 14100 (ERİŞ, Çek, s. 36)

¹⁶³ ÖZTAN, s.869.

2. FAİLİN SORUMLULUĞU

Senet metnini senette imzası olanların dışında yetkisiz olarak değiştiren şahsa karşı kambiyo hukukuna dayanan bir talep hakkı doğmaz. Örneğin bir poliçeyi beyaz ciro ile devralan hamilin değişikliği yaptıktan sonra ciroyu doldurmadan ve tekrar ciro etmeden bir başkasına devretmesi halinde (TTK m. 596/3) olduğu gibi. Ancak bu takdirde senette değişiklik yapan şahıs, verdiği zararı Borçlar Kanununun 41. ve devamı maddelerinde düzenlenen ‘haksız fiil sorumluluğuna’ ilişkin hükümlere göre tazmine mecbur tutulabilir¹⁶⁴. Kambiyo senetlerinde sahtecilik ve tahrifat hallerinde asıl olan, doğan zararı failin tazmin etmesidir.

Sahte ve tahrif edilmiş kambiyo senetlerinde fail bazı hallerde müracaat borçlusu haline gelebilir. Örneğin fail, haksız olarak ele geçirdiği veya bulundurduğu senede imza taklidi yaparak kendini görünüşte gerçek hamil haline sokabilir. Bu senedi tahsil için başkasına devrederse ve bu devri kendi gerçek imzası ile gerçekleştirirse, müracaat borçlusu sıfatını kazanır¹⁶⁵.

Kambiyo senetleri kanunen emre yazılı senetlerden olmasından dolayı, fail senet bedelinde tahrifat yaparak senedi başkasına devrederse ciranta müracaat borçlusu haline gelecektir. Bedeli tahrif ederek miktarı artırmış olan failin devir imzası tahrifattan sonra olduğu için yeni meblağla sorumlu olur¹⁶⁶. Sahtecilik ve tahrifat fiillerinin faili müracaat borçlusu haline bedelle , borcun ödenmemesi üzerine zarara uğrayan hamil, hukuka aykırı fiili ve zararını ispata gerek kalmaksızın, faili kambiyo senedi borçlusu sıfatıyla takip ve kambiyo senetlerine özgü takip yöntemi ile tutarını tahsil edebilme yoluna gidebilecektir.

Kambiyo senetlerinde yapılan sahtecilik ve tahrifat durumlarında failin müracaat borçlusu sıfatı ile sorumlu olabilmesi için, senedin fail tarafından devredilmiş ancak ilgilisi tarafından ödenmemiş olması gerekir. Kambiyo senetlerinin ilgilisi tarafından (poliçede muhatap veya keşideci, bonoda düzenleyen ve çekte muhatap) borç ödenmiş ya da fail son hamil sıfatı ile senedi elinde

¹⁶⁴ KINACIOĞLU, s.134.

¹⁶⁵ İNAN, s. 101.

¹⁶⁶ İNAN, s. 102; POROY, s.185.

bulunduruyor ise kambiyo senedine dayanarak faile başvurma hakkı bulunmamaktadır. Zira burada fail henüz müracaat borçlusu haline olamamıştır.

Sahtecilik ve tahrifat fiilinden sonra senedin, ödenmesi nedeni ile zarara uğrayan kişi, faile genel hükümlere dayanarak dava açabilir. Bu durumda failin ödemediği sonraki hukuki sorumluluğunun temeli haksız fiildir. Burada haksız fiilin tüm unsurlarının ispatı, zarar gören kişiye düşer. Eğer zarar görenin zararı, senetteki tutarı aşıyorsa bunu da ispat ederek tazmin ettirebilir. Diğer taraftan kambiyo senedinin miktarı kambiyo senetlerine özgü takip yolu ile elde edilmiş olsa da zarar gören fazla zararını haksız fiile dayanarak ayrıca talep edebilir¹⁶⁷.

Haksız fiil nedeniyle faili dava etme hakkına sahip olan kişi ya da kişiler ilk safhada fiilen zarar gören kişi olabileceği gibi zararı üstlenmek zorunda kalan kişiler de olabilir. Zarar gören kişiye kambiyo senedini ödemek zorunda kalan kişi faili, halefiyet nedeniyle değil doğrudan doğruya kendi zararına dayanarak dava etmektedir¹⁶⁸.

3. FAİL DIŞINDAKİLERİN SORUMLULUĞU

Kambiyo senetlerinde sahtecilik ve tahrifat hallerinde bir başka önemli konu ise fail ortadan kaybolması veya ödeme gücünün olmaması durumunda zarara kimin katlanacağı sorudur. TTK'nın 724. maddesinin "*sahte veya tahrif edilmiş bir çeki ödemiş olmasından doğan zarar muhataba ait olur; meğerki senette keşideci olarak gösterilen kimseye kendisine bırakılan çek defterini iyi saklamamış olması gibi bir kusurun isnadı mümkün olsun*" hükmü açıkça fail dışındaki kişilerden hangisinin zarara katlanacağını göstermektedir. Çekle ilgili olarak açıkça bir düzenleme mevcutken, poliçe ve bono hakkında açık bir hüküm sevk edilmemiştir. Sadece senet metninde yapılan değişikliklerle ilgili olarak sorumluluk esası belirtilmiş, senedin sahte olması veya tahrif edilmesi halinde bundan doğan zarara kim, ne şekilde katlanacağı belirtilmemiştir.

TTK'nın 660. maddesi "*Bir poliçe metni tahrif edildiği takdirde değiştirmeden sonra poliçe üzerine imza koymuş olan kimseler değişmiş metin*

---

¹⁶⁷ İNAN, s. 102.

¹⁶⁸ İNAN, s. 103.

gereğince ve ondan önce imzasını koyanlar ise eski metin gereğince mesul olurlar” hükmünü getirmiştir. Kambiyo senedinde yapılan değişiklikten sonra, önceki metnin senetten anlaşılabilir olup olmadığı önemi yoktur. TTK’nın 660. maddesine göre, kısmen tahrif edilmiş bir senet dahi olsa, eski borçluların sorumlulukları yönünden yeterlidir. Eski borçlulara müracaat edebilmek için iptal kararı almaya gerek yoktur. Protesto düzenlemek zorunluluğu devam eder.

Unsurları eksiksiz olan bir poliçeyi (bonoyu, çeki) iktisap eden bir kimse, genellikle borçlunun imzaladığı orijinal metnin sonradan değiştirilmiş olduğunu fark edemeyebilir. İşte bu gibi değişiklikler, senedi iktisap eden tarafından bilinebilir özellikte olmadıkça, senedin metninin borçlu tarafından imzalanan orijinal metin olduğu hususunda tam bir güven içinde davranmışsa kendisinin korunması gerekir. Zira hukuki görünüme haklı olarak güvenmemiştir. Ancak buradan imza sahibi borçlunun, metinde sonradan yapılan her değişikliğin sonuçlarına bu yoldan katlanmak zorunda bırakılabileceği sonucunu çıkarmamak gerekir. “*Muamelattaki güvenin korunması esası*”¹⁶⁹ bu ölçüde genişletilemez. TTK m. 589 ve 660 tahrifat riskinin sonuçlarını esas itibarı ile imza sahibi (borçlu) değil, senedi iktisap edenlerin taşıyacağını belirtmektedir. TTK’nın 592. maddesinin bu durumlarda kıyasen uygulanması da mümkün değildir. Zira TTK’nın 660. maddesi başka bir temel prensibe dayanmaktadır. TTK’nın 592. maddesi, açık (beyaz) poliçede, senedin aykırı surette doldurulması riskini keşideciye (borçluya) yüklemektedir. Ancak borçlu, bütün unsurları tamam olan bir poliçede böyle bir sorumluluk altına girmiş değildir.

TTK’nın 660. maddesinin temel felsefesi görünüşe itimat ilkesine uygundur. Zira tahrifat genellikle borçluya isnadı mümkün bir sebepten yararlanılarak gerçekleştirilmektedir. Şayet borçlunun tahrifatı kolaylaştıran, durumları varsa bunun sonuçları borçlunun risk alanında kalır ve sorumluluğuna neden olur¹⁷⁰. Bu nedenle, senedi tahrifattan önce imzalayanların da, bazı şartlarda değişen metne göre sorumlu

¹⁶⁹ Bir kambiyo senedi dış görünüşü itibarıyla metninde herhangi bir değişiklik yapılmış olduğunun kabulüne imkân vermiyorsa herhangi bir değiştirmenin gerçekleşmediği esastan hareket etmek gerekir. Muamelattaki güven ilkesi dış görünüşü itibarıyla metninde bir değişiklik yapılmış olduğu görünümünü vermeyen bir kambiyo senedinin ilk nazarda herhangi bir değiştirmeye (tahrife) maruz kalmamış senet olarak addedilmesini gerektirir (ÖZTAN, s. 869).

¹⁷⁰ ÖZTAN, s. 871.

tutulmaları mümkündür. Yeter ki, isnadı mümkün şekilde sebebiyet verilen hukuki görünüşten kaynaklanan bir sorumluluğun şartları bulunsun.

Tahrifat unsurları tam olan bir kambiyo senedinde yapılmışsa, iki husus üzerinde ayrı ayrı durmak gerekecektir. Birincisi tahrif edilmiş bir senedi iktisap eden kimse, senedin metni itibariyle borçlunun (senedi imzalayanın) bu mevcut metne göre sorumluluk yüklendiğine inanmakta haklı görülebiliyorsa, korunmaya değerdir. Ancak senedi iktisap eden kişinin ağır ihmali olmamalıdır. Mesela, senedin yazıldığı matbu formdaki boşlukların doldurulmuş tarzından, farklı karakterdeki yazılardan veya başka hususlardan, senet metninde sonradan bir takım değişiklikler yapıldığı kolayca fark edilebiliyorsa, imza sahibi borçluyu sorumlu kılmak pek de mümkün olmayacaktır.

İkinci olarak senedi imzalayan (borçlu) unsurları tamam bir poliçeyi (bono, çek) geçerli bir anlaşma ile verdiği takdirde, bu senedin metninde sonradan tahrifat yapılırsa, esas itibarı ile iyiniyetli müktesiplere karşı da eski metne göre sorumlu kalır. Gerçi, yapılan tahrifat önceki imza sahiplerinin de eski metne göre sorumlu oldukları görünümünü yaratabilir. Ancak bu görünümün doğumuna imza sahibi değil, ‘*yapan (sahtekâr) kimse*’ neden olmuştur. Unsurları tam bir poliçenin imzalanıp verilmiş olmasını, “*sonradan yapılan tahrifata imkân hazırlamak*” şeklinde değerlendirmek doğru olamayacaktır¹⁷¹.

Borçlunun sonradan gerçekleştirilen tahrifata, kendisini iyiniyetli üçüncü şahıslar karşısında sorumlu tutulmayı haklı gösterecek şekilde neden olup olmadığı her olayın kendi durumuna göre değerlendirilmelidir. Borçlunun (imza sahibinin), unsurları tamam olan bir poliçenin tahrif edilmesi halinde, iyiniyetli üçüncü şahsa (müktesibe) karşı bu durum sebebiyle sorumlu tutulabilmesi tahrifat riskinin kendisine isnadını mümkün kılan istisnai şartların varlığına bağlıdır. Mesela, muhatabın, senedi kabul ederken, bedeli sadece rakamla göstermesi, bedelin yazıyla gösterilmesine mahsus kısmın boş bırakılması ve sonradan bu kısma mevcut bedel üzerinde bir miktarın tahrifat suretiyle yazıyla eklenmesi halinde bu sonucun kendisine isnadının mümkün olduğu söylenebilir. Ancak, muhatap meblağı 1.000. YTL gösterip, yazı ile ifade edilen kısmına çizgi çekmiş keşideci ise bunu 100 YTL

---

¹⁷¹ ÖZTAN, s. 872.

olarak tahrif edip yazı ile yazılan yeri de buna uygun doldurmuşsa, bu halde muhatap ancak eski metne göre sorumlu tutulabilecektir¹⁷². Zira bir poliçeye imza atan herkesin, senedin son şekline göre sorumlu tutulmaktan kurtulmak için kolaylıkla tahrifatını önleyebilecek bütün tedbirleri (çizgi çekmek, tam doldurmak, boşluk bırakmamak vb.) almak zorunda olduğu hususunda bir temel kural yoktur. Kambiyo senetlerinde tahrifat teknikleri konusunda günümüzde ulaştığı seviyeyi bilmek ve buna uygun tedbirleri almak gibi bir külfet kimseye yüklenemez. Kambiyo senetleri ile ilgili işlemler, senetteki tahrifatın suç sayılması suretiyle korunmaktadır. Sadece tahrifata imkân bırakmış olmak, sonraki metne göre sorumlu tutulmak için yeterli değildir. Ancak mevcut şartlar itibarı ile rakam ilavesi suretiyle senet meblağının yükseltileceğini göz önünde tutmak mecburiyeti varsa ve buna rağmen gerekli tedbirler alınmamışsa, sonradan sahtekârlığı ileri sürerek eski metne göre sorumluluk iddiasında bulunmak, hakkın kötüye kullanılması sayılır¹⁷³. Mesela, senet itimada şayan olmayan bir kimseye veriliyorsa, tahrifata imkân bırakmayacak şekilde doldurulması gerekir.

Borçlunun, senedi bir hukuki görünümün husulüne yol açacak ve bunun sonuçlarını kendisine yüklemeyi haklı kılacak şekilde bir takım boşluklar bırakarak doldurmuş olması halinde senedin son durumuna göre sorumlu tutulması gerekir. Borçlu, muamelatta alışlagelen davranış çizgisinin dışına çıkar, gerekli dikkati göstermez ve senette tahrifata kolaylık sağlayacak boşluklar bırakırsa, tahrifatta kullanılan tekniğin önemi kalmaz. Bu gibi hallerde borçlunun sahtekârlık def'inin

¹⁷² Ancak Yargıtay bir kararında yerel mahkemenin senedin bedel kısmında tahrifat yapılmasına rağmen bu hususu dikkate almadan senette yazılı olan kısma göre sorumluluğu tespit eden kararını onamıştır. Kanaatimizce hatalı olan bu kararın ilgili kısımları şöyledir: "... icra takibine konulan bononun ... bedel hanesinin rakamla yazılı olan kısmının 300.000.000 –TL olarak doldurulup diğer kısımların boş olarak teminat olarak verildiğini, bononun daha sonra lehtar hanesinin ve bedelinin 4.300.000.000. –TL olarak doldurulup tedavüle çıkartıldığını iddia ederek, bedel kısmı tahrif edilmiş bono ile borçlu olmadıklarının tespitini talep ve dava etmiştir... Mahkemece, ...aleyhine sahte senet tanzim etmek suçuna ilişkin ceza davasında belirlenen maddi olgu sonucu senette yazı ile yazılan miktara itibar edilmesi gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir... senedin miktar hanesinde yazı ile yazı ile yazılan kısımdaki bedel ile geçerli olduğu yolundaki maddi olguyu belirleyen... kararların hükme esas alınmasında bir isabetsizlik bulunmamasına... hükmün onanmasına... KARŞI OY YAZISI: ... Davalı şirket temsilcisi aleyhine sahte senet düzenleme suçundan dolayı açılan ceza davasında alınan 10.6.1998 tarihli Adli Tıp raporunda; 'söz konusu senet miktarının evvelce ve yalnızca rakamla (300.000.000.-TL) şeklinde yazılmışken sonradan miktar rakamları başına (4) rakamının ilave edildiğini ve tanzim sırasında boş bırakılan miktar yazıları kısmına işe (Dört milyar üç yüz milyon) yazıların bir defada yazılarak anılan senet miktarının mevcut duruma dönüştürüldüğünü' belirtmiştir..." (19. HD., 24.02.2003, E. 2002/4419, K.2003/1367, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Yıl 17, S.54, Eylül – Ekim 2004, s. 374 -376).

¹⁷³ ÖZTAN, s. 873.

ileri sürülmesi mümkün değildir. Senet metnindeki tahrifat bütün hamillere karşı def'i olarak ileri sürülebilir. Senette, tahrifat yapılması neticesinde, zarara uğrayan ve ticari itibarı sarsılan kişinin, manevi tazminat talebine de hakkı vardır¹⁷⁴.

III. SAHTE VE TAHRİF EDİLMİŞ ÇEK (TTK. m. 724)

A.GENEL OLARAK

Sahte ve tahrif edilmiş çekle ilgili düzenleme (TTK m. 724) Türk Ticaret Kanununun üçüncü kitap dördüncü fasıl üçüncü kısımda “çeşitli hükümler” adını taşıyan dördüncü ayırmda yer alan özel bir hükümdür. Maddenin kenar başlığı “sahte veya tahrif edilmiş çek”tir. Çekte “sahtecilik” çekteki imza ya da beyanların görünüşte o imzayı atan ya da o beyanı yapan kimseye ait olmadıkları durumları kapsamaktadır. Tahrifat; ise aslen çekte mevcut bazı imza ya da beyanların herhangi bir şekilde değiştirilmiş olması demektir¹⁷⁵.

TTK'nın 724. maddesinde “sahte veya tahrif edilmiş bir çeki ödemiş olmasından doğan zarar muhataba ait olur; meğerki senette keşideci olarak gösterilen kimseye kendisine bırakılan çek defterini iyi saklamamış olması gibi bir kusurun isnadı mümkün olsun” hükmü getirilerek sahte veya tahrif edilmiş bir çekin ödenmesi halinde doğacak rizikoyu kimin (keşideci mi muhatap mı) üstleneceğini belirtmektedir¹⁷⁶.

Keşideci ve muhatabın kusuru olmaksızın sahte veya tahrif edilmiş bir çekin ödenmesi halinde ortaya çıkan zarar, bir riziko hali oluşturur ve TTK'nın 724. maddesinin birinci cümlesinde konulan özel bir hükümlerle bu rizikoya muhatabın katlanacağı öngörülmektedir. İşte böyle bir rizikoya karşı ileri batı ülkelerinde bankalar, kendilerini sigorta ile teminat altına alma yoluna gitmektedirler¹⁷⁷.

¹⁷⁴ 11.HD.18.9.1984, E. 3293. K. 3999: “Senedin vadesinin tahrifini müteakip alınan ihtiyati haciz icra takibinin, borçlunun evindeki eşyanın haciz edilerek satışa çıkarılması ile sonuçlandırıldığı bu durumun ise kendisinin ticari itibarının sarstığı sabit olduğundan...” (ERTEKİN/KARATAŞ, s. 674 – 675).

¹⁷⁵ KALPSÜZ, s. 132; İNAN, s. 32; Ömer TEOMAN: **Yaşayan Ticaret Hukuku, C.1 (Hukuki Mütealalar)**, Kitap 1(1989–1991), İstanbul 1992, s. 20; Gönen ERİŞ: **Uygulamalı Çek Hukuku**, Ankara 1993, s.151.

¹⁷⁶ PASLI, s. 636.

¹⁷⁷ ÖZTAN, 1120; PASLI, s. 636

Ülkemizde ise bankalar sorumsuzluk kayıtlarıyla kusurları olmadığı durumlarda sorumluluktan kurtuldukları için sigorta müessesesi, ancak bankanın kusuruyla sahte veya tahrif edilmiş bir çeki ödemesi halinde pratik bir rol oynayabilir¹⁷⁸.

Özel bir durumu düzenleyen bu madde olmasaydı muhatap kusursuz olduğu hallerde sorumlu tutabilmenin imkânı olmazdı¹⁷⁹. Maddede keşidecinin kusuru olduğu hallerde, muhatap bankanın sorumlu olacağı yönündeki genel kuralın uygulanmayacağı belirtilerek muhatap bankayla keşideci arasındaki denge de sağlanmıştır¹⁸⁰.

B. TTK m. 724'ÜN DÜZENLENME AMACI, UYGULANMA ŞARTLARI VE İLGİLİ HÜKÜMLERLE İLİŞKİSİ

1. DÜZENLENME AMACI

TTK. m.724'ün konuluş gayesi, sahte ve tahrif edilmiş bir çekin ödenmesiyle ortaya çıkacak zarara, sahtelik veya tahrifat fiilini bizzat gerçekleştiren fail dışındaki şahıslardan, daha doğru bir ifadeyle keşideci ve muhatap bankadan hangisinin katlanacağı sorusuna cevap verebilmektir¹⁸¹. Daha öz bir şekilde denilebilir ki, TTK'nın 724. maddesinin temel amacı, keşidecileri korumak ve onları sahtecilik veya tahrifat failini araştırmaktan kurtarmaktır¹⁸².

2. UYGULANMA ŞARTLARI

Konuya geçmeden önce maddenin uygulama alanı hususunun doktrinde tartışmalı bir mesele olduğunu belirtmek isteriz. Bir görüşe göre, çekteki bütün sahte imza ve beyanlarla her türlü tahrifat, madde kapsamına girer¹⁸³. Bizim de katıldığımız başka bir görüşe göre ise, keşidecinin zararına sebep olan sahtelik ve

¹⁷⁸ PASLI, s. 636.

¹⁷⁹ 11.HD., 21.2.1991, E.9256, K.1139: “Muhatap banka olayda kusurlu olsun olmasın sahte veya tahrif edilmiş çeki ödemekten dolayı sorumlu sayılmıştır. Bu sorumluluk, kusursuz sorumluluktur...” (YKD., C.17, S.8, s. 1213 - 1214)

¹⁸⁰ PASLI, s. 637.

¹⁸¹ Ekrem TÖRÜNER: “Ticaret Yasamız Açısından Çekte Sahtekârlık ve Tahrifat”, ABD., 1980, S.2, s.205.

¹⁸² PASLI, s. 638; KENDİGELEN, s. 204.

¹⁸³ KALPSÜZ (EREM/ÇELEBİCAN), s.138

tahrifat halleri maddenin uygulama alanına girmektedir¹⁸⁴. Bu görüş doğrultusunda maddenin uygulanma şartlarını şöyle açıklayabiliriz:

a. Sahte ve Tahrif Edilmiş Bir Çekin Varlığı

Çekin herhangi bir unsurunda (bu unsurun çekin ön veya arka yüzünde bulunması sonuca etki etmez) yapılan sahtelik veya tahrifat, aşağıda belirtilen diğer iki şartın da bulunması halinde TTK. m. 724'ün kapsamına girer. Ancak çek sayılmayan senetler üzerinde yapılan sahtecilik ya da tahrifat da bu maddenin uygulanması söz konusu olamaz¹⁸⁵.

b. Muhatap Bankanın Ödeme yapması

TTK. m. 724'te yer alan "... çeki ödemiş olmasından doğan zarar..." ifadesinden bu maddenin uygulanabilmesi için sahte veya tahrif edilmiş çekin banka tarafından ödenmesi gerektiği sonucuna ulaşmaktayız. Buradaki ödeme kavramı TTK.m.717 anlamında hamilin hesabına nakil işlemi de kapsamaktadır¹⁸⁶. Bununla beraber muhatap banka hangi nedenle olursa olsun ödemeyi reddederse TTK. m. 724 uygulanmaz¹⁸⁷.

c. Keşidecinin Zarara Uğraması

TTK. m. 724'te muhatapın sorumluluktan kurtulması için sadece keşidecinin kusurundan söz edilmiş olması, maddenin sadece keşideci – muhatap ilişkisi içinde ortaya çıkan zararın aidiyetini hükme bağladığını göstermektedir¹⁸⁸. Böylelikle TTK. m. 724'ün uygulanabilmesi için muhatapın sahte veya tahrif edilmiş bir çeki ödemiş olmasından dolayı keşidecinin zarar görmesinin gerektiği sonucuna varılır.

¹⁸⁴ İNAN, s.117; TÖRÜNER, s.207; PASLI, s. 638

¹⁸⁵ PASLI, s. 639.

¹⁸⁶ M.TEKİL, s.84.

¹⁸⁷ Yargıtay bir kararında; sahte imzalı çekin ödenmeyip "*karşılıksızdır*" ibaresinin yazılması durumunda bankayı kusurlu saymışsa da ödeme gerçekleşmediğinden TTK m. 724'ün uygulanmayacağını belirtmiştir (11. HD., 28.5.1979, E.2576, K.2828 , Nurkut İNAN / Serpil KIVANÇ, "Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin Çeke İlişkin Kararları (1979 - 1982)", **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu I**, Ankara , 1984, s. 160).

¹⁸⁸ İNAN, s.117

3. İLGİLİ HÜKÜMLERLE İLİŞKİSİ

TTK'nın 724. maddesi ile birlikte incelenmesi gereken beş hüküm daha vardır. Bunlar; TTK. m. 558/2, 622/3, 713, 590 ve 711'dir.

TTK'nın 713. maddesine göre "*cirosu kabil bir çeki ödeyen muhatap, ciroların arasında muntazam bir teselsülün mevcut olup olmadığını incelemeye mecbur ise de ciranta imzalarının sıhhatini tahkike mecbur değildir.*" hükmü ile poliçe hakkındaki TTK'nın 622/3. maddesinde belirtilen "*hile ve ağır bir kusuru bulunmadıkça, poliçeyi vadesinde ödeyen kimse borcundan kurtulmuş olur. Ödeyen kimse, cirolar arasında muntazam bir teselsülün mevcut olup olmadığını incelemeye mecbur ise de cirantaların imzalarının sıhhatini araştırmaya mecbur değildir*" hükmü ve TTK'nın 558/2. maddesinde "*hile ve ağır kusuru bulunmadıkça borçlu vadenin hululünde senedin mahiyetine göre alacaklı olduğu anlaşılan kimseye ödemedede bulunmakla borcundan kurtulur*" hükümleri ile karşılıklı durumlarını incelemek gerekir. Zira TTK'nın 724. maddesinin uygulama alanının belirlenmesi açısından bu maddeler önemlidir.

Sahte ya da tahrif edilmiş çeklerden doğan zararın muhataba ait olacağını düzenleyen TTK'nın 724. maddesi ile muhatabın ciranta imzalarının geçerliliğini incelemekle sorumlu olmadığını düzenleyen TTK'nın 713. maddesindeki hükümler çeklerle ilgili olduklarından doğrudan doğruya çeklere uygulanacak hükümlerdendir. Ancak hilesi ya da ağır kusuru olmaksızın senedi ödeyen kişinin sorumluluktan kurtulacağını öngören TTK'nın 558/2 ve 622/3. madde hükümlerinin incelenmesi gerekir.

Sorumluluk açısından bu hallerde, hilesi ya da ağır kusuru olmaksızın çeki ödeyen muhatap sorumluluktan kurtulacak mıdır? Bu hükümlerde kurallaştırılmış olan muhatabın sorumluluğu kime ya da kimlere karşıdır? TTK'nın 724. madde hükmü tüm sahtecilik ve tahrifat hallerini kapsamakta mıdır? Sorularının çözümlenmesi gerekecektir.

Türk Hukukunda hilesi ya da ağır kusuru olmadan senedi ödeyen muhatabın borcundan kurtulacağını öngören TTK'nın 622/3. maddesinin çeklere uygulanacağına dair çeklerle ilgili TTK'nın 730. maddesi ile gönderme

yapılmadığından, yine benzer hükmü taşıyan TTK'nın 558/2. maddesi ise açıkça "borçlu"dan söz ettiğinden, çekin muhatabı "kambiyo borçlusu" sıfatını kazanamamakta ve bu hükümler çeklere doğrudan doğruya uygulanamamaktadır¹⁸⁹.

TTK'nın 713. maddesi, çek muhatabını ciranta imzalarının geçerliliğini inceleme sorumluluğundan kurtarmaktadır. Acaba bu hüküm TTK'nın 724. maddesindeki kuralı sınırlamakta ve ciranta imzalarının sahte olması halinde muhatabı sorumlu tutmamakta mıdır? TTK'nın 622 ve 558/2. madde hükümlerinin muhatabın gerçek hamil karşısındaki durumunu düzenlediğinden hareketle, TTK'nın 713. maddesinin, TTK'nın 724. maddesini sınırlamadığı ve çekteki bütün imzaların sahteliğinden doğan zarara, keşideci muhatap ilişkisi içerisinde muhatabın katlanması gerekeceği sonucuna varılabilmektedir. TTK. m. 622/3 ve 558/2. maddeleri muhatap banka hakkında kıyasen dahi uygulanamaz¹⁹⁰. Yargıtay'ında yerleşmiş içtihatlarının bu yönde olduğunu söyleyebiliriz¹⁹¹.

Hamilin muhatabı dava etme hakkının olmaması nedeni ile TTK'nın 713. maddesinin bu yolda yorumlanmasının tutarlı olmadığı görüşü de savunulmaktadır¹⁹². Hamilin muhatabı dava hakkı olmaması nedeni ile TTK'nın 713. maddesinin bu yönde yorumlanmasına katılmamakla birlikte kambiyo senetlerinde sahtecilik ve tahrifat halinde muhatabın sorumluluğunun sınırlandırılması gerektiği düşüncesine katılmaktayız.

Çek muhatabının bir kambiyo borçlusu olmadığı açıktır. Bu nedenle kambiyo ilişkisi dışında, muhatap keşideciye karşı çek antlaşmasından doğan sözleşme borcu altındadır. Muhatabın diğer çek ilgililerine karşı, ancak haksız fiilden doğan sorumluluğu söz konusu olabilir. Her iki sorumluluk da kusura dayanmaktadır. TTK'nın 713. maddesi muhatabın kusurunun tespitinde yol gösterici olabilir. Buna karşılık TTK'nın 724. maddesindeki sorumluluk kusursuz ve kanundan doğan sorumluluktur¹⁹³. TTK m.713'teki incelemeyi yapmış olan muhatap kusurlu

¹⁸⁹ İNAN, s.115; GÜRBÜZ, s.180; PASLI, s. 640

¹⁹⁰ Bu konuda ÖZTAN, 622.maddenin çekin niteliğine aykırı olmadığı ölçüde kıyasen uygulanabileceğini belirterek bu görüşe katılmamıştır. (ÖZTAN, s.674)

¹⁹¹ PASLI, s. 640 dpn. 35

¹⁹² İNAN, s.116.

¹⁹³ İNAN, s.116; ÖZTAN, s.1111.

sayılmazsa da bu durum kusursuz sorumluluk nedeniyle ve kanun hükmü gereği zarara katlanmasına engel değildir¹⁹⁴.

Muhatabın kusuru, çek anlaşmasından doğan sorumluluk ve hamile karşı haksız fiilden doğan sorumluluktan daha önemlidir. Bu nedenle kusursuz sorumluluk esasına dayalı TTK'nın 724. maddesi hükmü ile 713. maddesi hükmünün bir bağlantısı yoktur. Sınırlandırma TTK'nın 713. maddesine dayandırılmaz¹⁹⁵. Ancak TTK'nın 724. maddesine göre; muhatabın kusurunun da göz önünde tutulması gerektiği durumlar vardır. Bu durumlarda muhatabın kusurunun saptanması için TTK'nın 713. maddesinden yararlanılır.

TTK'nın 724/son maddesinde sadece "keşidecinin kusurundan" söz edildiğinden, madde yalnızca keşideci - muhatap ilişkisi içindeki zararın kime ait olacağını düzenlemektedir. Bu nedenle TTK'nın 724. maddesinin uygulanabilmesi için muhatabın ödediği çek tutarını keşidecinin hesabına borç kaydetmesi halinde bundan keşidecinin zarar görmesi gerekir. TTK'nın 724. maddesindeki "zarar" kavramı içine çekle ilgili herhangi bir kimsenin zarar görmesinin sorumluluğuna, muhatabın katlanacağı şeklinde bir anlayışa girmemek gerekir. Bu şekilde TTK m. 724'ün uygulama alanı önemli ölçüde sınırlanmaktadır.

TTK'nın 724. maddesindeki "sahte veya tahrif edilmiş çek" kavramının kapsamının tespit edilmesi çok önemlidir. Bir görüşe göre bu kavram çekteki bütün sahte imzaları, sahte beyanları ve her türlü tahrifatı kapsar¹⁹⁶. Türk doktrininde taraftar bulmamış olan başka bir görüşe göre ise; sahteciliğin ya da tahrifatın çekin düzenlendiği anda mevcut olan unsurlarında bulunması gerekir. Bu nedenle, mesela ciranta imzalarındaki sahtecilik ya da cirantaların isimlerinde yapılan tahrifat TTK'nın 724. maddesinin dışında kalır¹⁹⁷. Ancak bu son görüş TTK'nın 724. maddesinin amacına uygun düşmez. Zira TTK'nın 724. maddesi keşideci ile muhatap arasındaki ilişkiyi düzenler. Çekin kanuni unsurlarındaki eksiklik geçersizlik nedeni olur; fakat bu unsurlarda sahtecilik ya da tahrifat yapılması çeki

---

¹⁹⁴ İNAN, s.117; KALPSÜZ (EREM / ÇELEBİCAN), s.139.

¹⁹⁵ DOMANİÇ, s.458

¹⁹⁶ KALPSÜZ (EREM / ÇELEBİCAN), s. 138; TÖRÜNER, s.204; PASLI, s. 638; İNAN, s. 119; GÖLE, s.149; PULAŞLI, s. 227.

¹⁹⁷ TÖRÜNER, s.206; İNAN, s.118.

geçersiz kılmaz. Örneğin, çekte keşidecinin imzası yoksa senet çek değildir. Ama bu imza sahte ise geçerlidir¹⁹⁸. Diğer imza sahipleri çekten sorumlu olurlar (TTK m. 589, 730/3.). Bu nedenle keşidecinin imzası ile cirantaların imzaları arasında bir fark yoktur.

Başka bir görüş ise; TTK'nın 724. maddesinin, sadece keşidecinin imzasının sahte olması halinde uygulanacağını, ciranta imzalarının sahte olması halinde TTK'nın 713. maddesi gereği uygulanmayacağını savunmaktadır¹⁹⁹.

Çekte bulunan beyanlarda sahtelik konusunda önem taşıyan TTK. m. 590 ile 724 arasındaki ilişkiye de bakmak gerekirse; TTK. m.590 sahtecilik failinin sorumluluğunu TTK. m.724 ise fail dışındakilerin sorumluluğunu düzenlemektedir. Dolayısıyla, değişik konular düzenlendiğinden TTK. m.590'nın TTK. m.724'ü sınırlamadığı ve keşidecinin sahte temsil beyanı nedeniyle zarara uğradığı hallerde de sorumluluğun muhatapta olduğu sonucuna varılır²⁰⁰.

TTK'nın 724. maddesi ile 711. maddesi farklı konuları düzenlemekte ve birbirine karıştırılmamalıdır. TTK. m.711'de çekten cayma ve ödeme yasağı koyma hususları tanzim edilmiştir. İkisi arasındaki temel fark; uygulanma şartlarında görülmektedir. Zira TTK. m. 711'deki çekten cayma ve ödeme yasağı koyma şartları arasında çekin sahte veya tahrif edilmiş olması yokken, TTK m. 724'ün uygulanabilmesi için öncelikle sahte veya tahrif edilmiş bir çekin bulunması gerekmektedir²⁰¹.

¹⁹⁸ DOMANIÇ, s.116; ÖZTAN, s.219.

¹⁹⁹ BOZER / GÖLE, s. 131; KENDİGELEN, s. 204; M.TEKİL, s. 78 – 79; DOMANIÇ, s. 613; REİSOĞLU, s. 362. Doktrinde keşidecinin imzası dışındaki imzalardaki sahteciliğin TTK m.724'ün kapsamına girdiği tek hale örnek olarak verilen, keşideci tarafından düzenlenerek keşidecinin rızası dışında elinden çıkan çekte, lehdarın imzasının sahteciliğidir (İNAN, s. 121 – 122; TÖRÜNER, s.209; PASLI, s. 646). Buna gerekçe olarak da; keşidecinin bu durumda hem lehdara temel ilişki sebebiyle bir ödemede bulunacağı hem de çek hamiline muhatap bankanın yapmış olduğu ödeme dolayısıyla zarara uğrayacağını ileri sürmektedir. Ancak TTK. m. 724'ün uygulanabilmesi için keşidecinin bir kusurunun olmaması gerekir. Rızası dışında çeki elinden çıkmış olan kişi gereken tedbirleri almalı ve bankaya ödmeden men talimatı verip çekin ziyayı ve iptali yoluna başvurulmalıdır. Bunu yapmayı muhatap bankanın bu çeki ödemesine sebebiyet veren keşideci bundan dolayı oluşan zarardan sorumlu olmalıdır (aynı yönde KENDİGELEN, s.204 dpn. 151). Bu sebeple biz keşidecinin imzası dışındaki hallerde TTK. m.724'ün uygulanamayacağı görüşündeyiz.

²⁰⁰ PASLI, s. 643

²⁰¹ PASLI, s. 643

C. ÇEKTE SAHTECİLİK VE TAHRİFAT HALLERİ

1. SAHTECİLİK HALLERİ

a. Keşidecinin İmzasında

Keşidecinin imzasının sahte olmasına rağmen çek ödenirse keşideci doğrudan doğruya zarar görmüş olacaktır. Zira bu halde keşidecinin ödenmesi gereken bir borcu yoktur. Muhatap yetkisiz olarak bu ödemeyi yapmıştır. Muhatapın kendi müşterisinin imzasını tanıması gerektiği ve bununla görevli olduğundan²⁰² keşideci kusursuzsa zarar TTK'nın 724. maddesi gereği muhataba yüklenecektir. Muhatap banka kendisine ibraz olunan çekteki imzanın keşideciye ait olup olmadığını TTK'nın 692/6. maddesi hükmünü nazara alarak inceleme yükümlülüğü altındadır. Muhatap bankanın bu yükümlülüğünü yerine getirmemesi hali TTK'nın 20/2. maddesinde yer alan basiretli bir şekilde hareket etme prensibine de aykırılık teşkil eder²⁰³.

Geçerli bir temsil ilişkisi olmaksızın, hesap sahibinin temsilcisi sıfatı ile çek düzenlenmesi hali de TTK m. 724'ün kapsamı içersindedir (TTK m. 590, 730/I-3)²⁰⁴. Buradaki imzanın sahte olması sadece muhatapın çeki ödeme yükümünü ortadan kaldıracak; çekin geçerliliğine ve imza sahibinin sorumluluğuna etkisi olmayacaktır²⁰⁵.

²⁰² ÖZTAN, s.111; TÖRÜNER s.208; DOMANIÇ, s.841.

²⁰³ Duran YILMAZ, “Çekin Hukuki ve Cezai Yönden İncelenmesi”, AD., Kasım-Aralık 1989, S.6, s. 93.

²⁰⁴ KENDİGELEN, s.204 – 205; M. TEKİL, s. 80; PASLI, s. 649; İNAN, s. 122; TÖRÜNER, s. 210. temsilcinin yetkisini aşması halinde ise esasen çek üzerinde muhatap bankayı aldatma kastı olmadığından bu tür bir yetki aşımı olan çekin ödenmesinden doğacak zararlar TTK m.724'ün kapsamı dışında kalacaktır (KENDİGELEN, s.205). Buna karşılık doktrinde *REİSOĞLU*, bu durumda çekin TTK m. 590 gereğince geçerli bir çek olarak değerlendirilemeyeceği görüşündedir (s. 39 – 40).

²⁰⁵ KENDİGELEN, s.205.

b. Diğer İmzalarda

Çekin devrini sağlayan ciro imzalarının dışındaki imzaların sahte olması, sahtelik nedeniyle zarara yol açmaz. Mesela aval imzası, teyit beyanın ve altındaki imzanın sahte olması gibi. Zira muhatap böyle bir çeki ödemesi dahi hamil müracaat hakkını keşideci ve cirantalara karşı kullanabilir (TTK m. 589). Bu durumlarda TTK'nın 724. maddesi uygulanmaz²⁰⁶.

Doktrinde bir görüşe göre; ciro imzalarındaki sahtecilik çekin gerçek hak sahibinin elinde olmadığını gösterir. Muhatap bu durumdaki çeki öderse mutlaka bir zarar doğar. TTK'nın 724. maddesinin uygulanması için bu zararın kimin zararı olduğunu tespit etmek gerekir. Çekte lehtarın imzasının sahteliği halinde; çek rızası hilafına elinden çıkan lehtar temel borç ilişkisine dayanarak keşideciye başvuramayacaktır. Zira ödenmesi uğruna çek düzenlenmiş olan temel alacağın talep edilebilmesi için çekin iadesi ya da mahkemedен iptal kararı alınmış olması gerekir. Lehtar çeki iade edemeyeceğine göre, çek muhatapça ödenmiş olduğu için iptal kararı söz konusu olamayacağına göre, lehtarın temel alacağını talep etmesi imkân dahilinde değildir. Bu durumda ise imzadaki sahtelikten keşidecinin bir zarar görmeyeceği açıktır. Bu ise TTK'nın 724. maddesi kapsamı dışındadır. Zira imzadaki sahtecilikten keşideci bir zarar görmemiştir.

Keşidecinin düzenleyip imzaladığı çek henüz lehtarın eline geçmeden çalınarak, lehtarın imzası taklit edilerek başkası tarafından tahsil edilmişse lehtar henüz çeki almadığı için kambiyo alacaklısı haline gelmemiştir. Bu nedenle, temel borç ilişkisine dayanarak keşideciden talepte bulunması çeki iade şartına bağlı değildir. Bu durumda keşideci temel alacağı ödemek zorundadır. Sonuç olarak keşideci zarar göreceği için TTK'nın 724. maddesi uygulanacak ve zarara muhatap katlanacaktır²⁰⁷.

²⁰⁶ TÖRÜNER s.209; İNAN, 119–120.

²⁰⁷ İNAN, s. 122; TÖRÜNER, s.209; YILMAZ, s. 94; PASLI, s.646.

Lehtardan sonraki cirantaların imzalarının sahte olması halinde ise keşidecinin zarar görme ihtimali olmayacağından doğan zarar TTK'nın 724. maddesi kapsamına girmez ve zarara muhatap banka katlanmaz²⁰⁸.

Bizimde katıldığımız diğer görüşe göre ise; keşideci dışındaki lehtar ve diğer cirantaların imzalarındaki sahtecilik TTK. m. 724'ün kapsamına girmez²⁰⁹.

c. Beyanlarda

Çek üzerinde yer alan beyanlarda da sahtelik olasılığı bulunmaktadır. Keşidecinin zararını dolayısıyla da TTK.m.724'ün uygulanmasını gerektirecek sahtelikler; çek tutarı, lehtar ismi ve tartışmalı olmakla beraber temsil ile ilgili beyanlarda olanlardır²¹⁰. Diğer beyanlarda ise örneğin, aval ve teyit beyanlarında yapılan sahtelikler keşidecinin zararına sebep olmayacağı için bu madde kapsamına girmezler²¹¹.

Sahte bir temsil beyanı bulunan bir çekin ibraz edilmesi ve bedelin de banka tarafından tahsil edilmesi durumunda TTK. m. 724'ün uygulanıp uygulanmayacağı doktrinde tartışmalıdır²¹². Çekte sahte beyanın tek başına ve doğrudan doğruya zarara yol açması yalnız temsil ibaresinin sahte olması halinde mümkündür. Çek üzerine yazılmış sahte temsil beyanına dayanarak çekin tahsil edilmesi halinde sahtecilik nedeniyle doğrudan doğruya bir zarar doğar. Bir görüşe göre bu durum yetkisiz temsilciye benzediğinden (TTK m. 590, 730/3)²¹³ sahte temsil hali TTK'nın 724. maddesinin kapsamına girmez²¹⁴. Bu halde yetkisiz temsilci bizzat sorumlu olacaktır.

²⁰⁸ İNAN, s. 122; PASLI, s.647.

²⁰⁹ KENDİGELEN, s. 204 dph. 151; BOZER / GÖLE, s. 131; KENDİGELEN, s. 204; M.TEKİL, s. 78 – 79; DOMANIÇ, s. 613; ayrıca bkz. İkinci Bölüm III B 3 dph. 82.

²¹⁰ PASLI, s.647.

²¹¹ TÖRÜNER, s.209; PASLI, s.648.

²¹² Bu konu hakkındaki tartışmalarla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. PASLI, s.648–649.

²¹³ TTK. m.590'da düzenlenen yetkisiz temsilcinin veya yetkisini aşan temsilcinin kambyo taahhüdünde bulunması konusunda ayrıntılı bir inceleme için bkz.: Ünal TEKİNALP, "Kambyo Senetlerinde Temsile İlişkin Bazı Sorunlar", **Temsil ve Vekâlete İlişkin Sorunlar Sempozyumu**, İstanbul, 1977, s. 35 – 36; M. Fatih ARICI, "Kambyo Senetlerinde Temsilcinin Yetkisini Aşarak Kambyo Taahhüdünde Bulunmasından Doğan Sorumluluk", **Prof Dr. Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı**, Haz. Abuzer KENDİGELEN, İstanbul, 1999, s. 11 – 28.

²¹⁴ KALPSÜZ (EREM / ÇELEBİCAN), s. 138; TÖRÜNER, s.210.

Ancak; asli failin hukuken sorumlu olması bütün sahtecilik ve tahrifat hallerinde görülen doğal bir sonuçtur.

Sahte temsil beyanı bulunan çekin ödenmesinden doğan zarar, TTK'nın 724. maddesi kapsamına girerse sorumluluk muhataba ait olacaktır. Görünüşte temsil edilen keşideci ise, zarar muhataba aittir. Sahte beyan ile temsil edilen lehtar ise ve çek lehtarın eline hiç geçmemiş ise zarara yine muhatap katlanacaktır. Çek lehtarın elinden çıktıktan sonra sahte temsil beyanı eklenir ya da lehtardan sonraki hamillerin görünüşte temsil olunan durumunda bulunması halinde TTK'nın 724. maddesi uygulanmayacak ve zarara da muhatap katlanmayacaktır. Buradaki durum sahte imzalardaki varılan sonuçla aynıdır²¹⁵.

2. TAHRİFAT HALLERİ

a. Çekteki İsimlerde

Çekte tahrifat, çekin unsurlarının, üzerindeki isim, imza ya da beyanların ilgililerin tümünün rızası olmaksızın kazanması ya da değiştirilmesi halini ifade eder²¹⁶. Kambiyo senetlerindeki isimlerde tahrifat senedi hak sahibi olmayan kişinin kullanabilmesi amacıyla yapılır. Sahte imza da aynı amaca yöneliktir²¹⁷.

Çekte bulunabilecek isimler; keşidecinin, lehdarın, cirantaların, aval verenlerin, teyit edenlerin veya araya girenlerin isimleridir. Ancak hak sahibi olmayan kişinin kullanabilmesine yönelik isimlerdeki tahrifat; çoğunlukla, lehdar veya ciranta isimleri üzerinde gerçekleşir. Örneğin; keşide edilen bir poliçede lehdar veya ciranta isminin silinip, başka bir kimsenin isminin yazılması halinde durum böyledir. Çekin muhatap tarafından ödenmesi halinde ödemedi önce teyit eden, aval veren veya cirantaların isimlerinde tahrifat yapılması, keşidecinin zararına olmayacağı için TTK. m. 724'ün uygulanması gerekmez²¹⁸. Ancak tahrifat; lehtar üzerinde olursa keşidecinin zarar görmesi, çekin lehtara teslim edilmeden önce çalınmış veya kaybedilmiş ve çalan ya da bulan kişi tarafından tahrifatın

²¹⁵ İNAN, s.123; YILMAZ, s.94.

²¹⁶ GÖLE, s.149.

²¹⁷ İNAN, s.123.

²¹⁸ PASLI, s.650.

gerçekleştirilmesine bağlıdır. Eğer çek lehtara teslim edildikten sonra tahrifat olursa ve ödeme gerçekleşirse lehtar, temel ilişkiye istinaden keşideciden talepte bulunamayacağı için keşideci zarara uğramayacak, dolayısıyla da TTK. m. 724 uygulanmayacaktır.

Çek bedelini gerçek hak sahibinden başkasının almasını sağlayan bir diğer yol da çek üzerinde lehtarın isminin yanına “veya hamiline” ibaresinin eklenmesidir²¹⁹. Çeki ele geçiren kişi bu ibareyi ekleyerek lehtarın ismini değiştirmeye gerek olmaksızın TTK. m.697’den faydalanır ve çeki tahsil edebilir. Bu halde de keşidecinin zarar görmesi, çekin lehtara teslim edilmemiş olmasına bağlıdır.

b. Bedelde

Çek tutarının tahrifi, çoğunlukla gerçek hak sahibinin, keşidecinin iradesinden fazla bir bedeli, tahsil etme amacından kaynaklanmaktadır. Bu tür bir tahrifat, çeki ele geçiren kötü niyetli üçüncü şahıslarca da yapılabilir. Tahrif edilerek, miktarı artırılan bir çekin ödenmesi halinde her zaman TTK m.724 uygulanacaktır²²⁰. Çünkü tahrifatı kim yapmış olursa olsun ödeme sonucunda keşidecinin zarar göreceği açıktır ve muhatap banka yaptığı ödemedan dolayı sorumludur²²¹. Ancak tahrifat gerçekleştirilmeden önceki çek bedeli zarar kapsamı içine girmez²²².

c. Keşide Tarihinde

Çekte düzenlenme tarihinin gösterilmesi zorunlu şekil şartlarındandır (TTK m.692/5). Düzenleme tarihini içermeyen bir çek, diğer tüm unsurları içerse bile, çek

²¹⁹ İNAN, s.123.

²²⁰ 11. HD.; 7.4.1992, E. 1991/1137, K. 1992/5968: “...davacı tarafından davalı banka üzerine keşide edilen (236.955) liralık çekin kimyevi maddeler kullanılmak suretiyle tahrif edilerek (6.530.000) liralık bir çek haline getirildiği ve bu çek bedelinin T. şubesi kanalıyla tahsil edildiği, söz konusu çeki tahsil eden dava dışı D'nin ağır ceza mahkemesince mahkum edildiği, tahrif edilmiş bu çeki ödeyen davalının TTK. nun 724. maddesi gereğince sorumlu bulunduğu, davalının sorumluluğunun kanundan doğan bir sorumluluk olduğu...” (Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Bankası).

²²¹ 11. HD., 23.3.1989, E. 1988/4814, K. 1989/1859: “Olayımızda davacının her biri (50.000)TL tutarı havi olarak keşide ettiği iki adet çekin dava dışı hamillerince tahrifat suretiyle birinin (11.000.000)TL.'lık, diğerinin (4.500.000) TL.'lık hale dönüştürüldüğü, böylece davacının çek hesabından çek hamillerine (15.400.000) TL. fazla ödeme yapıldığı ihtilaftır. Bu çeklerin tutarlarında yapılan tahrifatın iğfal kabiliyetini haiz olması, büyüteçle bakılsa bile fark edilemeyecek nitelik taşınması davalı muhatap bankanın TTK.nun 724. maddesinden kaynaklanan kusursuz sorumluluğunu etkilemez.” (Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Bankası).

²²² İNAN, s.124; TÖRÜNER, s.21; PASLI., s.651.

hükümünde sayılmaz (TTK. m.693/1). Çek üzerinde birden çok ve çelişkili düzenlenme tarihi varsa geçerli bir çekten söz edilmez²²³. Çekin keşide tarihinin tahrifi genellikle herhangi bir nedenle ibraz süresini geçiren hamil tarafından yapılmaktadır²²⁴.

Keşidecinin çekten cayması²²⁵ ancak o çekin ibraz süresi (TTK m.708/1 ve 2) geçtikten sonra hüküm ifade eder (TTK m.711/1). Bu itibarla keşideci ibraz süresi içinde çekten cayamaz. Bu yasağın, çekin tedavül emniyetini sağlamak amacıyla kanun koyucu tarafından öngörülmüştür²²⁶. Ayrıca, 3167 sayılı Çek K'nun 4. ve 16. maddeleri uyarınca, muhatap banka süresi içinde kendisine ibraz olunan karşılığı ve geçerli bir çek anlaşması mevcut bulunan bir çeki hamile ödemek zorunda olduğundan, keşidecinin de ibraz süresi içinde (TTK m.711/2. fıkrasında öngörülen istisna dışında) çekten cayamaması doğaldır²²⁷. Ancak bu yasağı şöyle anlamak gerekir. Keşideci ibraz süresi sona ermeden çekten caysa bile, bu cayma beyanı çekin ibraz süresi sona erdikten sonra hüküm ifade eder. İbrahim süresi sona ermeden muhatap bankaya yöneltilen cayma beyanına, muhatap banka ibraz süresinin sona ermesinden itibaren uymalıdır²²⁸. Aksi takdirde çekten cayılmış olmasına rağmen ibraz süresinden sonra çeki öderse keşideciye karşı sorumlu olur. Ayrıca muhatap

²²³ İsmail MALKOÇ / Mahmut GÜLER: **Ceza Uygulamasında Çek Yasası ve Ticari Senetlerle İşlenen Suçlar**, Ankara 1996. s.31; "TTK m.708 hükmüne göre çekte vade olmaz, böyle bir sonucu doğuracak ikinci bir tarih konulmuşsa, bu çekin vasfını etkilemez, ancak ikinci ve sonraki tarih geçersiz sayılır." (11. HD., 11.11.1987. E. 111, K. 11529, MALKOÇ / GÜLER, s.31). Aynı doğrultuda bkz., 10. CD., 3.3.1993, E. 15144, K. 2814 (ERİŞ, s.474); 12. HD., 3.3.1983, E. 39, K. 1970 (YKD., 1983, C.9, S.7, s.1030); 12. HD., 12.2.1985, E.1984/11644, K. 1985/1148, (YKD., 1985, C.II, S.5, s.687).

²²⁴ 11. HD., 21.5.1993, E. 1992/1440, K. 1993/3782: "Dava konusu olayda, davacı davalı bankanın Küçükyalı şubesindeki çek hesabının sahibi olup bu hesaptan 20.4.1990 tarihiyle 65.000.000 lira bedelli çek keşide ettiği ibraz süresinden sonra Cihan İslamoğlu isimli hamilin keşide tarihini 20.8.1990 olarak değiştirdiği..." (Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Bankası).

²²⁵ Çekten cayma herhangi bir şekilde tabi değildir. Cayma yazılı ya da sözlü bir irade açıklamasıyla yapılabilir (İNAN, s.109; KENDİGELEN, s.214). İbrahim süresinden sonra hesaptan karşılığın çekilmesi halinde ise çekten cayma söz konusu değildir (KENDİGELEN, s.214; Karşı görüş, İNAN, s.109). Yargıtay da karşılığın çekilmesini cayma olarak kabul etmemektedir. Yargıtay'a göre usulüne uygun bir cayma yoksa çek hesabından paranın çekilmesi ibraz süresinden sonra yapılırsa bile keşidecinin karşılıksız çek nedeniyle sorumluluğu doğar. 12. HD.,10.12.1973, E. 11191, K. 11070 (İKİD., 1978, C.18, S.208, s.6063); 12. HD., 29.11.1973, E. 11448, K. 10653 (İKİD., 1978, C.18. S.208, s.6065). Bu kararların eleştirisi için bkz. İNAN, s.109-110.

²²⁶ KALPSÜZ (EREM/ÇELEBİCAN), s.108.

²²⁷ Çekten cayma ve ödeme yasağı konusunda bkz.: Şafak NARBAY, **Çekte Cayma ve Ödeme Yasağı**, 2. Bası, İstanbul, Beta Basım, 1999; Abuzer KENDİGELEN, "Çekte Cayma ve Ödeme Yasağı (TK 711)", **İBD**, C.64, S.7 – 8 - 9, 1990, s. 586 - 618.

²²⁸ KENDİGELEN, s.213; ÖZTAN, s. 1351; DURGUT, s.62.

banka, keşidecinin cayma beyanı üzerine çekin ibraz süresi bakımından daha dikkatli inceleme yapmalı ve ibraz süresinin sona erip ermediğini veya ibraz süresini değiştirecek herhangi bir tahrifatın çek üzerinde bulunup bulunmadığını özenli bir şekilde araştırmalıdır²²⁹.

Hamil herhangi bir nedenle ibraz sürelerini geçirmemek ve dolayısıyla müracaat hakkını muhafaza etmek için senedin düzenleme tarihinde tahrifat yapabilir. Özellikle hamil çeklerde, 3167 sayılı Çek Kanununun 16. maddesini keşideciye karşı bir baskı aracı olarak kullanmak için düzenleme tarihini tahrif edebilir. Şöyle ki; keşideci ibraz süresi geçtiği bir çekten caymıştır. Ancak hamil, ibraz süresi içinde kalan bir tarihi çeke yazarak muhatap bankaya ibraz ederek, ödeme talebinde bulunabilir. Bu takdirde, keşideci, ibraz süresi içinde çekten caymayı men eden TTK m.711 hükmüne aykırı davrandığından, hamile karşı karşılıksız çek fiili nedeniyle sorumlu olur²³⁰.

Çekin zorunlu bir şekil şartını teşkil eden “düzenleme tarihi” çeşitli nedenlerle tahrifata maruz kalabilir. İşte herhangi bir nedenden dolayı senedin düzenleme tarihi değiştirilmiş olursa, değişiklikten önce senede imza koyanlara karşı müracaat hakkının kullanılması için yapılacak işlemler eski tarihe göre olmalıdır. Değişiklikten sonra imza koyanlar için ise süreler yeni tarihe göre hesap edilir.

²²⁹ Kanaatimizce; muhatap banka çekten cayılmamışsa bile, ibraz süresinin değiştirilip değiştirilmediği konusunda özenli davranmalı ve bu konuda şüpheye kapıldığı zaman keşideciden bilgi almalıdır. Ancak ibraz süresinde tahrifat olması keşidecinin çekten dolayı olan borcunu değiştirmemektedir. Bu sebeple hesapta karşılığın olması halinde muhatap banka çek bedelini ödeyebilir (TTK m.711/2). Ancak çekin bedel kısmında da bir tahrifat varsa bu halde muhatap banka çek bedelini ödememeli, keşideciden bilgi isteyip, gelecek talimata göre davranmalıdır. Yargıtay bu konu ile ilgili bir kararında ibraz süresinden sonra ibraz edilmiş çekin bedel hanesinde rakamla yazı arasında farklılık olmasına rağmen yazı ile olan kısma göre ödeme yapan muhatap bankayı TTK. m.724'e göre sorumlu tutmamıştır. 11. HD., 16.11.1992, E. 16479 K. 10597: “...TTK. 711/2. madde uyarınca çekten cayma yok ise ibraz müddeti geçse bile çekin ödeneceğini; 588. maddeye göre ise çek üzerinde yazılı miktarlarda farklılık varsa yazı ile gösterilen miktara itibar edileceği...” (Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Bankası).

²³⁰ Karşılıksız çek keşide etme suçunun işlenmiş sayılması ve bu suça 3167 sayılı Çek kanununun 16.maddesindeki cezanın uygulanabilmesi için, çek niteliğindeki senedin süresi içinde veya üzerinde yazılı keşide tarihinden önce muhatap bankaya ödeme için ibraz edilmesi zorunludur (GÖLE, s.211) İbraz süresi geçtikten sonra muhatap bankaca ödenmeyen bir çek hiçbir şekilde karşılıksız çek hükmünde sayılmayacağından, keşideci hakkında da 16.maddede öngörülen müeyyide uygulanmaz (REİSOĞLU, s.427; KENDİGELEN, s.272).

d. Keşide ve Ödeme Yerinde

Düzenleme yeri çekte, bulunması zorunlu unsurlardandır (TTK. m.692/5). Çekte düzenleme yeri gösterilmemişse, keşidecinin ad ve soyadı yanında yazılı olan yer düzenleme yeri sayılır (TTK. m.693/ son)²³¹. Eğer keşidecinin adının yanında bir yer dahi gösterilmemişse, Yargıtay'a göre, çek emre yazılı ise, havale²³²; hamiline yazılı ise, yazılı delil başlangıcı sayılır²³³. Çekte ödeme yeri, düzenleme yeri sayılmaz. Bu nedenle, düzenleme yeri olmayan ve fakat ödeme yeri bulunan belge çek sayılmaz²³⁴.

Çekler on gün, bir ay ve üç aylık kısa ibraz sürelerine tabidirler (TTK. m.708). Hamil on günlük ibraz süresini kaçırmış veya kaçırma tehlikesiyle karşı karşıya kalmış ise, senet metninde mevcut düzenleme yerini başka bir yer olarak değiştirebilir. Böyle bir durum da, on günlük ibraz süresini, bir aya çıkarmış olur. Bu şekilde “düzenleme yeri” tahrif edilmiş ise, yine ana kural olan TTK. m. 660 uygulama alanı bulacaktır. Böylece tahrif edilmeden önce senede imza koyanlar eski metin gereği sorumlu olurlarken, tahrifattan sonra imza atanlar ise yeni metne göre sorumlu olurlar. Bu şekilde bir kambiyo senedinin şekil şartlarından olan “ödeme yeri”nin tahrif edilmesi halinde müracaat hakkının kullanılması için yapılacak işlemlerin, (ibraz ve protesto) değişiklikten önce ve sonra gösterilen yerlerde ayrı ayrı yapılması gerekir²³⁵.

TTK' da yer alan ibraz süreleri, çekin keşide yeri ve ödeme yerine göre belirlendiği²³⁶ için çekin hamili, keşide veya ödeme yerini değiştirerek ibraz süresini

²³¹ HGK., 9.5.1984, E. 12/579, K. 524 (YKD.,1986, C. XII. S.1. s.15 vd); 12. HD., 23.6.1994, E. 8269, K. 8446; 12. HD., 9.3.1990, E. 9345, K. 2348 (ERİŞ, s.23 ve 49); 11. HD., 27.9.1983, E. 3625, K. 3864 (ERTEKİN/KARAKAŞ), s.300

²³² 11.HD., 14.11.1991, E. 90/1267, K. 91/6050 (ERTEKİN/KARATAŞ, s.316). Ayrıca bkz. ERİŞ, s.48.

²³³ 11.HD.,16.3.1987, E.651, K.1496 (ERİŞ, s.49); 11.HD., 17.2.1983, E. 155, K.694 (ERTEKİN/KARATAŞ, s.299). Bu konuda ayrıca bkz. TEKİL, F, s.182-184.

²³⁴ 11. HD., 26.12.1989, E. 85, K. 7527 (ERİŞ, s.34-35).

²³⁵ ÖZTAN, s.521; KINACIOĞLU, s.128.

²³⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Ömer TEOMAN, “Çekte İbraz Sürelerinin Hesaplanmasında Keşide Gününün Önemi”, **Reha Poroy’a Armağan**, İstanbul, 1995, s. 426 – 435; Şafak NARBAY, “Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan ‘Yer’ Kavramına ‘De Lege Lata’ ve ‘De Lege Ferenda’ Çözüm Önerileri”, **Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp’e Armağan**, Yayın Kurulu: Hüseyin ÜLGEN / Arslan KAYA / Gül Okutan NİLSSON, C.I, İstanbul, Beta Basım, 2003, s. 793 – 821.

olması gerekenden daha uzun gösterebilir. Bu da keşide tarihinin tahrifi ile aynı sonuçları doğurur²³⁷.

Burada son olarak şu hususu da ifade etmekte faydalı olacaktır. Esasen keşide tarihi, ödeme ve keşide yeri üzerinde yapılacak tahrifat hallerinde muhatap bankanın sorumluluğu ancak keşidecinin süresi içinde çekten caymışsa söz konusu olabilir. Zira bu tür kayıtlardaki tahrifat, sadece ibraz süresi geçirilen çekin ibraz süresinin geçmediğini göstermek için yapılabilir. Ancak ibraz süresi geçen bir çeki muhatap banka, isterse ödeyebilir (TTK m. 711/2). Eğer keşideci çekten caymamışsa ve keşide tarihi, ödeme ve keşide yeri üzerinde tahrifat yapılmış bir çeki muhatap banka ödemişse; bu durum TTK m. 724'ün kapsamı dışında kalacaktır²³⁸.

e. Diğer Hallerde

Tahrifat açısından incelenmesi gereken diğer bir konu da çizgili çekler ile mahsup çekleridir. TTK m.715/5 ve 717/2 gereğince, çizgilerin ve “hesaba geçirilecektir” kaydının silinmesi hükümsüzdür. Ancak bu unsurların çek bedelini gerçek hak sahibinden başkasının alması amacıyla tahrif edilmeleri mümkündür. Bu tür bir tahrifatı gerçekleştirmek, çekin hamile yazılı olması halinde, oldukça kolaydır. Bankanın böyle bir çeki ödemesi halinde, TTK m.724'ün uygulanabilmesi, keşidecinin zarar görüp görmemesine bağlıdır. Keşideci, çeki lehara vermeden önce, kaybetmiş veya çaldırılmış ise, zarar görecektir, dolayısıyla TTK m.724 uygulanacaktır. Keşidecinin zarar görmediği diğer hallerde ise, maddenin uygulanmasına imkân yoktur²³⁹.

²³⁷ TEKİL, s.83; PASLI, s.653; 11. HD., 18.2.1991, E. 1989/9226, K. 1991/1049: “...müvekkilinin davalı bankanın çek karnesi taşıyan müşterisi olduğunu, müvekkilinin aldığı mal nedeniyle dava dışı Hasan isimli kişiye 8.6.1988 keşide tarihli (120.000) TL bedelli hamiline bir çek tanzim ettiğini bilahare bu çekte bulunan keşide yeri, tarihi ve miktar bölümünün kimyasal bir maddeyle silinerek, keşide yerinin boş bırakılmak suretiyle keşide tarihinin 13.6.1988 olarak, bedelin de (6.550.000) TL olarak tahrir edildikten sonra davalının Ceyhan şubesinden bu bedelin tahsil edildiğini, böylece müvekkilinin (6.430.000)TL zarara uğradığını... Adana Polis Kriminoloji Laboratuvarı raporuna nazaran çek üzerindeki yazı ve rakamların kimyasal bir madde ile silindikten sonra iddia edilen tahrifatların yapıldığı...” (Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Bankası).

²³⁸ KENDİGELEN, s. 205 – 206; DOMANİÇ, s. 843; İNAN, s. 124; PASLI, s. 653.

²³⁹ İNAN, s.124-125; bu konuyla ilgili ayrıca bkz., GÖLE, s.151; DOMANİÇ, s.840; PASLI, s.653.

D. SAHTE VE TAHRİF EDİLMİŞ OLAN ÇEKİN ÖDENMESİNDEN DOĞAN SORUMLULUK

1. GENEL OLARAK

Çekte sahtecilik ya da tahrifat fiillerinin faili ortadan kaybolur veya ödeme gücü yoksa zarara kimin katlanacağı sorunu, konumuzun en önemli noktasını oluşturmaktadır. Cenevre Çek Antlaşması'na bu konuda hüküm konulması reddedilerek sorun kambiyo ilişkisi dışında görülerek taraf ülkeleri serbest bırakan Ek. II m. 19/2 hükmüne gönderme yapılmıştır²⁴⁰. TTK m. 724'e ilişkin düzenleme Eski Ticaret Kanununda da yer almamaktaydı bu düzenleme hukukumuzda İsviçre Borçlar Kanununun 1132. maddesinden alınmıştır²⁴¹.

Türk hukukunda sahte ya da tahrif edilmiş çekin ödenmesinden doğan zararın, muhatap ile keşideciden hangisinin üzerinde kalacağı konusunda TTK'nın 724. maddesi ile özel hüküm getirilmiştir.

2. FAİLİN SORUMLULUĞU

Sahte çek düzenleyen fail, doğan zarardan keşideciye, muhataba, cirantalara, bunların kefil ve avalistlerine karşı BK'nın 41 vd. maddeleri gereği sorumludur²⁴². Tahrifat veya sahteciliğin ciranta, kefil, avalist gibi kimselerin imzalarında veya cirolarda ya da TTK'nın 597. maddesi gereği sorumsuzluk kaydı ve ciro yasağında yapıldığı hallerde de durum aynıdır²⁴³.

Sahte veya tahrif edilmiş çeklerde asıl olan, doğan zararı failin tazmin etmesidir. Çekte sahtecilik ve tahrifatı yapan fail bazı hallerde, çekin müracaat borçlusu haline gelebilir. Mesela; emre yazılı çeki eline geçiren fail, ele geçirdiği kişinin imzasını taklit ederek kendisini görünüşte gerçek hamil haline sokarak, çeki tahsil için muhataba ibraz edecek yerde başkasına devrederse ve bu devri kendi

---

²⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz.: E. Ernst Hirsch, "Polige ve Çek Hukukunun Birleştirilmesine Dair Cenevre Uyuşması", Çev. Doçent Yavuz, **Mülkiye Mecmuası**, C.III, S.35,1934, s.24-27 ve C.III, S.36, s.34 - 37.

²⁴¹ POROY / TEKİNALP, s. 288.

²⁴² DOMANIÇ, s. 843.

²⁴³ DOMANIÇ, s.844.

gerçek imzası ile gerçekleştirirse, yine emre yazılı çeklerde çek tutarını tahrif eden kişi çeki başkasına devrederse ciranta yani müracaat borçlusunu kazanacaktır.

Çek miktarında tahrifat yaparak müracaat borçlusunu kazanan fail kendi devir imzası tahrifattan sonra olduğu için yeni tutarla sorumlu olacaktır (TTK m. 730/15 delaletiyle m. 660)²⁴⁴. Sahte temsil beyanı ile çekin tedavülünü sağlayan kişi de yetkisiz temsilci sayılır ve TTK'nın 730/3. maddesinin yollaması ile 590. madde gereği müracaat borçlusunu kazanır²⁴⁵.

Sahte ya da tahrif edilmiş çeklerde failin müracaat borçlusunu sıfatı ile sorumlu tutulabilmesi için çekin fail tarafından devredilmiş ve muhatapça ödenmemiş olması gerekir. Aksi halde çek ilişkisine dayanarak faile başvurma imkânı yoktur. Ancak çekin muhatap tarafından ödenmemesi halinde zarara uğrayan hamil hukuka aykırı fiil ve zararını ispata gerek kalmaksızın, müracaat borçlusunu haline gelen faili çek borçlusunu sıfatı ile takip ederek kambiyo senetlerine özgü takip yöntemi ile çek tutarını tahsil edebilecektir.

Muhatap tarafından çek ödenmişse zarara uğrayan kişi, faile genel hükümlere göre yani haksız fiile dayanarak başvurabilir. Bunun sonucunda zarar gören haksız fiilin bütün unsurlarını ispat etmek zorundadır. Şayet zararı çek tutarını aşıyorsa bunu da ispat ederek tazmin edebilir. Zarar gören kişi çek tutarını çeke özgü müracaat yolu ile elde etmiş olsa dahi fazla zararını haksız fiile dayanarak ayrıca talep edebilir.

Haksız fiil nedeniyle faili dava etme hakkına sahip olan kişi ilk anda fiilen zarar gören kişi olabileceği gibi, çek borçlusunu sıfatıyla çek tutarını ödemek zorunda olan kişi (TTK m. 722 ve 730/13 delaletiyle m. 638) ya da zararı üstlenmek zorunda kalan kişi de olabilir (TTK m. 724). İlk safhada zarar görene çek tutarını ödemek zorunda olan kişi, faili, halefiyet nedeniyle değil, doğrudan doğruya kendi zararına dayanarak dava etmektedir²⁴⁶. Çek miktarı dışında ayrıca zarar gören herkes, fiil ile

²⁴⁴ İNAN, s.102; POROY, s. 118.

²⁴⁵ İNAN, s.102; POROY, s. 118; ÖZTAN, s.516.

²⁴⁶ İNAN, s.103.

zarar arasında uygun illiyet bağlantısı varsa bu zararı ayrı ayrı failden talep edebilirler.

3. FAİL DIŞINDAKİLERİN SORUMLULUĞU

a. Muhatabın Sorumluluğu

TTK'nın 724. maddesi gereği muhatabın sorumluluğu kusursuz ve kanundan doğan sorumluluktur. Bu nedenle muhatabın kusurlu olması gerekmez²⁴⁷. Yargıtay da kararlarında bu durumu belirtmektedir²⁴⁸. TTK'nın 724. maddesi olmasaydı bile muhatap bankayı genel hükümler (BK.m.96 vd.) uyarınca, çek anlaşmasından doğan özen borcunu ihlal ettiği gerekçesi ile keşidecinin uğradığı zarardan dolayı sorumlu tutmak mümkün olabilirdi. Ancak bu durumda muhatabın sorumluluğu taraflar aksini kararlaştırmadığı sürece "kusur sorumluluğu" niteliğinde olurdu²⁴⁹.

TTK'nın 724. maddesi kapsamındaki fiillerde keşidecinin kusuru varsa zarara keşideci katlanacaktır²⁵⁰. Şayet keşidecinin kusuru yanında muhatap da kusurlu ise o zaman taraflar BK'nın 98. maddesi yollamasıyla aynı Kanunun 44. maddesi gereği zarara kusurları oranında katlanacaktır²⁵¹. Uygulamada TTK'nın 724. maddesine dayanarak dava açan kişi keşidecidir. Zira banka, ödenen çek bedelini keşidecinin hesabına daima borç kaydetmektedir. Keşideci açtığı davada sahtecilik ya da tahrifat fiilini ispat edecektir. Zararın ispatı gerekmez. Zira çek tutarı kadar zarar görme

²⁴⁷ KALPSÜZ (EREM / ÇELEBİCAN), s. 139; ÖZTAN, s. 1110; POROY/ TEKİNALP, s.334; ERİŞ, s. 151; Hamdi YASAMAN,; **40. Yılında Türk Ticaret Kanunu**, İstanbul 1997, s.230.

²⁴⁸ 11. HD., 23.3.1989, E. 1988/4814, K. 1989/1859 "Olayımızda davacının her biri 50.000 TL. miktarında olarak keşide ettiği iki adet çekin dava dışı hamillerince tahrifat suretiyle birinin 11.000.000. TL.'lik diğerinin 4.500.000 TL.'lik hale dönüştürüldüğü, böylece davacının çek hesabından çek hamillerine 15.400.000 TL. fazla ödeme yapıldığı ihtilaftır. Bu çeklerin tutarlarında yapılan tahrifatın işgal kabiliyetini haiz olması, büyüteçle bakılsa bile fark edilemeyecek nitelik taşıması, davalı muhatap bankanın TTK'nın 724. maddesinden kaynaklanan kusursuz sorumluluğunu etkileyemez. Zira davacı keşideciye mezkûr maddenin ikinci cümlesinin öngördüğü şekilde bir kusurun isnadı mümkün değildir" (İstanbul Barosu Bilgi Bankası Arşivinden alınmıştır); 11. HD., 22.6.1992, E. 804, K. 7895: "Çekteki tahrifatta işgal kabiliyeti olsa bile bu çeki ödeyen banka TTK'nın 724. maddesi uyarınca keşideciye karşı sorumlu olur." (ERİŞ, s. 159).

²⁴⁹ TEKİL, s. 75; PASLI, s.655.

²⁵⁰ KENDİGELEN, s. 206 – 207; PULAŞLI, s. 228.

²⁵¹ KALPSÜZ (EREM / ÇELEBİCAN), s.140; ÖZTAN, s.1111; DOĞANAY, s.1679; ERİŞ, s.857; BOZER/GÖLE, s. 184; 11. HD., 14.10.1999, E. 5785, K. 7835: "...davacının davalıya gönderdiği ihtara rağmen tek imza ile çekin ödenmesinde, davalı bankanın kusurunun asli kusur olduğu dikkate alınarak, davacının davalıya olayı bildirmedeki sürenin, müterafik kusur olup olmadığı da gözetilmek suretiyle tarafların kusur oranlarının tespiti için uzman bilir- kişilerden rapor alınarak sonucuna göre hüküm tesisi gerekir..." (Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Bankası).

karinesi vardır. Fiilin TTK'nın 724. maddesi kapsamında kalıp kalmadığını tespit etmek mahkemenin görevidir.

Davalı muhatap, keşidecinin kusurlu olduğunu ispat etmelidir. Muhatap keşidecinin kusurlu olduğunu ispat ettiği zaman bu durumda muhatabın kusuru önem kazanır. Bunu ispat keşideciye düşer. Keşideci ile birlikte muhatap da kusurlu ise, taraflar kusurları oranında zarara katlanırlar²⁵².

Yargıtay, TTK'nın 724. maddesinin uygulanmasını gerektiren olaylarda genellikle muhatabın kusurunu incelemek zorunda kalmaktadır. Bunun nedeni bütün bankaların çek anlaşmalarına koydukları “*sorumluluktan kurtulma*” şartıdır²⁵³. TTK'nın 724. maddesinin uygulanması bakımından sadece keşidecinin ve muhatabın kusurları önem taşır. Fail ve fail dışındaki çek ilgililerinin kusurlu olmaları kuralı etkilemez. TTK'nın 724. maddesinin uygulanmasında muhatabın kusuru ancak keşidecinin kusurunun sabit olması halinde önem taşır. Muhatabın kusuru, doğan zarara keşideci ile muhatabın hangi oranlarda katlanacaklarını gösterecektir²⁵⁴.

Muhatap, çekteki ciro zincirinin düzenli olup olmadığını incelemekle görevli olup (TTK m. 713), ciro imzalarının geçerliliğini incelemek zorunda değildir. Buna göre, maddenin zıt kavramından muhatabın, keşidecinin imzasının geçerliliğini incelemek zorunda olduğu anlamı çıkmaktadır²⁵⁵. Ciro zinciri düzensiz olan çeki ödeyen muhatap, çek miktarının tümünden zarar gören ilgiliye karşı sorumlu olur. Muhatap, keşideci haricindeki ilgililere karşı (mesela cirantaya) haksız fiil nedeniyle sorumlu olabilir.

Çekin, keşidecinin imza örneğinin bulunmadığı bir banka şubesine ibraz edilmesi halinde muhatabın sorumluluğu konusunda Yargıtay çelişkili kararlar

---

²⁵² KENDİGELEN, s. 206 – 207.

²⁵³ İNAN, s.127; PASLI, s.656.

²⁵⁴ KALPSÜZ (EREM / ÇELEBİCAN), s. 139- 140; ÖZTAN, s. 1111; İNAN, s. 129

²⁵⁵ ÖZTAN, s.1114; DOMANIÇ, s. 458 ; Ömer TEOMAN, **Yaşayan Ticaret Hukuku, C.1 (Hukuki Mütealalar)**, Kitap 3 (1984–1985), İstanbul 1994, s. 167 ; 11. HD., 15.4.1982, E. 1270, K. 1718: “*Muhatabın, çekteki ciro silsilesinin düzenli olup olmadığını inceleme sorumluluğunun bulunduğu, ancak cirolara ilişkin ciranta imzalarının geçerliliğini (sıhhatini) inceleme sorumluluğu altında bulunmadığını belirten TTK' nun 713. maddesi hükmünün zıt kavramından; muhatabın, keşidecinin imzasının geçerliliğini inceleme sorumluluğu altında bulunduğu sonucuna varılacaktır.*” (ERİŞ, s. 155).

vermektedir²⁵⁶. Eğer olayda keşidecinin kusura yoksa muhatap, TTK'nın 724. maddesi gereği sorumludur. Muhatap, keşidecinin kusurunu ispat ederse, o zaman muhatapın kusuru da araştırılacaktır. Çekin başka bir şubeye ibraz edilmiş olmasının tek başına ve her zaman bankanın kusursuz olduğunu gösteremeyeceği kanaatindeyiz.

Muhatap banka, çek ödemelerinde TTK'nın 20/2. maddesi gereği "basiretli bir iş adamı" gibi davranmalıdır²⁵⁷. Böylece muhatapın özen ölçüsü, keşideciye göre daha ağır bir kritere bağlanmış olmaktadır. Doktrinde bir görüş; çekte lehtar olarak şeklen geçerli bir ismin yazılmamasının, evrakın çek olarak doğumunu imkânsızlaştıran bir husus olduğunu, böyle bir evrakı ödeyen muhatapın TTK'nın 20/2. maddesi gereği basiretli bir iş adamı gibi davranmadığını ve aslında çek olmayan bir senet karşılığında ödeme yapılmış olması nedeniyle ağır kusurunun bulunduğunu belirtmektedir²⁵⁸.

Muhatap bankanın kusurlu sayıldığı hallerin başında çekteki imzanın keşideciye ait olup olmadığının incelenmemesi yani bankada bulunan imza örneği ile karşılaştırma yapılmamış olması gelmektedir²⁵⁹. Bu konuda bankadan ibraz edilen çek için grafolog düzeyinde olağanüstü bir inceleme yapması beklenemez. Ancak çok özel uzmanlık gerektiren ve imtiyaz olarak bu işlerin yapılmasının kendilerine bırakılan bankalar basiretli bir tacir gibi davranmalı ve olağan düzeyin üstünde bir özen göstermelidir²⁶⁰. Problem, muhatapın her türlü özeni gösterip göstermediği

²⁵⁶ İNAN, s.130.

²⁵⁷ TEOMAN, Kitap 3, s.167

²⁵⁸ Ömer TEOMAN, **Yaşayan Ticaret Hukuku, C.I (Hukuki Mütealalar)**, Kitap 2 (1986–1988), İstanbul 1993, s.77.

²⁵⁹ PASLI, s.659 dpn.141. Muhatapın kusurlu olduğu hallere örnekler için bkz.: PASLI, s. 661; REİSOĞLU, s. 367 – 368.

²⁶⁰ HGK., 15.6.1994, E.178, K.398: "...Türkiye'de bankalar Hükümetçe imtiyaz suretiyle verilen bir işi yapan müesseselerdir... TK' nun 724. maddesi sahte ve tahrif edilmiş çekin ödenmiş olmasından doğan zararın muhatap bankaya ait olacağını hükme bağlamış, sahteciliğin inandırıcı olup olmadığını, işgal kabiliyetinin bulunup bulunmadığını kanuni unsurlar arasında saymamıştır. Ayrıca (sahte ve tahrif edilmiş çeki ödeyen) davalı banka adam çalıştıran sıfatı ile de sorumludur... Banka 'benim çalıştırdığım kişi gözü ile imzaları karşılaştırdı, sahte imza asıl imzaya benziyordu, onun için yanılmıştır.' diyerek sorumluluktan kurtulamaz. Davalı bankanın adam çalıştıran sıfatıyla sorumluluktan kurtulabilmesi için gerekli özeni göstermiş olması halinde de zararın gerçekleşeceğini ispat etmesi gerekir..." (Erdoğan MOROĞLU / Abuzer KENDİGELEN: **Notlu- İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat**, 8.Bası, İstanbul 2004, s.672); 11. HD., 14.10.1999, E. 5785, K. 7835: "...Banka, tabiki bir grafoloji uzmanını istihdam etmeyecektir. Ancak çekildiği tarih itibariyle dahi yüksek meblağ içeren bir paranın talimatla istenilmesi halinde dışarıdan bir uzmanın yardımına

noktasında çıkmaktadır. Muhatap bankanın sahtelik veya tahrifatı anlamasını sağlayacak emniyet kağıdı, birtakım ışınlar gibi modern usulleri kullanması gerekir şüpheli hallerde banka, keşideciden bilgi istemelidir²⁶¹.

b. Keşidecinin Sorumluluğu

TTK m. 724/2’de “*meğer ki, senette keşideci olarak kimseye kendisine bırakılan çek defterini iyi saklamamış olması gibi bir kusurun isnadı mümkün olsun*” denilerek keşidecinin kusurlu olduğu bütün hallerde yani kusurunun ağırlığına bakılmaksızın zarara keşidecinin katlanması gerektiği belirtilmiştir²⁶². Bunun yanında çek defterini ya da yaprağını kaybettiğini, imzanın sahte olduğunu bankaya zamanında bildirmemiş olan keşideci kusurlu olarak kabul edilmektedir²⁶³. Yargıtay kararlarında da bu durum belirtilmektedir²⁶⁴.

Keşidecinin kusurundan bahsedebilmek için onun çek karnesinin kullanımı ya da korunması konusunda gereken özeni göstermemiş olması gerekir. Yargıtay, keşidecinin tacir olması halinde basiretli bir iş adamı gibi davranması gerektiğini (TTK m. 20/2) ileri sürerek kusuru bu ölçüye göre değerlendirmektedir. Keşideci tacir değilse, kendisinden makul bir insanın göstermesi gereken ihtimam beklenmelidir²⁶⁵.

Keşidecinin fiili ile zarar arasında kusura dayanmayan sorumluluk açısından belirli bir illiyet ilişkisinin bulunması gerekir. Bir görüşe göre bu illiyet ilişkisinin

---

pekala başvurabileceği gibi, müdiye de telefon, faks v.s ile durumu duyurmak suretiyle basiretli bir tacir gibi sahteciliği önleyici tedbirlere başvurabilirdi. Bu en basit tedbirlere başvurmaması bankanın objektif özen görevini açıkça kötüye kullandığını kanıtlayan deliller olarak görülmelidir... Özetle denilebilir ki, birer itimat kurumları olan bankalar, bu konuda objektif özen borcunun gereği olarak hafif kusurlarından dolayı da sorumludurlar...” (Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Bankası).

²⁶¹ PASLI, s.660. PASLI, şüpheli olan bu hallere örnek olarak şunları vermektedir: Çekin keşide tarihinin dikkati çekecek kadar eski olması, çek keşidecisinin imzasıyla teyit olunmayan çizikler ve ilaveler, belli bir müşteriyle olan ilişkilerde hiç rastlanmayan yüksek bir meblağın çekte yer alması (s. 660).

²⁶² TÖRÜNER, s.214; PASLI, s.656.

²⁶³ İNAN, s. 127; DOMANIÇ, s.842; AKGÜN, s. 156; Keşidecinin kusurlu hallerine örnekler için bkz.: PASLI, s. 657 – 658; REİSOĞLU, s. 365 – 366.

²⁶⁴ HGK, 7.12.1984, E. 1983, K. 1023 : “*Sahte çekin ödenmesinden dolayı bankanın sorumluluğu, çek anlaşmasından kaynaklanan kanuni bir sorumluluktur. Çek hesabı sahibi çek karnesini özenle muhafaza etmelidir. Çekin çalınması halinde de hemen muhatap bankaya bildirmelidir. Aksi halde çek hesap sahibi de kusurlu olur.*” (ERİŞ, s. 153).

²⁶⁵ Haluk TANDOĞAN.; **Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku**, Ankara 1981, s. 6.

‘uygun illiyet’ olması gerekmez²⁶⁶. Keşidecinin fiilinin asıl sahtecilik ya da tahrifat fiilini kolaylaştırmış olması yeterlidir. Bize göre de önemli olan keşidecinin fiilinin asıl fiili kolaylaştırmış olmasıdır. Mesela keşidecinin çek defterini masasının üzerinde unutmaması failin fiilini kolaylaştırmıştır. Burada temel fiil sahtecilik yapana ait olmakla beraber, temel fiil ile keşidecinin fiili arasında bir “ortak illiyet” ilişkisi olduğu söylenebilir. Keşidecinin çek defterini iyi saklamamış olduğu ispat edilse ancak çek meşru hamili tarafından tahrif edilirse zarar keşideciye yüklenmez²⁶⁷. Yine keşideci çekte tahrifata elverişli şekilde boşluklar bırakmış fakat tahrifat kazıntı suretiyle yapılmış ise keşideci sorumlu olmaz.

Çek hesabı sahibi olan keşideci ile muhatap banka arasında bir sözleşme bulunduğundan keşideci yardımcı kişilerinin fiillerinden de sorumlu olacaktır (BK m. 100). Yardımcı kişi sahtecilik fiilinin asıl faili ise, keşideci asıl fail gibi sorumlu olur. Bu durumda TTK’nın 724. maddesinin uygulanmasına gerek yoktur. Ancak BK’nın 100. maddesinin uygulanma şartı olan “görev ilişkisi”nin varlığına dikkat edilmelidir. Mesela keşidecinin çeki rızası dışında alınarak imzası taklit edilmiş ise, fail olan yardımcı kişinin görevi gereği çek defterini elinde bulunduruyor olması gerekir. Görevli olmayan birisi çeki çalarak kullanmışsa BK’nın 100. maddesi uygulanmaz. Bu durumda keşidecinin ayrıca kusurlu olup olmadığına bakılır ve TTK’nın 724. maddesi uygulanır.

Doktrinde bir görüş; çek lehtarının hiçbir zaman yardımcı kişi olamayacağı ileri sürmektedir²⁶⁸. Bu görüş esas itibarı ile doğrudur. Ancak, BK’nın 100. maddesi anlamında yardımcı kişi sayılan birinin görevi gereği çekte lehtar olarak gösterilmesi mümkündür. Mesela bankadan para çekmek isteyen keşidecinin, memurunu lehtar göstererek çeki teslim etmesi ve bu memurun çek tutarında tahrifat yaparak fazla para alması halinde zarara BK’nın 100. maddesi gereği keşideci katlanacaktır. Bu durumda TTK m. 724’ün uygulanmasına gerek kalmamaktadır²⁶⁹.

---

²⁶⁶ ÖZTAN, s. 1111

²⁶⁷ POROY, s.248.

²⁶⁸ ÖZTAN, s. 1110.

²⁶⁹ İNAN, s. 129; DOĞANAY, s.453- 454.

c. Birlikte Sorumluluk

Türk hukukunda sahte veya tahrif edilmiş çeklerin ödenmesinde keşideci ve muhatap bankanın birlikte kusurluluk hali özel olarak düzenlenmemiştir. Muhatabın kusuru yanında keşidecinin de kusurunun olduğu durumlarda akdi ilişkiden doğan sorumluluğa dair olan BK. m. 98/2'nin haksız fiil hükümlerine yaptığı atf sebebiyle BK. m.44 uygulanır ve ortaya çıkan zarar taraflar arasında kusurları oranında paylaşılır²⁷⁰. Kusur oranlarının tespit edilmesi gerektiği zaman bunun Yargıtay'a göre bilirkişi marifetiyle yapılması gerekir. Ancak bu durumda bile hakim, kendi takdir hakkını kullanarak karara varacaktır. Başka bir anlatımla mahkeme, gerekçesini açıkladığı sürece bilirkişi raporuna uymayabilecektir²⁷¹.

d. Muhatabın Rüc'u Hakkı

Sahte veya tahrif edilmiş bir çekin ödenmesi nedeniyle keşidecinin uğradığı zararın bir bölümünü ya da tamamını üstlenen muhatapın elindeki imkân, rücu hakkıdır. TTK'nın 724. maddesi gereği zarara katlanan muhatap, her zaman zararını çekte sahtecilik ya da tahrifat fiilinin failinden isteyebilir. Şayet fail bulunamazsa diğer ilgililere rücu edip edemeyeceği konusu üzerinde durulmalıdır. Muhatap bankanın, çek keşidecisine rücu etmesi söz konusu değildir. Çünkü keşideci kusurlu

²⁷⁰ KENDİGELEN, s.206 – 207; PASLI, s. 662; REİSOĞLU, s. 370. 11. HD., 11.10.2004, E. 581, K. 9645: “Davacı vekili, müvekkilinin davalı banka nezdinde mevduat hesabı bulunduğunu, anılan hesaptan sahte çek düzenlemek suretiyle para çekildiğini, ciro edilmemiş çeki kinlik tespiti ve imza kontrolü yapılmadan davalının ödediğini, kusurlu bulunduğunu iddia ederek, 2.700.000.000.-TL.nin tahsiline karar verilmesini talep ve dava etmiştir. Davalı vekili, dava konusu çekin çalındığının davacı tarafça bildirilmediğini, çek hesabının Rize Şubesi'ne ait olması nedeniyle imza kontrolü yapılamayacağını, cironun bulunduğunu, taraflar arasında imzalanan taahhütnamenin 4 ve 6 ncı maddeleri uyarınca müvekkilinin sorumluluğunun bulunmadığını savunarak, davanın reddini istemiştir. Mahkemece, bozma ilamına uyularak yapılan yargılama sonucunda, davalının TTK.nun 724 nci maddesi uyarınca sahte çeki ödemekle sorumlu olduğu, ancak davacının da zamanında bankayı bilgilendirmemekle kusurlu olduğu, kusurunun derecesine göre zarardan %25 indirim yapıldığı gerekçesiyle davanın kısmen kabulüne, 2.025.000.000.-TL.nin davalıdan tahsiline karar verilmiştir...Dava, sahte çekin ödenmiş olmasından doğan zararın, TTK.nun 724 ncü maddesi uyarınca muhatap bankadan tazmini istemine ilişkindir. Ancak, davacının çek karnesinin çalındığını veya kaybolduğunu davalı bankaya bildirmemek ve mevduat hesabından çek keşide etmeye devam etmekle zararın doğmasında davalı banka kadar kusurlu olduğunun kabulü ile sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm tesisi doğru görülmemiş, kararın bozulması gerekmiştir.” (Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Bankası); 11.HD. 20.6.1995, E.4149, K.5123: “...Banka, ancak keşidecinin de, çek defterini iyi saklamamış olmasından doğan kusuru bulunduğunu iddia ve ispat ederse keşidecinin kusuru oranında bankanın sorumluluğu azalır.”(ERİŞ, s.164.)

²⁷¹ PASLI, s.662.

ise, zarara esasen muhatap banka katlanmayacaktır²⁷². Keşideci kusurlu değilse TTK'nın 724. maddesi muhatapın zarara katlanacağını açıkça belirttiğinden muhatap keşideciye rücu edemez²⁷³.

Çekin ödendiği iyiniyetli hamilden, muhatap bankanın bu tutarı geri almak için rücu hakkı da yoktur. Zira muhatapın hamile rücu etmesi TTK'nın 704. maddesine dolaylı olarak aykırıdır. TTK m.704 gereği çekin görünüşte hamili kötü niyeti ya da ağır kusuru olmadıkça çeki geri vermez. Ancak muhatap, hamilin kötü niyetli ya da ağır kusurlu olduğunu ispat ederse ödenen çek tutarını alabilir²⁷⁴. Bunların dışında muhatap, BK. m. 100 gereğince fiillerinden sorumlu olduğu yardımcı kişilerine de sahte veya tahrif edilmiş çeki ödemede kusurları varsa rücu edebilir.

3. MUHATABIN SORUMLULUKTAN KURTULMA ŞARTI

a. Genel Olarak

Keşideci ile muhatap banka arasındaki akdi ilişki, '*çek anlaşmasına*' dayanmaktadır. Uygulamadaki hemen hemen bütün taahhütnamelerde (çek anlaşmalarında) ise muhatapın sahte veya tahrif edilmiş bir çekin ödenmesinden doğan zarardan sorumlu olmayacağını belirten hükümler yer almaktadır. Böylece keşideci, bu çekten dolayı uğradığı zarara kendisinin katlanacağını kabul ve taahhüt etmektedir²⁷⁵. Acaba bu tür sorumsuzluk kayıtları geçerli midir? Bu soru, muhatapın kusurlu veya kusursuz olması ve kusur derecesi dikkate alınarak Borçlar Kanununun genel hükümleri çerçevesinde cevaplanabilir.

²⁷² Ancak Yargıtay bir kararında kusurlu olan çek keşidecisine rücu edebileceğine karar vermiştir. 11. HD., 17.4.1986, E. 1119, K. 2300: "...TTK.nun 724. maddesi gereğine muhatap bankanın çek defterini iyi saklamamak gibi kusurlu davranışı olan keşideciye rücu hakkı da vardır." (Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Bankası).

²⁷³ İNAN, s.125; ERİŞ, s.856; BOZER/ GÖLE, s.184.

²⁷⁴ KENDİGELEN, s. 210; PASLI, s. 664; REİSOĞLU, s. 371 – 372; ÖZTAN, s. 1112; M.TEKİL, s. 93 – 94; İNAN, s.126; ERİŞ, s.152.

²⁷⁵ REİSOĞLU, s.369.

b. Muhatap Bankanın kusursuz olduğu haller

TTK m. 724, muhatap bakımından kusursuz sorumluluk esas getirmiş ve kural olarak zarara muhatapın katlanacağını öngörmüştür. İşte çek anlaşmasındaki kaydın muhatapı kusursuz olduğu hallerde sorumluluktan kurtarıp kurtarmayacağı TTK m. 724'ün emredici nitelikte olup olmadığına bağlıdır. Eğer emredici nitelikte olduğu farz edilirse sorumsuzluk kaydı geçerli olmayacaktır. Ancak, ilgili madde kambiyo ilişkisi dışındaki bir ilişki hakkında olduğundan ve esas itibariyle Borçlar Kanununa tabi bir sözleşme olan çek anlaşması ile birbirlerine bağlı olan keşideci ile muhatap arasındaki ilişkiyi düzenlediğinden emredici hüküm sayılmamalıdır²⁷⁶. TTK m.724'ün emredici hüküm olmaması Borçlar Kanununun genel ilkelerine de uygun düşmektedir²⁷⁷.

Sorumluluktan kurtulma şartının bulunduğu durumlarda TTK m.724'ün getirdiği düzenleme ters dönmekte ve her iki tarafın kusursuzluğu halinde keşideci zarara katlanmak zorunda kalmaktadır. Dolayısıyla böyle bir durumda genel kuralın aksine keşidecinin muhatap bankanın kusurlu olduğunu iddia ve ispat etmesi gerekir²⁷⁸.

c. Muhatap Bankanın kusurlu olduğu haller

Böyle bir durumda sorumsuzluk şartının geçerliliği ve sınırları, sözleşmeden doğan sorumluluk kurallarına göre BK. m.99 ve 100 çerçevesinde çözümlenebilir²⁷⁹.

²⁷⁶ KENDİGELEN, s. 207 – 208; POROY / TEKİNALP, s. 288. Doktrinde TTK m. 724'ün emredici bir hüküm olduğu ileri sürenler olduğu gibi (TÖRÜNER, s. 218), emredici bir düzenleme haline getirilmesinin isabetli olacağını da ifade edenler bulunmaktadır (PASLI, s.669; YASAMAN, s.230).

²⁷⁷ İNAN, s.139; PASLI, s. 665; HGK. 14.3.1973, E.81, K.201: "... taraflar arasında düzenlenmiş olan çek taahhütnamesinin 3. ve 4. maddelerinde yer alan özel hükümlere göre, davalı bankanın sorumluluğu için iki taraf özel şartlar ortaya koymuş bulunmaktadır. Mahkemenin gerek TTK. m. 724 ve gerekse çek taahhütnamesindeki şartları nazara almadan bankanın çek bedellerinden sorumluluğu cihetine gitmesi doğru görülmemiş..." (DOĞANAY, s.1677); 11. HD., 14.10.1999, E. 5785, K. 7835: "Türkiye'de bankalar Hükümetçe imtiyaz suretiyle verilen bir işi yapan müesseselerdir. O halde, bankalar BK.nun 99/2. maddesine tabi kuruluşlardır. Kural olarak, BK 100/2 ve 3.maddeleri uyarınca akti sorumlulukta, sorumsuzluk sözleşmesi yapmak mümkün ise de BK nun 99/1.maddesi gereğince ağır kusur halinde baştan sorumluluktan kurtulma şartı geçersiz olup, sorumluluktan kurtulma şartının ancak hafif kusur halinde geçerli olduğu benimsenmiş ve aynı maddenin 2.fıkrası hükümet tarafından imtiyaz suretiyle verilmiş bir sanatu icra eden kuruluşlar yönünden hafif kusur halinde dahi sorumluluktan kurtulma şartının mutlak olarak kabul edilemeyeceği kararlaştırılmıştır." (Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Bankası). Aksi fikir, TÖRÜNER, s.218; ERTEKİN/KARATAŞ, s.211.

²⁷⁸ KALPSÜZ (EREM/ÇELEBİCAN), s.142

²⁷⁹ İNAN, s.140

BK. m.99/1’de “*Hile veya ağır kusur halinde düçar olacağı mesuliyetten borçlunun iptidaen beraatini tazammun edecek her şart batıldır.*” denilmektedir. Bu hüküm karşısında çek anlaşmasında yer alan sorumluluktan kurtulma şartı, bankanın hilesi (kastı) veya ağır kusuru bulunduğu hallerde geçersizdir.

Bankanın hafif kusurlu olduğu hallerde ise, bankanın sorumluluktan kurtulmasına dair şartların geçerliliği, bankacılığın “*hükümetçe imtiyaz suretiyle verilen bir sanat*” olup olmamasına bağlıdır. Çünkü BK. m. 99/2’de, böyle bir sanatın icrasındaki hafif kusurdan doğan sorumluluktan kurtulmayı öngören şartların, hâkim tarafından geçersiz sayılabileceği belirtilmektedir²⁸⁰. Yani hâkim, takdir hakkını kullanarak çek anlaşmasında bulunan sorumluluktan kurtulma şartını batıl addedebilir²⁸¹. Ancak bu şekilde bankaya karşı pazarlık gücü zayıf olan keşideci korunarak istismara engel olunabilir²⁸².

Bankaların çek işlemlerinden doğan sorumlulukları, genellikle yardımcı kişilerin fiillerinden doğan sorumluluk şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu durumda da BK m. 99 değil BK. m. 100 uygulama alanı bulur. Dolayısıyla banka, yardımcı şahsının sadece hafif kusurundan dolayı sorumlu tutulamayacaktır. Bu husus, BK. m. 99/2’den farklı olarak hakimnin takdirine de bırakılmamıştır.

²⁸⁰ 11. HD.; 7.4.1992, E. 1991/1137, K. 1992/5968: “...sözleşmede sorumsuzluk kaydı bulunduğu yolundaki savunmanın da dinlenemeyeceği, davalı bankanın gelişen tekniklerden faydalanarak bu tür olayların önlenmesi için gerekli tedbirleri alması gerektiği, bu tür tedbirleri almayan davalının riski müşteriye yükletmesinin adalet ve hakkaniyet kuralları ile bağdaşmayacağı ... davacı çek keşidecisine dava konusu olayda atfı kabil bir kusur bulunmadığı gibi TTK. nun 724. maddesi gereğince bankaya yükletilen sorumluluğun sözleşme ile kaldırılması BK. nun 99/2. maddesi gereğince geçersiz bulunması karşısında davalı banka vekilinin yerinde bulunmayan temyiz itirazının reddi ile hükmün onanması...” (Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Bankası).

²⁸¹ HGK.15.6.1994, E.178, K.398: “... Türkiye’de bankalar hükümetçe imtiyaz suretiyle verilen bir işi yapan müesseselerdir. O halde bankalar BK. m. 99/f.2’ye tabi kuruluşlardır. O halde... taraflar arasındaki taahhütnamenin 14.maddesinin bankanın sorumluluğunu ortadan kaldırır biçimde yorumlanamayacağı açık bir gerçektir....” (YKD., 1995, S. 5, s. 532); 11. HD., 14.10.1999, E. 5785, K. 7835: “...Türkiye’de bankalar Hükümetçe imtiyaz suretiyle verilen bir işi yapan müesseselerdir. O halde, bankalar BK.nun 99/2. maddesine tabi kuruluşlardır. Kural olarak, BK 100/2 ve 3.maddeleri uyarınca akti sorumlulukta, sorumsuzluk sözleşmesi yapmak mümkün ise de BK nun 99/1.maddesi gereğince ağır kusur halinde baştan sorumluluktan kurtulma şartı geçersiz olup, sorumluluktan kurtulma şartının ancak hafif kusur halinde geçerli olduğu benimsenmiş ve aynı maddenin 2.fıkrası hükümet tarafından imtiyaz suretiyle verilmiş bir sanatı icra eden kuruluşlar yönünden hafif kusur halinde dahi sorumluluktan kurtulma şartının mutlak olarak kabul edilemeyeceği kararlaştırılmıştır... birer itimat kurumları olan bankalar, bu konuda objektif özen borcunun gereği olarak hafif kusurlarından dolayı da sorumludurlar...” (Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Bankası).

²⁸² M. Kemal OĞUZMAN / Turgut ÖZ: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 3. Bası, İstanbul, 2000, s.344

BK. m. 99 ile 100 arasındaki bu farklı düzenleme nedeniyle keşidecinin zararına yol açan fiili, bankanın organının mı yoksa yardımcı şahsının mı yaptığı büyük önem arz etmektedir. Zira MK. m. 50/2 gereğince organların kusurlu fiilleri bizzat bankanın kendi kusuru sayılır. Bu sebeple de BK. m. 99 uygulanır ve sorumluluktan kurtulma şartı, kusurun tüm derecelerinde geçersiz sayılır²⁸³. Ancak zarara neden olan şahıs bankanın organı değil de yardımcı şahıysa BK.m.100 uygulanacağı için bu şahsın hafif kusuru halinde banka sorumsuzluk şartı nedeniyle sorumlu tutulamayacaktır.

E. TTK. m.724'ÜN KAPSAMI DIŞINDA KALAN SAHTECİLİK VE TAHRİFAT HALLERİ

1. GENEL OLARAK

Çekteki sahtecilik ve tahrifat halinde keşideci zarar görmemişse bu hallerin TTK'nın 724. maddesi dışında olduğu belirtilmiştir. Bu durumda zarara kimin katlanacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. TTK'nın 724. maddesi kapsamı dışında kalan hallerde zarar, çek tutarının hak sahibinden başkasına ödenmesiyle ortaya çıkar. Çek rıza hilafına elden çıkmıştır (çalınma, kaybolma gibi). Burada sahte ciro imzası, lehtar ya da cirantaların sahte temsil beyanı ile çeki devretmiş görünmeleri, lehtar ya da cirantaların isimlerinde yapılan tahrifat ile çeki başkasının imzalayıp devretmesi, lehtarın isminin yanına "veya hamiline" ibaresinin eklenmesi, hamile yazılı çizgili çek ile mahsup çekinin çizgilerinin ya da mahsup kaydının silinmesi gibi hallerde sorumluluk kuralı değişmez. Kusur ya da kötüniyet söz konusu değilse zarara, çek rızası hilafına elinden çıkan kişi katlanacaktır. Zira bu kişinin zararını talep edebileceği çek ilgilisi yoktur. Sadece asıl faile gidebilir.

Sahte imza, isim tahrifatı ya da sahte temsil beyanı lehtar ile ilgili ise; çek lehtarın eline geçmemiş ise lehtar temel borç ilişkisine dayanarak keşideciye başvurabilecek ve dolayısıyla TTK'nın 724. maddesi gereği zarar muhataba yüklenecektir.

---

²⁸³ PASLI, s.668

İmzası taklit, ismi tahrif edilen kişi çekin hiç bir zaman zilyedi olmamışsa senedi iade etme sorumluluğu olmadan kendi cirantasından temel borç ilişkisine dayanarak alacağını talep edebilecektir. Bu nedenle zarara çek rızası hilafına elinden çıkan kişi katlanacaktır. İmzası sahte olan kişi ile çek rızası hilafına elinden çıkan kişi aynı kişi olmayabilir.

TTK'nın 724. maddesi kapsamı dışında kalan sahtecilik ve tahrifat hallerinde muhatap ödeme yapmış ise zarar görene karşı haksız fiil nedeni ile sorumlu olabilir. Zira muhatap burada hak sahibi olmayan hamile ödeme yapmıştır. Zarar gören ise çek elinden rızası hilafına çıkan eski hamildir. Muhatabın gerçek hamile karşı sorumluluğuna ilişkin doktrinde TTK'nın 558/2. ve 622/3. maddeleri hükümlerinin uygulanabileceği kabul edilmektedir. Yazarların bir kısmı bu hükümlerin kıyasen uygulanacağını ileri sürmektedir²⁸⁴. Şayet bu görüşler kabul edilirse çeki ağır kusuru ya da hilesi olmaksızın ödeyen muhatap sorumlu tutulamaz.

Bir görüş ise TTK'nın 558/2 ve 622/3 maddelerinin muhataba kıyasen dahi uygulanamayacağını savunmaktadır. Çünkü keşidecinin en hafif kusurundan sorumlu tutulacağı bir durumda, muhataba bu hükümlerin uygulanması çıkar dengesini bozar. TTK'nın 724. maddesi dışındaki hallerde böyle bir sakınca olmaz. Zira muhatap ile diğer çek ilgilileri arasında sözleşme olmadığından bir denge de söz konusu değildir. Muhatap cirantaların imzalarının geçerliliğini inceleme ile de sorumlu kılınmamıştır. (TTK m. 713). Bu nedenle muhatabın ağır kusur ya da hilesi halinde sorumlu olması tutarlı bir sonuçtur. Uygulamada ise ağır kusur ile hafif kusurun farkının net bir biçimde ortaya çıkacağı da şüphelidir²⁸⁵. Biz de hakkaniyete daha uygun olması nedeni ile bu görüşe katılıyoruz.

2. ÇEKİN ÖDENMEMİŞ OLMASINDAN DOĞAN SORUMLULUK

Sahte ya da tahrif edilmiş çekin herhangi bir nedenle muhatap tarafından ödenmemesi durumunda TTK'nın 724. maddesi uygulanmaz. Zira madde açıkça çekin ödenmesinden doğan zarardan söz etmektedir. Muhatap banka çek bedelini herhangi bir sebeple ödememesi halinde hamilin muhataba başvurma hakkı yoktur. Zira

²⁸⁴ ÖZTAN, s. 1112; KALPSÜZ, (EREM / ÇELEBİCAN), s.107.

²⁸⁵ İNAN, s.138.

muhatap kambiyo ilişkisinin tarafı değildir. Muhatabın sorumluluğu keşideci ile aralarında mevcut olan çek anlaşmasına göre belirlenir ve muhatap keşideciye karşı sorumlu olur. Bu sebeple kural olarak çek hamilinin muhatabı dava etme hakkı yoktur.

Hamilin muhatabı dava edebildiği istisnai haller ise; teyitli²⁸⁶ ve garantili çekler²⁸⁷ ile karşılığın hamile devredilmiş olduğu durumlardır. Muhatap banka çekte teyit kaydı koymuşsa keşidecinin ödemedenden men talimatı vermesi üzerine bu talimata uymalı ve çek bedelini hamile ödememelidir. Aksi takdirde keşideciye karşı sorumlu olacaktır²⁸⁸. Ancak banka çalışanlarınca çekte teyit kaydı konarken sahtecilik yapılmışsa bu durumda muhatap banka çek bedelini hamile ödemek zorunda kalabilir²⁸⁹.

²⁸⁶ Teyit kavramı için bkz.: KENDİGELEN, s. 297 – 306; REİSOĞLU, s.138 – 143; Meral SUNGURTEKİN, “Çekte Kabul Yasağı ve Çekin Teyidi”, **Manisa Barosu Dergisi**, 1990, Yıl 9, S.35, s. 25 – 34; Sadi ABAÇ, “Çeklerde Tasdik (Sertifikasyon) ve Karşılığın Bloke Edilmesi”, **Batider**, 1965, C.III, S.1, s. 139 – 144.

²⁸⁷ Garantili çek kavramı için bkz.: KENDİGELEN, s. 306 -310; REİSOĞLU, s.143 – 146; Fırat ÖZTAN, **Garantili Çek – Çek Kartı Uygulaması**, Ankara, 1982.

²⁸⁸ 11. HD, 8.2.2001, E. 185, K. 955: “*Dava konusu olan 8.7.1997 tarihli çekin keşidecisi, muhatap bankaya ABD doları hesap için hazırlanan 39669433 nolu olan çek yapraklarının, rızası hilafı ellerinden çıktığını belirterek ödemedenden men talimatı vermiştir. TTK.nun 711/3. maddesine göre, keşideci, çekin kendisinin veya üçüncü bir şahsın elinden rızası hilafına elinden çıktığını bildirerek ödenmemesini isterse, muhatabın buna uyması gerekir. Çekin rıza hilafına elden çıkması, ziyai gibi durumları da kapsar. Esasen, keşide edilmek üzere hazırlanmış çekin, ziyandan sonra ibrazında, muhatabın yapacağı ödeme, keşideciye karşı sorumluluğunu gerektirir bir keyfiyet olması bakımından daha da önemlidir (TTK 724). Böyle bir çekin, teyid edilmiş olması (bloke çek) halinde dahi keşideci tarafından TTK.nun 711. maddesine göre, muhatap ödemedenden men edilmişse, muhatabın bu talimata uyması onu hamile karşı sorumlu kılmaz... Davalı bankanın, TTK.nun 711/son maddesi uyarınca aldığı ödemedenden men talimatı karşısında, çeki usulüne uygun bir şekilde teyid etmiş (bloke kaydı vermiş) olsa bile, ödeme mükellefiyeti altında olmadığından, aksine davranışı kendisine keşideciye karşı sorumlu kılacağından, hamilin çek bedelini tahsil istemiyle muhataba karşı açtığı davanın, bu koşullarda dinlenmesi mümkün değildir.*” (Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Bankası).

²⁸⁹ 11. HD., 29.12.1993, E. 2232 K. 8792: “*Kesinleşmiş ceza mahkemesi ilamıyla sabit olduğu üzere, keşideci ile işbirliği içinde bulunan davalı banka görevlileri gerçekte hesapta karşılığı bulunmadığı halde resmi evrakta sahtecilik suçu işlemek suretiyle teyid şerhi vermişler, çeklerden birisi olan 22.5.1989 keşide tarihli dava konusu çekin hamili bulunan davacı, çeki önce 25.1.1989 tarihinde davalı bankaya ibraz etmiş ve bu arada banka görevlilerinin anılan eylemlerinin meydana çıkması 26.1.1989 tarihinde imza yetkilerinin kaldırılmasından sonra 3.2.1989 tarihli belgeyi imzalamak suretiyle çekin işlemsiz olarak iadesi talebinde bulunmuş ve bunun üzerine de davalı banka görevlilerinin kendisinin bankayı ibra ettiği yolunda beyanda bulunduğu ilişkin şerh düştükleri çeki ihtirazi kayıtsız olarak geri almıştır. Yani davacı, teyid kaydından ötürü bankayı ibra etmek suretiyle çeki geri almıştır. O halde artık bu nedenle davalı bankadan herhangi bir talepte bulunamaz. Mahkemece bu husus nazara alınarak davalı banka aleyhine açılan işbu davanın kabulüne karar verilmesi doğru olmamış, hükmün bu nedenle davalı banka yararına bozulması gerekmiştir.*” (Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Bankası).

Muhataba hiç ibraz edilmeyen veya ibraz süresi geçtikten sonra ibraz edilip de ödenmemiş çekler ile zamanında ibraz edilmesine rağmen ödenmeme hususunun kanuna uygun olarak tespit ettirilmediği çekleri TTK'nın 724. maddesi kapsamına dâhil etmek mümkün değildir. Zira bu hallerde çek geçerliliğini yitirmiş olacağından olay, genel hükümlere göre çözülecektir. Sahte ya da tahrif edilmiş çeki muhatap ödememiş ise zarara kimin katlanacağını kambiyo ilişkisine dayanan müracaat hakkı kuralları ile çözmek gerekecektir. Bunu da sahtecilik ve tahrifat hallerine göre incelemek gerekecektir. Ayrıca TTK m. 589 da uygulama alanı bulacaktır. Yine çekte tahrifat yapılması halinde bu tahrifatın senet metninde olması şartı ile çek borçluları, çeki imza ettikleri tarihteki metne göre sorumlu olacaklardır (TTK m. 660, 730/1-17).

Çekte sahte imza, sahte temsil beyanı ya da isimlerden birinde tahrifat varsa, bu çek keşidecinin ya da sonraki hamillerden birinin rızası hilafına elinden çıkmış demektir. Bu halde, muhatabın çeki ödememesi mahkemenin verdiği bir karara dayanıyorsa ve muhatap çek tutarını tevdi etmiş ise, bu tutarı istirdat davasını kazanan taraf alır. Bu davada hamil iyiniyetli ise TTK'nın 704. maddesine dayanarak davayı kazanacaktır. Zarara da çeki elinden rızası dışında çıkararak katlanacaktır. Bunun dışındaki muhatabın bütün ödeme hallerinde hamil müracaat hakkını kullanır.

Çekte ciranta imzalarından biri sahte ise son müracaat borçlusunu keşideci olduğundan çek tutarını keşideci öder. Ancak bu, zarara keşidecinin katlanacağını göstermez. Zira keşideci geçerli bir çek düzenlemiş ve bunu da ödemiştir. Yani keşideci açısından çek muhatapça ödenmiş gibidir. Keşidecinin çek tutarı açısından bir zararı yoktur. Hamil de tatmin olmuştur. Bu durumda zarara, çeki elinden rızası hilafına çıkararak katlanacaktır.

Lehtarın imzası sahte ve çek de lehtarın eline geçmeden rıza hilafına çıkmışsa zarara keşideci katlanacaktır²⁹⁰. Keşideci en son müracaat borçlusunu sıfatıyla, çeki ödeyecek, ayrıca temel borç ilişkisinden dolayı lehtara bir ikinci ödeme yapmak zorunda kalacaktır. Buna karşılık çek, lehtarın rızası dışında elinden çıkmışsa zararı

²⁹⁰ Keşideci; sahte ve tahrif edilmiş çekten dolayı oluşacak zarara kısmen veya tamamen katlanması gerektiği olasılıklarda, kötünietli ve iktisabında ağır kusur bulunmak kaydıyla çek bedelini tahsil eden kişiden veya çekte sahtecilik ya da tahrifat oluşturandan BK m.41. veya 61. ve devamı maddelerine göre uğradığı zararın tazminini isteyebilir (KENDİGELEN, s. 210).

son müracaat borçlusunu sıfatı ile keşideci ödeyecektir. Ancak bu durumda keşidecinin temel borç ilişkisinden dolayı ödeme yapması mümkün değildir. Zira lehtar çeki iade edemeyecektir. Sonuç olarak zarara lehtar katlanır. Çekte sahte temsil beyanı bulunması halinde ya da bir isimde tahrifat yapılarak sahte imza atılması durumunda sonuç aynen sahte imzada olduğu gibidir.

Çek tutarında tahrifat yapılarak miktar artırılmışsa hamil herhangi bir çek borçlusuna müracaat edebilir. TTK m. 660 gereği tahrifattan önce çeki imza atanlar eski tutarla sorumlu olur (TTK m.730/1 - 17). Bu durumda hamil için en güvenli yol kendi cirantasına başvurmasıdır. Gerçek tutara göre imza atanlara müracaat halinde, çeki müracaat borçlusuna iade edeceğinden geri kalan kısmını sorumlu olan cirantadan isteyemeyecek böylece zarara katlanmak zorunda kalacaktır. Hamilden itibaren herkes kendi cirantasına müracaat ederse iki tutar arasındaki farktan doğan zarara tahrifattan sonra çeki ilk imza koyan kişi katlanacaktır.

Muhatap tarafından ödenmeyen çeklerde, keşide tarihinin değiştirilerek sonraki bir tarih yazılması durumunda kaçırılan ibraz süresi uzatılmış ve hamilin müracaat hakkını kullanması sağlanmış olacaktır. Bu durumda da TTK'nın 660. maddesindeki genel kuralın uygulanması gerekir. Değişiklikten önce çeki imzalayanlar için müracaat hakkı düşmüştür. Ancak iyiniyetli hamil sonra imza atanlara başvurabilir. Değişiklikten sonra ilk imzayı atan, çek tutarını en son ödemek zorunda kalacaktır. Bu durumda çek ödenmemiş ve keşideciye karşı müracaat hakkı da düşmüş olduğundan ve keşideci de ödeme yapmadığından sebepsiz zenginleşmiş olur. Çek tutarını en son ödeyen ciranta keşideci aleyhine TTK m. 644 uyarınca sebepsiz zenginleşme davası açabilir (TTK m. 730/1-14)²⁹¹. Ayrıca ciranta temel borç ilişkisine dayanarak da kendi cirantasına başvurabilir. Çeki iade ile alacağını tahsil eder. Bu yolla keşideciye kadar gelinir. Keşidecinin ödemesiyle ortada zarar gören kişi kalmaz²⁹². Çizgili çekler ile mahsup çeklerinin ödenmemesi halinde de durum aynıdır.

---

²⁹¹ DURGUT, s. 26 vd.

²⁹² İNAN, s.135.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAHTECİLİK VE TAHRİFAT İDDİALARININ İLERİ SÜRÜLMESİ

I. GENEL OLARAK

Kambiyo senetlerinde yapılan sahtecilik ve tahrifat iddialarının ileri süren kişi tarafından ispatlanması gerekmektedir. Bu iddia mutlak def'i olduğundan herkese karşı ileri sürülebilir. Sahtecilik iddiasının incelenmesi HUMK m. 308 vd. maddelerine göre yapılmalıdır. Sahtecilik ve tahrifat iddiası ayrı bir dava şeklinde ileri sürülebileceği gibi, görülmekte olan bir davada da ileri sürülebilir. Bu iddia ile ilgili olarak açılacak dava İİK'nın 72. maddesine dayalı menfi tespit veya senet iptali davasıdır. Bu davada ispat yükü davacıya ait olup burada davacının imzanın kendisine ait olmadığını veya senette tahrifat yapıldığını ispatlaması gerekir²⁹³. Kambiyo senetlerinin metninde yapılan tahrifata ilişkin davada, tahrifat iddiası aynen imza sahtekârlığında uygulanan prosedüre göre araştırılır²⁹⁴. Ayrıca sahtecilik ve tahrifat iddiası üçüncü kişi tarafından da ileri sürülebilir. Yeter ki üçüncü kişinin hakkı ihlal edilmiş olsun.

II. MENFİ TESPİT DAVASI AÇILMASI

A. GENEL OLARAK

Menfi tespit ve istirdat davaları başlığını taşıyan İİK'nın 72. maddesi "*Borçlu, icra takibinden önce veya takip sırasında borçlu bulunmadığını ispat için menfi tespit davası açabilir*" hükmünü içermektedir. Bu madde, anlaşılacağı üzere borçlu olmadığını öne süren kişiye genel hükümlere göre borçlu olmadığını ispatı için dava açmak imkânını tanımaktadır²⁹⁵. Dar anlamda borçlunun, icra takibine girilmeden önce veya icra takibi sırasında takip konusu yapılan alacağın borçlusunu olmadığını mahkeme kararı ile tespit edilmesi için açabileceği bu davaya "*menfi tespit davası*" demek mümkündür²⁹⁶. Yani menfi tespit davası borçlunun, takip konusu alacağın borçlusunu olmadığını mahkeme kararı ile tespit ettirmesidir.

²⁹³ ERTEKİN/KARATAŞ, s. 656; ÖZTAN, s. 875.

²⁹⁴ ERTEKİN/KARATAŞ, s.671.

²⁹⁵ 19. HD., 28.05.2004, E.2003/9782, K.2004/6358: "*Dava, davalıların murisi K. lehtarı bulunduğu, bonoda tahrifat yapılarak 1.000.000.000 TL'lik bononun 7.000.000.000 TL'ye dönüştürüldüğü iddiasıyla açılan menfi tespit davasıdır.*" (Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Yıl 18, Sayı 58, Mayıs - Haziran 2005, s.399-401).

²⁹⁶ ERTEKİN/KARATAŞ, s.441; ÖZTAN, s.875.

Kambiyo senetlerine mahsus icra takibinde borçlu olan kişi bazen, borçlu olmadığı halde ödeme emrine itiraz etmeyi ihmal etmiş veya itirazını kanunun aradığı belgelerle (İİK m. 68) ispatlayamadığından, icra takibi onun hakkında şekli olarak kesinleşmiştir. Artık takip borçlusunun başvuracağı yol; İİK'nın 69/2. maddesine göre yasada belli süre içinde ve davanın dinlenebilme şartını yerine getirip borçtan kurtulma davası veya İİK m. 72'deki menfi tespit davasını açmaktır.

Hem borçtan kurtulma davasının hem de menfi tespit davasının amacı, takip borçlusunu icra hukuku etkisinden korumaktır. Davanın sonunda verilen hükümlerle alacaklı ile borçlu arasındaki hukuki ilişkinin varlığı ya da yokluğu tespit edilecek ve mahkeme kararı taraflar yönünden kesin hüküm oluşturacaktır (HUMK m. 237). Menfi tespit davası açabilmek için borcun vadesinin gelmiş olması gerekmez. Menfi tespit davasının icra takibinden önce de açılabilmesi mümkündür²⁹⁷. Menfi tespit davası İcra ve İflas Kanununda düzenlenmiş olmakla birlikte genel mahkemelerde görülen olağan bir hukuk davasından farklı değildir. Bu bakımdan davanın borçlu tarafından, borçlu olmadığını öne sürdüğü değer üzerinden nispi peşin harcın ödenerek yetkili ve görevli mahkemede açılması gerekir.

Kural olarak uygulamada terditli (kademeli) dava açılması benimsenmemektedir²⁹⁸. Terditli (kademeli) dava açabilme konusunda menfi tespit davasında istisna kabul edilmiştir. Yargıtay, davacının (borçlu) açmış olduğu menfi tespit davasında “*sahtecilik ve bedelsizlik*” bir arada öne sürebileceğini ve öncelikle sahteliğin incelenmesi gerektiğini belirtmiştir²⁹⁹.

Doktrinde bir görüş; bononun üzerindeki imzanın sahte olduğu sabitse, bononun bedelsizliğini ileri sürmenin gereksiz olduğunu, yani sahtecilik iddiası yanında bedelsizlik iddiasının gereksiz olduğunu belirtir. Zira imzası kendisine ait olmayan bir bononun bedelsiz olduğunu iddia etmekte bir çelişki vardır. Davacı ticari senedi imza eden kimse değil, ölmüş imza sahibinin mirasçısı ise bu iki sebebe dayanarak dava açabileceğini öncelikle kabul etmek gerekir³⁰⁰. Ancak imzanın sahte

---

²⁹⁷ ERTEKİN/KARATAŞ, s.442.

²⁹⁸ Ancak istisnai olarak davacının hukuki yararının bulunması ve dava ekonomisine (HUMK m. 77) uygun görülmesi halinde terditli dava açılması uygun görülmektedir. Bu durumda önce asıl talep incelenmekte, sonuca göre terditli talebin incelenmesi yapılmaktadır.

²⁹⁹ 11.HD., 3.4.1980, E. 1150, K. 1732 (ERTEKİN/ KARATAŞ, s.444).

³⁰⁰ Yaşar KARAYALÇIN: **Özel Hukukta Meseleler ve Görüşler, Hukuki Mütealalar (1975-1983)**, C.II Ankara 1983, s. 132.

olduğunun ispat edilememesi ihtimali karşısında davacının aynı zamanda bu iki sebebe dayanabilmesini, ispat güçlüğü'nün bir sonucu olarak kabul etmek mantıklı bir çözüm yoludur. Sahte bir senet aynı zamanda bedelsiz olduğu ispat edilebilecek bir senet de olabilir.

Kambiyo senedine bağlı olan alacağın bir başkasına ciro edilmesi halinde sahteciliğe dayalı menfi tespit davası hem ciranta hem de hamile karşı açılabilir. Davacı, sahtelik def'ini herkese karşı ileri sürebilir. Hamilin, bilerek davacı zararına hareketle poliçeyi iktisap ettiğinin TTK'nın 599/2. maddesi uyarınca tanıkla ispatlanması mümkündür. Senede bağlı alacağın vadeden sonra ciro edilmesi halinde, davanın hem lehtar (ciranta) hem de hamil aleyhine açılabilmesi mümkündür. Ancak vadeden sonraki ciro TTK m. 602 uyarınca alacağın temliki hükümlerine tabi olduğundan borçlu lehtara karşı ileri sürebileceği def'ileri hamile karşı da ileri sürebilir. Senette ciro tarihi yoksa kural olarak cironun vadeden önce yapıldığının kabulü gerekir.

Kambiyo senedi lehtar tarafından tahsil cirosu ile bir kimseye devredilmişse davanın sadece cirantaya karşı açılması mümkündür. Vekil hamil durumunda bulunan ve senedi tahsil cirosu ile devralan kişiye karşı dava açılmaz.

Menfi tespit davası genel mahkemelerde görülen olağan bir hukuk davası olduğundan, yetkili mahkeme HUMK'un 9. vd. maddelerine göre; görevli mahkeme ise, davacının borçlu bulunmadığını iddia ettiği alacak miktarı dikkate alınarak HUMK'un 1 – 8. maddelerine göre belirlenecektir.

B. SAHTECİLİK VE TAHRİFATIN MUTLAK DEF'İ OLMASI

Kambiyo senetlerinin tedavüle çıkarılmasında senedi düzenleyenin iradesinin hür ve bağımsız olması gerekir. Hür iradeyi bozucu olguların varlığı, borçluya bu konuda def'i ileri sürebilme imkânı verir. Ayrıca, ilgililerin senetteki imzanın reddine ilişkin sahtelik def'i, mutlak def'i niteliğindedir. İmzaya itiraz olarak tanımlanan bu def'i icra takibi evresinde ya da yargılama sırasında ileri sürülebilir.

Kambiyo senetleri usul hukuku açısından, onu imza eden aleyhine yazılı delil niteliğini taşır. Zira senet aynı zamanda bir ispat aracıdır. TTK'nın 4. maddesinin son fıkrasında "*ticari davalarda dahi deliller ve bunların ikamesi Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerine tabidir.*" kuralı getirilmiştir. Kambiyo senetlerine dayalı iptal davaları veya senedin unsurlarının gerçek dışı olduğuna dair

tüm iddialar, ticari dava sayılacağından tüm senetlere ilişkin usul kuralları, kambiyo senetleri yönünden de geçerli olacaktır³⁰¹. Bu nedenle, senet karinesinin tersini ileri süren, kural olarak bu iddiasını ispatlamak zorundadır.

Doktrinde sahtecilik ya da tahrifata ilişkin def'ilerin mutlak def'ilerden olduğu ve herkese karşı ileri sürülebileceği, tartışmasız bir şekilde kabul edilmektedir³⁰². Yargıtay'ın da konuya ilişkin hemen her kararında bu hususu açık biçimde vurguladığı görülmektedir³⁰³.

Bir görüşe göre kambiyo senetlerinde sahtecilik def'inin herkese karşı ileri sürülebilmesinin temel dayanağı fiilin, ceza hukuku yönünden suç teşkil etmesidir. Zira ceza hukuku kurallarına göre suç sayılan bir eylemin gerçekleşmesi nedeniyle, sahtecilik kesin hükümsüzlük (mutlak butlan) sonucunu doğurur. Böyle bir itiraz olmasa bile kambiyo senedine dayalı tahsil talepli davalarda, davalının davaya cevap vermeyip iddiayı inkâr etmiş sayılacağı durumlarda, yargılama yoklukta yapılıyorsa, inkârın imzayı da içerdiği gözetilerek, bu husus mahkemece re'sen araştırılmalıdır. Bu araştırma bilirkişi incelemesi biçiminde olabilir. Ayrıca davalı, senedin asli borçlusuna HUMK'un 230. vd. maddeleri hükümleri uyarınca isticvap davetiyesi gönderip, ikinci uyarıdan sonra da gelmezse, imzanın sahibi olduğu kabul edilebilecektir (HUMK m. 234). Bu konuda Yargıtay da aynı yaklaşımı benimsemektedir³⁰⁴.

C. DEF'İ HAKKININ HAMİLE KARŞI İLERİ SÜRÜLMESİ

Kambiyo senetlerinde sahtecilik ve tahrifat def'ilerinin, senedi tahsil cirosu ile devralan hamile (genelde vekil hamil durumunda olan bankaya) karşı öne sürülüp sürülemediğinin incelenmesi gerekir. TTK m. 600/2'ye göre; poliçeden sorumlu

³⁰¹ ERTEKİN/ KARATAŞ, s.658; GÜRBÜZ, s.661.

³⁰² Baki KURU,; **Hukuk Muhakemeler Usulü**, C.II, 5. Baskı, İstanbul, 1990, s. 1454; ERTEKİN / KARATAŞ, s. 658; GÜRBÜZ, s. 662.

³⁰³ HGK., 21.9.1977, E. 11/3343, K.743 : “Senette tahrifat senette sahtelik, senedin geçerliliğine ilişkin bir iddiadır. Böyle bir iddia senedin lehtarına olduğu gibi iyi niyetle dahi olsa senedi elinde bulunduran herkese karşı ileri sürülebilir.”(ÖZTAN, s.878–879); 11. HD., 23.6.1982, E. 3103, K. 3542 :“Davacı vekili senetteki imzanın müvekkiline ait olmadığını ileri sürerek sahtelik iddiasında bulunmuş olmasına göre mutlak def'ilerden olan ve bu nedenle herkese dermeyan edilmesi mümkün bulunan sahtelik iddiasının usulü vechile tahkiki gerekir.”; 11.HD., 15.5.1978, E. 2348, K. 2521: “Sahtelik ya da bozuntu (tahrifat) yapılmasına ilişkin def'ilerin herkese karşı ve bu arada hamil bankaya ileri sürülebileceği...”; 11 .HD., 25.4.1978, E. 1584, K.2170: “Senette tahrifat varsa bu mutlak def'ilerin incelenmesi gerektiği, HUMK'un 298. maddesine göre kazıntı ve silintilerin açıklanmadıkça inkârı halinde hükümsüz olacağı...” (GÜRBÜZ, s. 662).

³⁰⁴ 11.HD. 28.1.1982, E. 1981/5666, K. 1982/285 (GÜRBÜZ, s. 664)

olanlar, ancak cirantaya karşı ileri sürebilecekleri def'ileri hamile karşı ileri sürebilir. Bu durum, tahsil cirosunun yarattığı temsilin doğal bir sonucudur. Buna karşılık, vekil hamil hakkın maliki olmadığından borçlunun, ciro edilen vekil hamilin şahsına karşı sahip olduğu def'ileri ileri sürmesi mümkün değildir.³⁰⁵

Tahsil cirosunda, ciroya rağmen, mülkiyet ciro edende kalmıştır. Herhangi bir mülkiyet intikali söz konusu olmadığından, ciro edenin senette mündemiç hakkın ödeneceği veya senedin kabul olacağı konusunda garanti vermesine de gerek yoktur. Başka bir ifadeyle tahsil cirosunun garanti fonksiyonu da bulunmamaktadır. Senedi tahsil cirosu ile alan şahıs, sadece senetten doğan hakları kullanmak yetkisini elde etmektedir. Kısacası, tahsil cirosunun tek fonksiyonu “teşhis fonksiyonu” dur.³⁰⁶

TTK m. 600/2. gereği poliçeden sorumlu olanlar, ancak cirantaya karşı ileri sürebilecekleri def'ileri hamile karşı ileri sürebilirler. Temsil olunanın bildiği hususları temsilcinin bilmesinin herhangi bir önemi yoktur. Bu, temsil durumunun normal bir sonucudur. Temsilciye karşı, temsil olunana yöneltilebilecek def'ilerin ileri sürülebilmesi doğaldır. Buna karşılık, ciro edilen, hakkın sahibi olmadığına göre, borçluların ciro edilenin şahsına karşı sahip oldukları def'ileri ileri sürmeleri mümkün değildir. Ciranta aleyhine açılması gereken dava, ciro edilen aleyhine açılmaz. Mesela, imzası sahtecilik suretiyle taklit edilen şahıs, borçlu olmadığına dair davayı ve ödememe protestolarının iptalini asıl hamil aleyhine açmak zorundadır.³⁰⁷ Yargıtay'ın yerleşmiş içtihatları da bu doğrultudadır.³⁰⁸ Ancak

³⁰⁵ Bu konuda Yargıtay, 1971 yılına kadar sahtelik iddiasına ilişkin davanın vekil hamile yöneltilebileceği görüşünü benimsemişken; bu tarihten sonra aksi fikri kabul etmiştir. TD.'nin 23.3.1971 tarih, E. 1075, K. 2452 :“*Ciranta aleyhine açılması gereken bir dava ciro edilen vekil hamile karşı açılmaz*” (DOĞANAY, s. 1228). Ancak Yargıtay'ın bu konudaki kararları artık süreklilik kazanmıştır. Mesela, imzası taklit edilen kişi buna ilişkin senet iptali ya da borçlu bulunmadığının tespiti davasını asıl hamil aleyhine açmak durumundadır. HGK. 25.10.1972, E.1970/1-523, K.953: “*Vekil hamil durumundaki bankaya husumet yöneltilemeyeceği...*” (ERTEKİN / KARATAŞ, s. 659).

³⁰⁶ ÖZTAN, s. 611; Talih UYAR: **Gerekçeli – Notlu – İçtihatlı - İcra İflas Konunu Şerhi**, C.II, İzmir, 1997, s.1212.

³⁰⁷ ÖZTAN, s.614.

³⁰⁸ HGK., 25.11.1972, E. 1970/523, K. 1972/593 : “*Davalılardan mümeyyiz davada bankanın (lehtar ve ikinci cirantaya da husumet yöneltilmiştir) söz konusu bonoyu tahsil cirosu ile bulundurduğu uyuşmazlık konusu değildir. TTK'nın 600. maddesi tahsil cirosunun hukuki niteliğini açıklığa kavuşturmuş olup buna göre bu kabil cirolar, ciranta ile hamil arasında vekâlet ilişkisinin doğmasına neden olan cirolardır.*

Hamil bonodan doğan bütün hakları kullanma imkânına sahip olmakla beraber, elindeki senedi ancak tahsil cirosuyla ciro etmek yetkisine sahiptir. Şu halde tahsil cirosu ile senedi elinde bulunduran kimse kendi cirantasının temsilcisi durumunda olduğu cihetle, ancak ona vekâleten senet bedelini

temsilcinin bildiği durumları temsil olunan bilmiyor olsa bile duruma göre bu husus cirantaya karşı def'i olarak ileri sürülebilecektir.

D. İSPAT YÜKÜ

Kambiyo senedinin dış görünüşünden tahrifat yapılmış olduğuna dair somut emareler yoksa herhangi bir tahrifatın olmadığı esastan hareket etmek gerekir. İşlemden güven ilkesi, dış görünüş itibarı ile herhangi bir değişiklik yapılmış olduğun görünümünü vermeyen bir kambiyo senedinin, ilk bakışta tahrifata maruz kalmamış senet olarak değerlendirilmesini öngörmektedir. O halde, MK m. 6 gereği bu değişikliğin yapıldığı husustaki ispat yükü yapılan değişikliğe göre (değiştirilmiş metne göre) sorumlu olmak istemeyen borçluya aittir³⁰⁹.

Kambiyo senedinde tahrifat yapıldığı tespit edilirse veya bu durum senetten açıkça anlaşılıyorsa sıra bu tahrifatın ne zaman yapıldığının ispatına gelir. Bu hususu ise alacaklının ispat etmesi gerekir. Senedin tahrif edilip edilmediği ve ne zaman tahrif edildiği konularında ticari defterler, bankalara verilen senet bordroları, senedin düzenlenmesine veya ciro edilmesine dayanak fatura ve anlaşmalar, ihtar ve yazışmalar, bilirkişi incelemesi başlıca deliller sayılmaktadır. Tahrifat haksız bir fiil teşkil ettiğinden bu konuda tanık dinlenebilmesi de HUMK'un 293. maddesi gereğidir³¹⁰. Tahrifat sabitse alacaklı, borçlunun senedi bu tahrifattan sonra imzaladığını ispat etmelidir ki onu sorumlu tutabilsin. Bunu yapamazsa, hiç olmazsa, borçlunun değişikliğe rıza gösterdiğini (izin veya icazet verdiğini) ispat edebilmelidir. Son çare, mümkün olabilirse, orijinal metnin temini ve delil olarak gösterilmesidir. İleri sürülen tahrifat veya taklitçilik konusunda tanık dinletilebilir³¹¹.

---

tahsile veya tahsil için senedi bir başkasına ciro etmeye yetkilidir. Asıl hak sahibi olan kişi ise senedi tahsil cirosu ile ciro eden bir önceki hamildir.

Bu durumda, bir senedin sahte olduğu iddiasıyla iptali konusunda açılan davada, vekil durumunda olan kişinin hasım gösterilmesi ve o kimseye husumet tevcih edilmesi mümkün değildir.” (GÜRBÜZ, s.666).

³⁰⁹ 12. HD., 17.6.1975, E. 3814, K. 5513 “Ayrıca borçlunun çekilen protestoya cevap vermemiş olması, onun değişikliği kendisinin yaptığı anlamına gelmez” (ERİŞ, s. 536).

³¹⁰ DOMANIÇ, s.391.

³¹¹ ŞİMŞEK, s. 134; ÖZTAN, s. 870.

E. SAVUNMANIN GENİŞLETİLMESİ

Sahtecilik iddiasına dayalı bir davada bunun ispatlanamaması üzerine, bu kez de başka sebeplere dayanılarak davanın genişletilebilmesi yoluna gidilebilecek midir?

Yargıtay vermiş olduğu bir kararında; sahtelik ve tahrifat iddiasına dayalı davada bunun ispatlanamaması üzerine, bu kez de bedelsizliğe dayanılmasını iddianın genişletilmesi niteliğinde olduğunu, HUMK'un 352. maddesi gereği, suç konusu bir eylemden dolayı yöneltilmek istenilen yeminin de kabul edilemeyeceği gerekçesiyle, bono iptali talebini reddeden yerel mahkeme kararını onaylamıştır³¹².

Yargıtay, icra takibine karşı yalnızca imza inkârında bulunup tahrifattan söz etmediği halde, bilirkişi incelemesi sonunda imzanın kendisine ait olduğunun anlaşılması üzerine tahrifat iddiası ile menfi tespit (senet iptali) davası açmanın iyiniyet kurallarıyla bağdaşmayacağını haklı bir yaklaşımla kabul ederek davanın reddinin onanmasına ilişkin kararın düzeltilmesi talebini reddetmiştir³¹³.

F. YETKİ ANLAŞMASI OLAN SENETTE SAHTECİLİK VE TAHRİFAT

Yetki anlaşmasını içeren kambiyo senetlerinde sahtecilik ve tahrifat iddiasına dayalı iptal davalarında öncelikle sahtelik ve tahrifat iddiasının incelenip çözümlenmesi gerekir³¹⁴. Yapılan incelemede sahtelik iddiası ispatlanamazsa, o zaman yetki itirazında söz konusu edilen ve senette yer alan yetki anlaşmasının gözetilmesi gerekir. Bu konuda Yargıtay'ın kararları da süreklilik kazanmıştır³¹⁵.

³¹² 11. HD., 29.4.1980, E. 2366, K. 2281 (GÜRBÜZ, s.673).

³¹³ 11.HD., 29.4.1980, E. 2366, K. 2281: "...tahrifat iddiasıyla bir davayı açmanın iyi niyetle bağdaşmamasına, ceza mahkemesi tarafından yaptırılan bilirkişi incelemesinde tahrifatın mevcut olmadığına saptanmasına ve davalı hakkında beraat kararı verilmesine senedin karşılıksız olduğunu yazılı delille ispatlanamaması göre talebin reddine..." (GÜRBÜZ, s. 673).

³¹⁴ GÜRBÜZ, s. 672.

³¹⁵ 11.HD., 9.7.1982, E. 3279, K. 3367 : "Davacı senet borçlusu kendisinin keşideci gözüktüğü... vadeli bononun sahte olduğunu ve imzanın kendisine ait olmadığını iddia etmesine karşı, senet lehtarını davalı kendisinin kanuni ikametgâhının Kayseri olduğundan bahisle süresi içerisinde salahiyet itirazında bulunduğu göre;

Mahkemece yapılacak iş, öncelikle senedin gerçekten sahte olup olmağı araştırılarak davalı lehine bir sonuç çıktığı takdirde, ancak o zaman davalının yetki itirazına itibar edilerek yetki yönünden hüküm tesisi gerekirken sahteliği ileri sürülen senede karşı senette yetkili mahkeme olarak görülen Ceyhan Mahkemesinin sanki senetteki yetki şartı yokmuşçasına davayı yetki yönünden reddetmesi doğru görülmemiştir." (GÜRBÜZ, s. 673).

G. CEZA MAHKEMESİ KARARININ İSPAT YÜKÜNE ETKİSİ

Hukuk hâkiminin ceza hukuku prensipleri ve ceza mahkemesinin kararları karşısındaki durumu BK'nın 53. maddesinde ele alınmıştır. Bu hükme göre, "*Hâkim kusur olup olmadığına yahut haksız fiilin faili temyiz kudretini haiz bulunup bulunmadığına karar vermek için, ceza hukukunun mesuliyete dair hükümleriyle bağlı olmadığı gibi, ceza mahkemesinden verilen beraat kararı ile de mukayyet değildir. Ayrıca ceza mahkemesinin mahkûmiyet kararı, kusurun takdiri ve zararın miktarının tayini hususunda dahi hukuk hâkimini takyit etmez*" denilmektedir.

BK m. 53 ile ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesine (davasına) olan etkisi düzenlenmeye çalışılmıştır. Fakat bu hüküm bağlayıcı olmama hususunu tam olarak ele almadığı gibi, ceza hukuku ile medeni hukuk arasındaki sadece haksız fiilden doğan tazminat davaları ile ilgili olarak düzenlenmiştir. Bu nedenle eksik bir düzenlemedir³¹⁶.

Bu konu ile ilgili ayrıca HUMK'un 315. maddesinde "*sahtecilik sebebiyle açılan senet iptali davasında ciheti cezaiyece âdemi mesuliyete ve beraate dair verilecek karar hukuk mahkemesince senedin iptali hakkındaki karara haizi tesir değildir*" hükmü bulunmaktadır. Ancak kural olarak ceza mahkemesi kararları hukuk mahkemesini (davasını) etkilemez. Zira öncelikle BK'nın 53. maddesinde düzenlenen haksız fiil ile suç arasında farklılıklar vardır. Bir eylem aynı anda hem suç, hem de haksız fiil olmayabilir. Örneğin kasta dayanmayan haksız rekabet fiilleri gibi³¹⁷. Ceza hukuku ile medeni hukuk arasındaki farklılık; konuları, tarafları ve delilleri arasında da göze çarpar³¹⁸.

Genel kuralın aksine istisnai olarak ceza mahkemesi kararları hukuk mahkemesini (davasını) etkiler. Bazı durumlarda aslında medeni yargılamaya tabi olan bir davanın özel bir kanun hükmü ile ceza mahkemelerinde görüleceği hükme bağlanmıştır. Örneğin bir suçtan zarar gören kimse sanık aleyhine açılmış bulunan kamu (ceza) davasına müdahale³¹⁹ ederek haklarını isteyebilir. İşte bu halde, aslında

³¹⁶ Recep AKCAN: **Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1988, s. 106.

³¹⁷ TANDOĞAN, s. 348.

³¹⁸ AKCAN, s.111.

³¹⁹ 04.12.2004 tarihinde kabul edilen ve 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda (CMK) müdahale kavramı "katılma", müdahil ise "katılan" olarak düzenlenmiştir. CMK m. 237'ye göre; "*Mağdur, suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler ile malen*

haksız fiilden doğan tazminat talebi olması nedeniyle bir hukuk davası konusu olan bu talep ceza mahkemesince incelenip karara bağlanmaktadır³²⁰.

Sahtecilik davası hakkındaki ceza mahkemesi kararının hukuk mahkemesinde kesin hüküm teşkil etmesi konusu üzerinde durmak gerekecektir. Bir senedin sahteliğine ilişkin olarak açılan kamu davası sonunda eğer ceza mahkemesi senedin sahte olduğunu tespit ederek faileri cezaya mahkûm etmiş ise, bu şekilde verilen ceza mahkemesi kararı hukuk mahkemesini kesin hüküm nedeniyle bağlar. Bundan sonra hukuk mahkemesi gerek sahtelik iddiası, gerekse ayrı sahtelik davası üzerine senedin sahte olmadığına karar veremez³²¹.

Kambiyo senetlerinde sahtecilik ve tahrifatla ilgili olarak, ceza mahkemesi tarafından verilip kesinleşen kararın hukuk hâkimini bağlayıp bağlamayacağı konusuna değinmek gerekir. Ceza hâkiminin kararı fiilin işlendiği andaki hukuka aykırılığı tespit etmektedir³²². Bu kuralın doğal sonucu olarak ceza hâkiminin tespit ettiği somut olayların hukuk hâkimini de bağlayacağı kabul edilecektir. Nitekim yerleşmiş HGK'nın kararlarında da bu düşünce hâkimdir³²³.

---

sorunlu olanlar, ilk derece mahkemesindeki kovuşturma evresinin her aşamasında hüküm verilmeye kadar şikâyetçi olduklarını bildirerek kamu davasına katılabilirler. Kanun yolu muhakemesinde davaya katılma isteğinde bulunulamaz. Ancak, ilk derece mahkemesinde ileri sürülüp reddolunan veya karara bağlanmayan katılma istekleri, kanun yolu başvurusunda açıkça belirtilmişse incelenip karara bağlanır”.

³²⁰ AKCAN, s. 112; 765 Sayılı eski TCK' da bir suçtan zarar gören kişi sanığa karşı şahsi dava açarak tazminat isteyebiliyordu. Ancak, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda (CMK) şahsi hak davası kurumu kaldırılmış ve bunlar kamu davasına dönüştürülmüştür.

³²¹ KURU, C.II, s. 1513; AKCAN, s. 132; Seyithan DELİDUMAN, **Medeni Usul ve İcra İflas Hukukunda Noter Senetleri**, Ankara, 2001, s. 154; Ferhat ERÇİN: **Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Etkisi**, İstanbul 2000, s. 43; 11.HD., 8.6.1951, E. 9903, K. 3150: “Dava edilenlerin, davacının dayandığı senedin sahte olduğu hakkında ceza mahkemesinde açmış oldukları davanın neticelenerek senedin sahte olduğu sabit olmuş ve sahtelik suçu işleyenlerin cezaya mahkûm edildikleri ve hükmün de kesinleştiği mahkemeye ibraz edilen hükümden anlaşılakta bulunmuş olduğuna ve hadisede BK'nun 53. maddesinin uygulama yerinin bulunmadığını ve dava edilenlerin sahtelik hakkında almış oldukları ilamı (ceza mahkemesi ilamı) dava etmeden önce mahkemeye ibraza hakları olduğu HUMK'un 445. maddesinden istidlal edilmekte bulunduğuna göre bu cihetler göz önüne alınarak davanın reddine karar vermek gerekirken yazılı olduğu üzere karar verilmesi yolsuzdur.”(AKCAN, s. 133).

³²² ŞİMŞEK, s. 259–260; GÜRBÜZ, s. 667.

³²³ HGK., 16.5.1973, E. 1970/4–577, K. 427 : “Hukuk hakimi ceza hakiminin maddi olaylarla özellikle fiilin hukuka aykırılığı veya davalı tarafından işlenip işlenmediği konusunda verdiği kararlar tamamen bağlıdır.” (ŞİMŞEK, s. 260) ; HGK., 24.11.1982, E. 1981/11–287, K. 1982/911: “BK'nun 53. maddesi gereğince hukuk hakimi ceza hakiminin maddi olayları saptayan kararı ile bağlı ise de, ceza hukukunun sorumluluğa ilişkin hükümleri ile bağlı olmadığı gibi, kusurlu bulunup bulunmadığı ve derecesi hakkında ceza mahkemesinin kararı ile bağlı değildir.”(GÜRBÜZ, s. 668).

Ayrıca Yargıtay'ın yerleşmiş kararlarında da HUMK'un 315. maddesinde hüküm altına alınan, kambiyo senedinin sahteliği iddiası nedeniyle ceza hâkiminin sorumsuzluğa, beraata ilişkin kararlarıyla, Cumhuriyet Savcısı tarafından verilen takipsizlik kararlarının, hukuk hâkimini bağlamayacağı kabul edilmektedir³²⁴.

Ancak Yargıtay yakın tarihli bir kararında³²⁵ senette tahrifat iddiasını karara bağlarken yerel mahkeme kararının bu konuda verilen ceza mahkemesi beraat kararını ve bu kararı onayan Yargıtay Ceza Dairesi kararının hükme esas alınmasında bir isabetsizlik görmemiştir. Kanaatimizce Yargıtay'ın bu şekilde onama kararı vermesi ve Adli Tıp Kurumunca verilen raporu dikkate almaması hatalı olmuştur. Ayrıca ilgili kararda senetle ispat zorunluluğu varken tanık dinleyerek somut olayın çözülmesi de isabetsiz olmuştur.

BK m. 53 gereğince hukuk hâkimi, ceza hâkiminin maddi olayları tespit eden ve kesinleşmiş bulunan kararlarıyla bağlıdır. Ceza mahkemesinin maddi olayları belirleyen kararlarının aksine, anılan kanun hükmü gereği beraat kararları hukuk hâkimini bağlamaz. Ayrıca ceza hukukunun sorumluluğa ilişkin kararları ile kusurun varlığı ya da oranına ilişkin ceza mahkemesi kararları da hukuk hâkimini bağlamayacaktır³²⁶. Bu konuda Yargıtay kararlarında da bir istikrar olduğu görülmektedir³²⁷.

Bu konuda Yargıtay “*Hukuk hâkimi istisnai durumlar dışında, ilke olarak bakmakta olduğu davada aynı maddi olay nedeniyle açılmış bulunan ceza davasının sonucunu beklemek zorunda olmadığından bu yöne ilişkin genel mahkemenin direnme kararı usul ve yasaya uygundur.*” görüşünü belirtmiştir³²⁸. Ancak bu hukuk

³²⁴ 11.HD., 27.10.1977, E. 1977, K. 4248 : “*Takipsizlik kararına yapılan imzanın borçluya ait olmadığı belirtilmiş ise de, BK'nın 53. maddesi gereğince hukuk hakimi bununla bağlı değildir. Davacının imzanın kendisine ait olmadığından bahisle açtığı menfi tespit davasında yeniden imza incelemesi yapılmalıdır.*”(ŞİMŞEK, s.260).

³²⁵ 19. HD., 24.02.2003, E.2002/4419, K.2003/1367: “*...senedin miktar hanesinde yazı ile yazılı kısımdaki bedel ile geçerli olduğu yolundaki maddi olguyu belirleyen Edirne 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 1998/91 Esas 1009/88 Karar sayılı Beraat ve Yargıtay 6. Ceza Dairesi'nin 18.10.2001 tarih, 12487/12463 sayılı onama kararlarının hükme esas alınmasında bir isabetsizlik bulunmamasına göre...*” (Kararın tam metni ve özellikle karşı oy yazısının tam metni için bkz.: Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Yıl 17, S.54, Eylül – Ekim 2004, s.374- 376).

³²⁶ GÜRBÜZ, s.671.

³²⁷ 11.HD., 23.10.1981, E. 4486, K. 4408 : “*Davalının delil yetersizliğinden dolayı ceza mahkemesinde beraat etmiş olması nedeniyle BK'nın 53. maddesi açık hükmü karşısında, bu beraat hükmünün hukuk hakimini bağlamayacağı ve iddia doğrultusunda işin esasına girilerek hüküm tesisi gerekirken...*” (GÜRBÜZ, s. 671).

³²⁸ HGK., 16.12.1981, E. 1980/11–2482, K.1981/837 (GÜRBÜZ, s. 671).

genel kurulu kararında “*ceza hâkiminin maddi olguları tespit eden kararının hukuk hâkimini bağlayacağı*” yolundaki kararlarla çelişebilecek sonuçların doğması ihtimali bulunmaktadır.

HGK'nın bu kararına rağmen ilgili Hukuk Dairesi bu konuda “*görülmekte olan bir ceza davası varsa, hukuk hâkiminin bu davanın sonucunu beklemek durumunda olduğunu*” hemen her somut olayda aradığı görülmektedir³²⁹.

Özet olarak; ceza mahkemesi senedin sahte olduğunu tespit ederek mahkûmiyet kararı verirse, bu karar hukuk mahkemesini bağlar. Yani bundan sonra hukuk mahkemesi sahtelik iddiası veya davası üzerine senedin sahte olmadığına karar veremez³³⁰. Ceza mahkemesi sanığın beraatine karar verirse bu karar hukuk mahkemesini bağlamaz (BK. m. 53). Bu nedenle, borçlu hukuk mahkemesinde ayrı bir sahtelik davası açabilir veya kendisine karşı açılan hukuk davasında senedin sahteliğini bir hadise³³¹ olarak ileri sürebilir (HUMK m. 314/c.1). Borçlu ceza davasına müdahale ederek (katılarak) senedin iptalini istememiş ise, hukuk mahkemesinde ayrı bir sahtecilik davası açabilir veya kendisine karşı açılan davada sahtelik iddiasında bulunabilir³³².

III. SAHTECİLİK VE TAHRİFAT İDDİALARININ İNCELENMESİNDE YÖNTEM VE SIRA

Kambiyo senetlerindeki sahtecilik ve tahrifatla ilgili iddialar, takip ya da açılacak davalarda ileri sürülebileceği gibi, hamile karşı doğrudan doğruya menfi tespit davası açmak suretiyle de takip edilebilir. Kambiyo senedi ciro edilmemişse lehtara karşı, ciro edilmişse lehtara ve hamile karşı menfi tespit davası olarak açılabilir³³³.

³²⁹ 11.HD., 9.7.1982, E. 3279, K. 3367 (GÜRBÜZ, s.672).

³³⁰ KURU, C.II. s. 1513; DELİDUMAN; s. 154; AKCAN, s. 132.

³³¹ Hadise görülmekte olan bir davaya ilişkin olup davanın incelenip karara bağlanmasından önce aydınlanması (çözülmesi) gereken sorunlara denir (HUMK'un 222. maddesi). Davanın her safhasında hadiseler doğabilir bu hadiseler ayrı birer dava olmayıp asıl dava üzerine aşlanmış küçük davacıklar niteliğindedir. Mahkemenin ilk önce bu küçük davacıkları (hadiseleri) inceleyip karara bağlaması, ondan sonra davaya devam ederek esas hakkında karar vermesi gerekir. Hadiseler duruşmada sözlü olarak bildirilir (Hakan PEKCANİTEZ: **Medeni Usul Hukuku**, 3. Bası, Ankara 2004, s. 279; Baki KURU/ Ramazan ARSLAN/ Ejder YILMAZ: **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2004, s. 560-561).

³³² KURU, C. II, s. 1515; DELİDUMAN; s. 155 .

³³³ ERTEKİN/ KARATAŞ, s.660; Bkz. 2.Böl. V,A.1.

Borçlunun bu senedin sahteliğinin tespiti için sahtelik davası açmakta hukuki yararı vardır. Zira kendisine karşı icra takibi başlatılmıştır. Borçlu ödeme emrine itiraz ederken imzaya itirazını ayrıca ve açıkça bildirmeyi ihmal etmiş veya ödeme emrine hiç itiraz etmemişse hakkındaki icra takibi ancak sahtelik davası açmakla durdurulabilir ve önlenebilir³³⁴. Böyle bir sahtelik davası İİK' nın 72. maddesinde düzenlenmiş bir menfi tespit davasıdır. İİK' nın 72/3. maddesine göre, icra takibinden sonra açılan menfi tespit davasında, mahkeme ihtiyati tedbir yolu ile icra takibinin durdurulmasına karar veremez. Bu halde icra takibinin durdurulabilmesi için İİK' nın 72/2, maddesine göre ihtiyati tedbir kararı alabilir. Ancak bu hüküm senedin sahteliğinden başka bir nedenle açılan menfi tespit davaları için geçerlidir. Zira sahte bir senede dayanarak icra takibi yapılması halinde, borçlu sahte senedi ancak icra takibinden sonra öğrenir ve menfi tespit davasını bundan sonra açabilir. Bu halde menfi tespit davasının icra takibine etkisi İİK m. 72'ye göre değil HUMK'un 317. maddesine göre incelenmesi gerekir. Yani bu durumda sahteliği iddia edilen senet HUMK'un 317. maddesi gereği sahtelik davası sonuçlanıncaya kadar hiçbir işleme dayanak yapılamaz³³⁵. Yargıtay'ın görüşü de bu şekildedir³³⁶. Sahtelik davası, hukuki niteliği bakımından İİK' nın 72. maddesindeki menfi tespit davasıdır. Yalnız HUMK'un 317. maddesindeki özel def'i nedeniyle İİK'nın 72/2, 3 madde hükümleri sahtelik davasında uygulanamaz bunların yerine HUMK'un 317. maddesi uygulanır³³⁷.

HUMK'un 314. maddesinde "*Resmi ve gayri resmi her nevi senedatin sahteliğini iddia eden kimse, asıl davayı rüyet eden mahkemede bu iddiasını gerek davayı asliye ve gerek davayı hadise suretiyle ikame edebilir. Usulüne tevfiikan icra kılınan tetkikat neticesinde senedin sahte olmadığına dair mahkemeden sadır olan karar kesbi katiyet ettikten sonra iş bu senet hakkında muhakimi cezaiyede dahi sahtelik iddiası mesmu olmaz*" şeklinde bir düzenleme yapılmıştır.

HUMK m. 317'de sahtelik iddiasının incelenmesi ile ilgili olarak; "*Sahtelik iddiası 308. maddesi ile mevaddı müteakibesi ahkâmına tevfiikan tetkik olunur. Sahteliği iddia kılınan senedin ehlihibre marifetiyle tetkik ve tatbikine ve vakayı ve*

³³⁴ KURU, C. II, s. 1449.

³³⁵ KURU, C. II, s. 1451.

³³⁶ İİD., 29.11.1968, E. 11045, K. 11128 (KURU, C.II. s. 1450).

³³⁷ KURU, C. II, s. 1452.

hadisattan haberdar olanların istimaina karar verildiği takdirde bu kabil senedat, neticei hükme kadar bir güna muameleye esas ittihaz kılınmaz...” şeklindeki düzenleme gereği sahtecilik ve aynı usule tabi olan tahrifat iddiaları HUMK’un 308 vd. maddelerindeki sıra ve usule göre incelenecektir. Söz konusu incelemede HUMK’un 309. maddesinde öngörülen sıra gözetilecektir.

HUMK’un 314. maddesi gereği borçlu gözükken kişi isterse kendisine karşı adi senede dayanarak dava açılmasını bekleyebilir. İsterse dava açılmasını beklemeden senetteki imza veya yazının kendisine ait olmadığı tespit için ayrı bir sahtelik davası açabilir. Borçlu kendisine dava açıldığı halde senetteki imza veya yazıyı inkâr etmekle yani sahtelik iddiasında bulunmakla yetinebilir. Ayrı bir sahtelik davası olarak açılan dava, hukuki niteliği bakımından bir menfi tespit davasıdır³³⁸. Ancak açılmış bir davada adi senedin sahteliği hadise şeklinde iddia edilmiş ise ve bu sahtelik iddiası incelenmekte ise artık ayrı bir sahtelik davası açmakta hukuki yarar yoktur. Bu nedenle derdestlik ilk itirazı yapılabilir.

Hamilin senet karinesinden yararlanabilmesi için senet içeriğinin kabul edilmesi gerekir. Senedin muhtevasının kabul edilmemesi veya senet asli borçlusunun imzayı inkâr etmesi ya da yargılamanın yokluğunda yürütülmesi durumunda öncelikle kambiyo senedindeki imzanın hamil tarafından davalı senet borçlusuna ait olduğunun ispatlanması gerekir³³⁹.

Davaya cevap vermeyen ve yargılama yokluğunda yürütülen davalı senet borçlusunun, usul hukuku yönünden davayı ya da dava konusu kambiyo alacağını inkâr etmiş sayılacağını kabul ederek mahkemece isticvap davetiyesi ile çağrılarak sonucuna göre ya da imza incelemesi yapılması gerekmektedir³⁴⁰.

Karşılaştırmaya esas örnek imzaların hamil tarafından sunulması üzerine, imzanın grafoloji bilirkişilerince incelenmesi gerekecektir. Hâkim bu durumu re’sen gözetme durumundadır. Kambiyo senetlerinde sahtecilik ve tahrifat incelemesinin,

³³⁸ KURU, C.II, s. 1448.

³³⁹ GÜRBÜZ, s. 677; ERTEKİN/ KARATAŞ, s.662.

³⁴⁰ GÜRBÜZ, s.678; DOĞANAY, s. 1598; TD., 16.9.1968, E. 3602, K. 4535 : “Mahkemeye gelmeyen davalı, alacağı inkâr etmiş sayılacağından, mahkemece HUMK’un 230. vd. maddeleri uyarınca isticvap için yazılı davetiye çıkarılması, ikinci davetiyyeye de uyulmazsa meselenin buna göre halledilmesi mümkün bulunduğu gibi; HUMK’un 309. maddesinin tatbiki halinde, bu maddedeki sıraya uyulması gerekir. Bu sıraya uyulmadan şahit dinlenmesi yanlıştır.”(KURU, C.II. s. 1347–1349).

HUMK'un 308 ve 309. maddelerinde öngörülen şekilde belirli bir sırayı takip etmesi zorunludur. Yargıtay da kararlarında bu sıranın takip edilmesi gerektiğini vurgulamıştır³⁴¹.

Adi senetlerdeki (HUMK m. 308–313) senedin altındaki imzanın inkâr edilmesi üzerine sahtelik iddiasının incelenmesi aynı zamanda HUMK'un 314 – 320. maddeleri hükümlerine tabidir. İmza inkârı ile ilgili sahtecilik iddiasının inceleme yöntem ve sırası resmi senetler hakkında sahtelik iddiasının incelenmesinde de aynıdır³⁴².

A. TARAFLARIN SORGULANMASI VE MEVCUT BELGELERLE BİR KARAR VERİLMESİ

Hâkim, HUMK m. 308'teki "*Davanın esnayı tahkikinde bir taraf kendisine nispet olunan senette muharrer yazı ve imzayı inkar veya tanımadığını beyan ederse iki tarafın ifadatı ve ol bapta serdolan deliller üzerine hâkim kafî derecede kanaat hasıl eylediği takdirde senedi kabul veya hükümden iskat ederek esas hakkında karar verir*" hükmü uyarınca inkar edilen imzanın borçlu elinden çıktığı ya da senet metnindeki tahrifat iddiasının gerçek olmadığı çıplak gözle yapılacak bir inceleme sonucu açık seçik bir şekilde anlaşılabilirse, bilirkişi incelemesi yapılmasına gerek görmeden hüküm kurabilecektir³⁴³. Gerçekten çıplak gözle yapılacak normal bir inceleme ile sahtecilik ve tahrifat açıkça anlaşılabilirse, bilirkişi incelemesini zorunlu kılmak dava ekonomisine³⁴⁴ aykırı olacaktır.

Hâkim, sahtecilik ve tahrifat hallerinde; tarafları dinleyip, senet aslı ve iddiaya ilişkin olarak sunulan delilleri gözle inceleyecek ve HUMK'un 240.

³⁴¹ 11. HD., 23.5.1988, E. 8760, K. 3291 : "*Davalı icra takibine karşı itirazında imzayı inkâr etmiş olduğundan imzanın davalıya aidiyetinin davacı tarafça ispat edilmesi gerekir. Bu sebeple davacının davalıya ait medarı tatbik imzaları temin edilerek ve HUMK'un 308 ve müteakip maddelerine göre uzman bilirkişi aracılığı ile imza incelemesi istenmesi ve mahkemece yaptırılacak bir inceleme sonucunda icabeten kararın verilmesi gerekirken eksik tahkikatla karar verilmesi...*"(ERTEKİN/ KARATAŞ, s. 663).

³⁴² KURU, C.II, s. 1447.

³⁴³ 11. HD., 20.6.1995, E. 4149, 5123: "*...mahkemece öncelikle çekteki imzanın keşideci davalıya ait olup olmadığı yolunda imza incelemesi yapılması ve sonucuna göre iddia ve savunma üzerinde durularak karar verilmesi gerekirken...*" (ERİŞ, ÇEK, 2004, s.324).

³⁴⁴ Taraflar arasındaki uyuşmazlık bir dava ile mahkeme önüne getirildikten sonra artık kamu yararı alanına girmiş demektir. Davanın çabuk, basit ve ucuz bir biçim görülmesinde tarafların olduğu kadar toplumun (kamunun) da yararı vardır (KURU, C.II, s. 247). Bu nedenle hâkim mümkün olduğu kadar çabuk ve düzenli bir biçimde davayı sonuçlandırmakla yükümlüdür (HUMK m. 72). Bu husus önemine binaen anayasa ilkesi haline getirilmiştir. "*Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.*" (Anayasa, m. 141/IV).

maddesinde öngörülen istisnaları gözeterek, ikame olunan delilleri serbestçe takdir edecektir. Yine hâkim, öne sürülen değişikliğin mevcut olmadığı ya da inkâr edilen imzanın borçlunun elinden çıktığını açıkça anlayabiliyor veya bunların tersi bir durumun bulunduğu kanaatine ulaşıyorsa başkaca bir inceleme yapmaksızın hüküm kurabilecektir.

Tarafların dinlendiği³⁴⁵ ve gösterdikleri delillerin gözetildiği bu ilk aşamada öncelikle bir kanaat oluşturmaya çalışılır³⁴⁶. Bu halde yeterli kanaate ulaşırsa, HUMK m. 308/1. gereği davanın kabulüne ya da reddine karar verilebilecektir. Yeterli kanaate ulaşılamamışsa, davanın taraflarının bizzat senet hakkında doğrudan sorgulanmaları (isticvapları) gerekir. HUMK'un 308/2. maddesi gereği isticvap hükümlerine ve yöntemine uygun şekilde çağrılmasına rağmen duruşmaya gelmeyen, imza sahibi gözüken ve imzayı inkâr eden taraf kendisine ait olduğu bildirilen senetteki imzayı kabul etmiş sayılır³⁴⁷.

Hâkim, iki taraftan her birini re'sen veya talep üzerine isticvap edebilir (HUMK m. 230). Buna göre isticvap, bir tarafın kendi aleyhine olan belli bir vaka hakkında (mahkeme tarafından) sorguya çekilmesi demektir³⁴⁸. Mahkeme tarafından tarafların dinlenmesi ile tarafların isticvabı farklı kavramlardır³⁴⁹.

Mahkeme tarafından re'sen veya talep üzerine isticvabına karar verilen taraf, duruşmaya gelmez veya gelip sorulan soruları cevapsız bıraktığı takdirde bu vakıaları (zımnen) ikrar etmiş sayılır (HUMK m.234/2 c.2)³⁵⁰. İkrarın sonucu da kesin delil teşkil eder³⁵¹. İsticvap, ispat amacına hizmet ettiğinden bazı usul kanunları isticvabı bir delil olarak kabul etmişlerdir³⁵².

³⁴⁵ 12. HD., 10.4.2000, E. 4695, K.5533: “Keşide tarihi yanındaki düzeltmenin borçlu tarafından yapıldığı anlamını taşıyan imzanın kendisine ait olup olmadığından sorulduktan sonra, kabul edilmezse, yöntemince bilirkişi incelemesi yapılarak sonucuna göre karar verilmelidir.” (Talih UYAR: **İcra Hukukunda Kambiyo Senetleri**, C.II, 3. Baskı, Ankara, 2001, s.1916).

³⁴⁶ KURU C.II, s. 1436.

³⁴⁷ KURU, C.II, s. 1436; GÜRBÜZ, s. 680; ERTEKİN/ KARATAŞ, s.662.

³⁴⁸ KURU, C.II, s. 1341; Ömer ULUKAPI: **Medeni Usul Hukukunda Tarafların Duruşmaya Gelmemesi**, Konya, 1997, s.156.

³⁴⁹ ULUKAPI, s. 156.

³⁵⁰ DELİDUMAN; s.133.

³⁵¹ ULUKAPI, s. 157.

³⁵² Erdal TERCAN: **Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı**, Ankara 2001, s.119.

Mahkeme hâkimi tarafların belirlenen bu duruşmaya gelmeleri durumunda onları senet hakkında dinler. Taraflarca uygulamaya elverişli belgeler tespit edilerek gösterilir. Yine de bir kanaate ulaşılamazsa HUMK m.309/1'in birinci cümlesinde belirtilen istiktap (yazı yazdırma, imza attırma) yoluna gidilir ve bunlarla senetteki yazı ve imza karşılaştırılır. Buradaki işlem, ileride değineceğimiz³⁵³ uzman bilirkişi incelemesi aşamasındaki istiktaptan farklıdır (HUMK m. 309/4). Bu uygulama bilirkişiye başvurmadan ve karşılaştırmaya esas imza bulunup bulunmadığının araştırılmasından önce yapılmaktadır. Hâkim bu aşamada yeterli bir kanaate varırsa bilirkişi incelemesi yaptırmadan bu konuda bir karar verecektir. Ancak uygulamada, hemen hemen tüm olaylarda sahtecilik ve tahrifat iddiasının teknik ve özel uzmanlığı gerektirdiği düşünülerek, karşılaştırmaya elverişli imzaları içeren önceki tarihli belgeler belirlenip, şayet bunlar yoksa yazı yazdırma metodu gözetilerek bilirkişi incelemesi yaptırılmaktadır. Ancak Yargıtay'ın ilk aşama ile ilgili kararları da mevcuttur³⁵⁴.

HUMK m. 309/3'e göre, istiktap yolu ile elde edilen imza veya yazı ile inkâr edilen imzanın veya yazının karşılaştırılması sonucunda da imzanın inkâr edene ait olup olmadığı hakkında yeterli bir kanaat sahibi olamayan hâkimin, bilirkişi incelemesi yaptırması gerekir. Ancak hâkim, bilirkişiye başvurmadan da davalının uygulamaya elverişli imzası ile inkar edilen imza (veya yazıyı) bizzat karşılaştırabilir.

B. BİLİRKİŞİ İNCELEMESİ AŞAMASI

1. TARAFLARIN SORGUYA ÇEKİLİP BELGE VE DELİLLERİN TOPLANMASI

Hâkim elindeki mevcut delillerle sahtecilik veya tahrifatın yapıp yapılmadığı konusunda kesin bir kanaate varamadıysa ikinci aşama olan bilirkişi incelemesi aşamasına geçilir. Bu aşamada, hâkim sahtecilik konusunda tarafları sorguya çekip, bilirkişi incelemesine esas olacak belge ve delilleri tespit edip

³⁵³ Bkz. III. Bölüm, III, B.

³⁵⁴ İİD., 7.5.1970, E. 4968, K. 4910: “Hakimin bilirkişi incelemesine ihtiyaç göstermeyen hallerde bizzat yapacağı uygulama ve incelemeden mevcut delil ve kardinelerden edineceği kanaate dayanarak karar vermesi mümkün ise de kendini bu kanaate ulaştırın sebep ve olayları kararında açıklaması, delil ve kardineleri takdir ederken hataya düşmemesi gerekir.” (KURU, C.II. s. 1437).

toplayacaktır. İmza incelemesinin senet fotokopisi üzerinden yapılması ve buna dayanarak hüküm kurulmasının doğru olmadığı Yargıtay kararında belirtilmiştir³⁵⁵.

Senetteki imzanın borçluyu bağlayabilmesi için, o imzanın borçlu elinden çıktığının kesin olarak tespit edilmesi gerekir. Bu konuda ulaşabilecek en ufak bir şüphe ve duraksama borçluyu sorumluluktan kurtarır.

Karşılaştırılacak imza ile kabul edilmeyen imza arasında ilk bakışta görülebilecek derecede bir uygunluk ve benzerlik yoksa ya da inkâr edilen imzanın taklit edilmesi kolaysa, hâkimin imza karşılaştırması için bilirkişiye inceleme yaptırması gerekecektir (HUMK m. 309/1, c.2). Yargıtay; tarafların açıklamalarından sonra, bilirkişi incelemesine esas olacak deliller için, öncelikle karşılaştırmaya esas olabilecek nitelikteki belgelerin bulunması gerektiğini özellikle aramaktadır³⁵⁶. Gerçeğin ortaya çıkabilmesi tarafların samimi imza ve yazı örneklerinin elde edilebilmesi ve dava açıldıktan sonra davalının imza ve yazısını değiştirecek davranışlara girerek gerçeğin bulunmasını zorlaştırma ihtimalinin bulunması nedeni ile Yargıtay'ın karşılaştırmaya esas olabilecek nitelikte belgelerin bulunabilmesi hususundaki ısrarının yerinde olduğu görüşünderiz.

2. İMZA KARŞILAŞTIRMASINA ESAS OLAN BELGELER VE ÖZELLİKLERİ

Bilirkişi incelemesine dayanak yapılacak olan belgelerin dava konusu kambiyo senedinin düzenlenme tarihinden önceki tarihleri taşıyan belgeler olması gerekir³⁵⁷. Her iki tarafın da karşılaştırmaya esas olmak üzere anlaştıkları her türlü belge uygulamaya elverişli nitelikte belge sayılır³⁵⁸. Uygulamaya elverişli belgeler HUMK'un 309/3. maddesinde tahdidi olarak sayılmıştır. Ancak, taraflar karşılaştırmaya esas belgeler üzerinde anlaşamazlarsa, kambiyo senedindeki sahtecilik ve tahrifatı iddia eden tarafın; herhangi bir resmi senetteki imzası, memuriyeti gereği belgelerdeki imzalar, mahkeme önünde atmış olduğu imzalar uygulamaya elverişli özellikleri gereği incelemeye dayanak yapılacaktır (HUMK m. 309/3). Yine imzayı inkâr eden tarafın herhangi bir nedenle gönderdiği mektuptaki

³⁵⁵ 12 HD., 5.10.1982, E. 6521, K.6846 (GÜRBÜZ, s.698).

³⁵⁶ 11. HD., 10.5.1982, E. 2340, K. 2156 (GÜRBÜZ, s. 662).

³⁵⁷ ERTEKİN/ KARATAŞ, s. 662.

³⁵⁸ KURU, C.II, s. 1440.

imzası, uygulamaya elverişli kabul edilecektir. Resmi olmayan belge altındaki imza davalı tarafından inkâr edilirse artık, bu imzayı uygulamaya elverişli kabul etmek mümkün olmayacaktır³⁵⁹.

Kambiyo senedindeki imzayı inkâr eden davalının; örneğin tapu dairesinde düzenlenmiş resmi senetteki imzası, düzenleme biçimindeki ya da imzası onaylanmış noter senedindeki imzası, evlenme defterindeki imzası, noterce düzenlenen genel ve özel vekâletnamelerdeki imzalar, uygulamaya elverişli özellikte kabul edilmektedir³⁶⁰. Ayrıca mahkeme önünde HUMK'un 151/son maddesine uygun şekilde atılmış olan imzalar da uygulamaya elverişli imza niteliğindedir. Ayrıca yabancı ülke yetkili makamlarınca düzenlenen ya da onaylanan resmi senetler de, oradaki Türk Konsoloslugu'nca "*anılan ülkenin, yetkili birimi tarafından usulünce düzenlendiği*" açıklamasıyla onaylanmışsa bu senetler de resmi senet niteliği taşıyacaktır (HUMK m.296/1, c.1).

Noterler tarafından düzenleme yoluyla senet şeklinde yapılmış olan hukuki işlemler sahteliği sabit oluncaya kadar geçerlidir (NK m.82/2). Ancak imzası onaylanmış noter senetlerindeki imza ve tarih sahteliği sabit oluncaya kadar geçerlidir (NK m. 82/3). Bu nedenle düzenleme yoluyla yapılan senetlerin içeriğinin doğru olmadığına iddia ve ispat edilmesiyle mümkündür. Burada sahtelik iddiası senedin taraflarına değil, senedi düzenleyen notere karşıdır³⁶¹. Onaylama yoluyla yapılan noter senetlerinde noterin onaylaması imza ve tarihi kapsadığından, bunlardaki sahtelik iddiası da ancak bu hususlara ilişkin olabilir³⁶². Bu nedenle bunlar uygulamaya elverişli nitelikte belgelerden sayılmaktadır.

Doktrindeki bazı yazarlara göre; senetteki imzayı inkâr eden tarafın muhtarlık sicil defterindeki, noter aracılığı ile gönderilen protesto ya da

³⁵⁹ 12. HD., 18.11.1976, E.9988, K. 11679(GÜRBÜZ, s. 683); 12. HD., 18.11.1976, E. 9988, K.11679 (KURU, C.II, s. 1441).

³⁶⁰ DELİDUMAN, s.137; 12. HD., 20.11.1997, E.4801, K.9885: "*Mahkemece; hükme esas alınan imza incelemesine ilişkin bilirkişi raporu... imzacı davacı tarafından inkar edilen senet aslı dosyaya ibraz ettirilerek, davacıdan, takibe konu senedin keşide tarihinden önceki tarihli imzalarının bulunduğu yerler sorularak, gerektiğinde Tapu Sicil Müdürlüğü, Seçim Kurulu Başkanlığı ve Belediye Başkanlığı gibi resmi kurumlardan tatbiki medar belgelerin celbi ile söz konusu senetteki imzaların davacıya ait olup olmadığının tespiti yönünden, konusunda uzman yeni bir bilirkişiden rapor alınarak...*" (Eriş, ÇEK 2000, s.592–593).

³⁶¹ DELİDUMAN, s. 130; Ömer ULUKAPI / Murat ATALI, **Noterlik Hukuku**, 2. Baskı, 2001, s. 226; Baki KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C.III, 5.Baskı, İstanbul, 1990, s.2158.

³⁶² ULUKAPI / ATALI, s. 227.

ihbarnamedeki, ticaret ve sanayi odasındaki, noterlikçe onaylı olmayan sirkülerdeki, noterlikçe onaylı olmayan vasiyetnamedeki, sigorta şirketine yazdığı mektuptaki, posta tebliğ parçasındaki, banka tebliğ belgesindeki, maaş bordrosundaki, mahkemeye sunulan dava ve temyiz dilekçelerindeki imzaları uygulamaya elverişli nitelikte imza olarak değerlendirilmemelidir³⁶³. Ancak uygulamada imza karşılaştırmasında dayanak olamayacağı belirtilen pek çok belgenin, genellikle tarafların açık itirazı olmaması ya da karşı tarafın susması ile belge bulmadaki güçlük dikkate alınarak incelemeye esas alındığı sıkça görülmektedir. Kanaatimizce; belge bulmadaki sıkıntı sebebiyle yukarıda saymış olduğumuz belgelerin uygulamada kullanılması isabetli olacaktır.

3. İMZA VE YAZI YAZDIRMA (İSTİKTAB)

Mahkeme aşamasında imza karşılaştırmasına esas olacak belge bulunamazsa, uygulamaya esas olmak üzere, mahkeme tarafından borçluya yazı yazdırılıp onun imzası alınacaktır. Ancak bu aşamaya geçilebilmesi, belge elde edilememesi şartına bağlıdır³⁶⁴.

Yeterli nitelikte belge olmadığı takdirde, bilirkişi tarafından oluşturulacak kelimeleri içeren yazı yazdırılıp, borçlunun imzası alınarak yapılan uygulama (tatbikat) sonucu oluşturulan tutanak karşılaştırmaya dayanak olacaktır. Mahkemeler, bilirkişi tarafından oluşturulan metni beklemeksizin borçluya, senet metninden esinlenerek ayakta ve oturarak yazdırılan yazılar ve atırılan imzalar karşılaştırmaya esas belge olarak uzman bilirkişi incelemesi yapılmak üzere göndermektedir. Bu uygulama daha çabuk sonuç almaya yöneliktir.

Hâkim tarafından imza incelemesinin bizzat yapılması halinde önce istiktab yoluna; sonra uygulamaya elverişli imza ile imza karşılaştırması yoluna başvurulur. Buna karşılık, imza incelemesinin bilirkişi tarafından yaptırılmasına karar verilmesi halinde, izlenecek sıra değişik olup, önce uygulamaya elverişli imza ile inkâr edilen imza karşılaştırılır, sonra istiktab yoluna başvurulur. Yani bilirkişi inceleme safhasında, imzayı kabul etmeyen uygulamaya elverişli bir imzası varken, yazı

³⁶³ GÜRBÜZ, s.685; KURU, C.II, s. 1441; DELİDUMAN, s. 137; ERTEKİN/ KARATAŞ, s. 662.

³⁶⁴ 11. HD., 10.5.1982, E. 2340, K. 2156 : “İstiktab için HUMK’un 309. maddesinde yazılı sıranın takibi gerekmesine ve tatbikat icrasının en son başvurulacak bir yol olmasına, medarı tatbik (karşılaştırmaya esas) imzalar bulunması nedeniyle tatbikata (imza ve yazı yazdırmaya) gerek olmadığı...”(GÜRBÜZ, s. 686).

yazdırma (istiktab) yoluna başvurulamaz³⁶⁵ İmzayı inkâr eden taraf istiktab için çağrıldığı halde gelmezse veya gelip imza atmaktan veya yazı yazmaktan kaçınırsa, isticvap hükümlerine (HUMK m.234) göre senetteki imzayı veya yazıyı kabul etmiş sayılır.

4. BİLİRKİŞİNİN İNCELEME YAPMASI

Kambiyo senetlerinde sahtecilik ve tahrifat iddialarında, imza ve yazı yazdırma aşamasından sonra, yazı bilimi konusunda bilirkişi incelemesi yaptırılır³⁶⁶. İncelemede, yazı bilimine ilişkin verilerden yararlanılarak sonuca ulaşılmaya çalışılır. Grafoloji uzmanlarının incelemesine dayalı olan bu aşama, yoğun biçimde uygulama alanı bulmaktadır. Bu konudaki uyuşmazlıklar genellikle bilirkişilerin yaptıkları inceleme sonucunda çözüme kavuşmaktadır³⁶⁷.

Yargıtay her olayda, tahrifat ve sahtecilik incelemesinin grafoloji uzmanlarına yaptırılması gerektiği konusuna büyük önem vermekte³⁶⁸ ve sahtecilik ya da tahrifata ilişkin bilirkişi raporlarının yeterli nitelikte olmasına dikkat etmektedir. Ayrıca, başka bir dava sırasında alınsa dahi raporlar arasında çelişki varsa bunun da giderilmesi gerekecektir³⁶⁹.

³⁶⁵ KURU, C.II, s. 1443.

³⁶⁶ Bilirkişilik müessesesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Baki KURU: **Hukuk Muhakemeler Usulü**, C.III, 6. Baskı, İstanbul, 2001, s. 2661-2826. 12. HD., 30.4.1998, E. 3934, K.4788: "...keşide tarihindeki tahrifat iddiası yönünden HUMK'un 275. maddesi gereğince ve ihtilafın çözümü özel ve teknik bir bilgiyi gerektirdiğinden, bilirkişi incelemesi yapılarak hasıl olacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken..." (UYAR, Kambiyo Senetleri, s.1926); 12. HD., 18.9.1997, E. 8211, K.8797 (UYAR, Kambiyo Senetleri, s.1927);12.HD., 4.11.1999, E. 12548, K.12461 (UYAR, Kambiyo Senetleri, s.1924); 12. HD., 1.11.1999, E. 12637, K.13187 (Yasa Hukuk Dergisi, 2002/2, s.293).

³⁶⁷ Grafoloji ve sahtecilik üzerine bilirkişilik konusunda ayrıntılı bilgi için bkz.: Hasan KÖROĞLU: **Uygulamada ve İçtihatlarda Bilirkişilik**, Adil Yayınevi, Ankara, 1995, s. 93-102; Hasan KÖROĞLU: **En Son Değişikliklerle Uygulamada ve İçtihatlarda Türk Mahkemelerinde Bilirkişilik ve Bilirkişi Kurumları**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2001, s. 141-154.

³⁶⁸ HGK., 6,6 1983, E. 1980/11-1891, K. 1983/629: "*Davalı vekilince ısrarla... senedin önyüzündeki... imzalarının da büyük bir ihtimalle... tarafından atılmış bulunabileceğini ileri sürmüş olmasına göre, mahkemece yapılacak iş; yetenekli ve grafoloji ilminden anlayan bilirkişiler aracılığı ile HUMK'un 308. vd maddeleri gereğince yeniden geniş kapsamlı bir inceleme yaptırarak, senedin ön yüzündeki imzaların doğrudan doğruya... nun eli mahsulü mü olduğu? Yoksa kefil imzası ihtilafsız olan... tarafından... nun imzası taklit edilmek suretiyle mi atıldığının tespitinden ibarettir.*"; 11. HD. 3.4.1980, E 1150. K. 1732 :"*... imza konusunda grafoloji uzmanı olmayan bilirkişiden alınan bilirkişi raporuna itiraz edilmiş bulunduğuna göre İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi grafoloji uzmanlarından oluşturulacak bilirkişi kurulundan yeniden bu konuda rapor alınmalıdır.*" (GÜRBÜZ, s. 687); 11. HD.,21.1.1988, E. 1987/2838, K. 1988/265 : "*Senette tahrifat iddiası bu konuda uzman kişi ya da kurul raporuyla çözülebilir. Tahrifat itirazı olduğunda yazı ile belirli tutara değer verilemez. Fotokopide bilirkişi incelemesi yapılamayacağından aşlının gösterilememesi durumunda işin çözümü merciin görevi dışında kalıp yargılamayı gerektirir.*" (KURU, C.II, s. 1250).

³⁶⁹ 11. HD., 10.2.1981, E. 92, K. 500 (GÜRBÜZ, s.688).

Sahtelik ve tahrifat iddiasına dayalı davalarda yapılacak inceleme konusunda Yargıtay, grafoloji (yazı bilimi) konusunda uzmanlığı bilinen ve genelde Güzel Sanatlar Fakültesi öğretim üyesi olan kişilere yaptırılması gerektiği görüşündedir³⁷⁰. Ancak ülkemizde Güzel Sanatlar Fakültesi de dâhil grafoloji olarak adlandırılan yazı bilimini okutan ve bilimsel uğraşısı grafoloji olan herhangi bir fakülte, akademi ya da bunların grafoloji kürsüsü (anabilim dalı) bulunmamaktadır. Bu nedenle Yargıtay, kararlarında “grafoloji konusunda uzman kişilerin bulunduğu bilinen İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi (Fakültesi) öğretim görevlileri arasından bilirkişi kurulu oluşturulması gerektiğini” belirtmektedir³⁷¹.

2659 sayılı Adli Tıp Kurumu³⁷² Kanununun 21. maddesinde Fizik İncelemeler İhtisas Dairesi'nin görevleri; “*Mahkemeler ile hâkimlikler ve savcılıklar tarafından gönderilen silah, mermi, yazı (grafolojik - daktiloskopik), fotoğraf, resim, imza, imza niteliği taşıyan parmak izleri ile radyolojik, radyoizotop, klimatolojik, materyal ve olaylarla ilgili olarak incelemeler yaparak sonucunu bir raporla tespit etmek*” şeklinde düzenlenmiştir. Bu nedenle kambiyo senetlerindeki sahtecilik ve tahrifat konusundaki incelemeler Adli Tıp Fizik İncelemeler İhtisas Dairesi uzmanlarına da yaptırılmaktadır³⁷³. Ayrıca, Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı bulunan Kriminal Polis Laboratuvarları³⁷⁴ ile Jandarma Genel Komutanlığı'na bağlı bulunan Jandarma

³⁷⁰ HGK'nın 16.6.1976, E.74-1-318, K.2223: “*Bonodaki 1500 rakamının sonuncu sıfırının sonradan konulup konulmadığının araştırılması özel ihtisas gerektirir. Bu konuda bilirkişi seçilen resim öğretmenin raporu yeterli değildir. Güzel Sanatlar Akademisine gerekli inceleme yaptırılarak diğer delillerle birlikte değerlendirilmesi gerekir.*” (MOROĞLU/ KENDİGELEN, s. 594).

³⁷¹ GÜRBÜZ, s. 689.

³⁷² Ayrıntılı bilgi için bkz.: KURU (2001), s.2664-2675; KÖROĞLU, s. 125-128.

³⁷³ 19. HD., 28.05.2004, E.2003/9782, K.2004/6358: “*Dava, davalıların murisi K. lehtarı bulunduğu, bonoda tahrifat yapılarak 1.000.000.000 TL'lik bononun 7.000.000.000 TL'ye dönüştürüldüğü iddiasıyla açılan menfi tespit davasıdır ... Dosyadaki yazılara kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere ve özellikle Adli Tıp Kurumu Fizik / Grafoloji İhtisas Dairesi tarafından düzenlenen raporun hükme esas alınmasında bir isabetsizlik bulunmamasına...*” (Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Yıl 18, Sayı 58, Mayıs - Haziran 2005, s.399-401). 12. HD., 23.10.1997, E.11019, K.11448: “*...çekin keşide tarihinin...tahrif edilerek... Bu iddia, Adli Tıp Kurumunca düzenlenen 11.11.1996 tarihli raporuyla sabit olmuştur.*” (UYAR, Kambiyo Senetleri, s.1926 - 1927); 11. HD., 31.5.199, E.2769, K.4662: “*Mahkemece, toplanan deliller ve yaptırılan Adli Tıp Kurumu incelemesi sonucuna göre, sahte ve tahrif edilmiş olan çekin ödenmesinden doğan zararın muhatap bankadan istenebileceği...*” (ERİŞ, ÇEK, 2004, s.326).

³⁷⁴ Kriminal Polis laboratuvarları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: KÖROĞLU, s. 129-135; 11. HD., 18.2.1991, E. 1989/9226, K. 1991/1049: “*...Adana Polis Kriminoloji Laboratuvarı raporuna nazaran çek üzerindeki yazı ve rakamların kimyasal bir madde ile silindikten sonra iddia edilen tahrifatların yapıldığı...*” (Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Bankası).

Kriminal Komutanlığı laboratuvarlarından da yazı ve imza araştırması konusunda uzmanlaşmış görevlilerden yararlanılmaktadır³⁷⁵.

Adli Tıp Kurumu Kanununun 15. maddesine göre; Adli Tıp ihtisas kurul ya da dairelerince verilip de mahkemeler hâkimlikler ve savcılıklarca yeterli nitelikte görülmeyen işleri inceleme ve kesin karara bağlama görevi Adli Tıp Genel Kuruluna verilmiştir. Madde 15 (Değişik madde: 19.02.2003 – 4810 S.K./14. md.):

“Adli Tıp Genel Kurulu; a) Adli tıp ihtisas kurulları ve ihtisas daireleri tarafından verilip de mahkemeler, hâkimlikler ve savcılıklarca kapsamı itibarıyla yeterince kanaat verici nitelikte bulunmadığı, sebebi de belirtilmek suretiyle bildirilen işleri, b) Adli tıp ihtisas kurullarınca oybirliğiyle karara bağlanamamış olan işleri, c) Adli tıp ihtisas kurullarının verdiği rapor ve görüşleri arasında ortaya çıkan çelişkileri, d) Adli tıp ihtisas kurulları ile ihtisas dairelerinin rapor ve görüşleri arasında ortaya çıkan çelişkileri, e) Adli tıp ihtisas kurulları ile adli tıp ihtisas dairelerinin ve adli tıp şube müdürlüklerinin rapor ve görüşleri arasında ortaya çıkan çelişkileri, f) Adli tıp ihtisas kurulları ile Adli Tıp Kurumu dışındaki sağlık kuruluşlarının verdikleri rapor ve görüşler arasında ortaya çıkan çelişkileri, Konu ile ilgili uzman üyelerin katılımıyla inceler ve kesin karara bağlar”.

Sahtecilikle ilgili raporu yeterli görmeyen mahkeme, Adli Tıp Genel Kurulu’nda inceleme ve kesin karar verilmesi talebinde bulunabilecektir. Ancak Adli Tıp Kurumu Kanununun 23/C-3 maddesinde *“Adli Tıp Genel Kurulu Kararları nihai olmakla beraber, mahkemelerin delilleri serbestçe takdir hususundaki yetkilerini kısıtlamaz”* hükmü yer almakta, dolayısıyla sahtecilik ve tahrifat konusunda raporu yeterli görmeyen mahkeme, grafoloji alanında uzman olan kişilerden oluşturacağı bilirkişi kuruluna yeniden inceleme yaptırabilecektir³⁷⁶.

³⁷⁵ Jandarma Kriminal laboratuvarları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: KÖROĞLU(Bilirkişi Kurumları), s. 192-198; 19. HD., 28.05.2004, E.2003/9782, K.2004/6358 sayılı kararın Karşı Oy Yazısı: *“Fizik ve grafoloji incelemelerinde Adli Tıp İhtisas Dairesi nihai merci olmayıp bu konularda polis ve jandarma Kriminal laboratuvarlarından ve üniversitelerin ilgili bilim dallarından da yararlanılabilmesi mümkündür.”* (Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Yıl 18, Sayı 58, Mayıs - Haziran 2005, s.399-401).

³⁷⁶ HGK., 23.1. 1968, E. 73, K. 7: *“Adli Tıp Müessesesi tarafından verilmiş olan.... tarihli rapor kesin ve yeterli bir rapor olmadığı gibi yazı ve imza uygulama işlerinde Adli Tıp Müessesesi en son uzman bilirkişi de olamaz...”* (GÜRBÜZ, s. 692).

Yargıtay, Adli Tıp Kurumunda inceleme yapılmasını tarafların istemesi halinde dahi mahkemenin buna uymak zorunda olmadığını ve taraflarca uzman olmayan birinin bilirkişi olarak seçilmiş olmasının mahkemeyi bağlamayacağını belirterek³⁷⁷ mahkemenin delilleri takdir etmesindeki bağımsızlığını vurgulamıştır. Başka bir kararında ise³⁷⁸: “...imzayı inceleyen bilirkişiler arasında grafoloji uzmanı mevcut olduğuna göre, raporun Adli Tıp Fizik Şubesinden alınmış olması bozma nedeni değildir.” şeklinde hüküm kurarak taraflarca bilirkişi incelemesinin yaptırılmış olmasının bozma nedeni olmayacağını belirtmektedir.

Sonuç olarak, yargı kararlarında sahtecilik ve tahrifat iddialarının yöntemince bilirkişi incelemesi yapılarak sonuçlanması aranmaktadır³⁷⁹. Bu konu teknik ve özel bilgiyi gerektirdiğinde her somut olay için çok istisnai haller hariç bilirkişi incelemesi yaptırılmalı ve bulunan sonuca göre karar verilmelidir³⁸⁰. Bilirkişinin sahtecilik veya tahrifat incelemesini nasıl yapacağı Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararında şu şekilde açıklanmıştır³⁸¹: “... herhangi bir belgedeki imza veya yazının, atfedildiği kişiye ait olup olmadığı hususunda yapılacak bilirkişi incelemesinin, konunun uzmanınca ve yeterli teknik donanıma sahip bir laboratuvar ortamında, optik aletler ve o incelemenin gerektirdiği diğer cihazlar kullanılarak; grafolojik grafometrik yöntemlerle yapılması; bu alet ve yöntemlerle gerek incelemeye konu ve gerekse karşılaştırmaya esas belgelerdeki imza veya yazının tersim, seyir, baskı derecesi, eğim, doğrultu gibi yönlerden taşıdığı özelliklerin tam ve kuşkuyla yer vermeyecek şekilde belirlenip karşılaştırılması; sonuçta, imza veya yazının atfedilen kişiye ait olup olmadığının, dayanakları gösterilmiş, tarafların, mahkemenin ve Yargıtay’ın denetimine elverişli bir raporla ortaya konulması; gerektiğinde karşılaştırılan imza veya yazının hangi nedenle farklı veya aynı kişinin eli ürünü

³⁷⁷ 11. HD., 17.6.1982, E. 2413, K. 2907 (ERTEKİN/ KARATAŞ, s.666).

³⁷⁸ 11.HD., 5.2.1980, E. 119, K. 514 (GÜRBÜZ, s.693).

³⁷⁹ 12. HD., 10.4.2000, E. 4695, K.5533: “Keşide tarihi yanındaki düzeltmenin borçlu tarafından yapıldığı anlamını taşıyan imzanın kendisine ait olup olmadığını adı geçenden sorulduktan sonra, kabul edilmezse, yöntemince bilirkişi incelemesi yapılarak sonucuna göre karar verilmelidir.” (UYAR, Kambiyo Senetleri, s.1916); 12. HD., 19.12.1996, E.15578, K.15968 (UYAR, Kambiyo Senetleri, s.1917).

³⁸⁰ 12. HD., 7.4.1997, E.3881, K.4273: “Mercece incelenen çek aslına göre, tahrifat iddiasının yerinde olmadığı sonucuna varıldığı anlaşılmaktadır. HUMK’un 275. maddesi gereğince hâkim, çözümü özel teknik bir bilgiyi gerektiren hallerde bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar verir. Bu durumda mercice bilirkişi incelemesi yapılarak tahrifat iddiasının araştırılması ve sonucuna göre karar verilmesi gerekirken...” (UYAR, Kambiyo Senetleri, s.1917).

³⁸¹ HGK., 30.5.2001, E.12-436, K.467; Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.50, 2004, s.213-214.

olduklarının fotoğraf ya da diğer uygun görüntü teknikleriyle de desteklenmesi şarttır". Yargıtay bu kararın devamında bilirkişi raporunun hangi ortamda, ne tür teknik cihazların kullanılarak inceleme yapıp sonuca ulaşıldığının raporda açıklanması gerektiğini; sadece grafolojik ve grafometrik metotların kullanıldığının belirtilmesinin yeterli olmadığını ve böyle bir rapora dayanılarak hüküm kurulamayacağını belirtmektedir.

C. TANIK DİNLENMESİ

Kambiyo senetlerinde sahtecilik ve tahrifat iddialarının incelenmesinde en son aşama bu durumu bilen ve gören kişilerin bu olay nedeni ile tanık olarak dinlenmesidir. Hâkim, yaptırdığı bilirkişi incelemesi ile de sonuca varamazsa, kambiyo senedinin yazıldığını imzanın atıldığını görenlerin ya da bunlara kesin surette delalet eden olaylara tanık olanların dinlenmesine karar verir (HUMK m. 309/1. c.2). Hâkimin bilirkişi incelemesi yoluna başvurmadan doğrudan tanık dinleme imkânı söz konusu olamaz. HUMK'un 308. ve 309. maddelerinin uygulanmasında öncelikle, bilirkişi incelemesi yoluna başvurmak, ancak bu yoldan bir sonuca ulaşılamazsa o zaman tanık dinleme yoluna gidilmek gerekir. Hâkim senette isimleri bulunan kişileri re'sen tanık olarak dinleyebilecektir³⁸².

Bu konu ile ilgili Yargıtay bir kararında; "*Bilirkişi raporuna itiraz edilmiş bulunmasına göre, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi grafoloji uzmanlarından oluşturulacak bilirkişi kurulundan yeniden bu konuda rapor alınmalı, bu yolla da bir sonuca gidilemezse ancak o takdirde HUMK'un 309/1 maddesi gereğince davalının tanık dinleme isteğini de değerlendirilerek sonuca göre karar verilmesi gerekirken...*"³⁸³ demek suretiyle bu durumu açıkça ortaya koymuştur.

D. KARŞI TARAFA YEMİN YÖNELTİLMESİ

Sahtecilik ve tahrifat iddiasını ispatlayamayan davacı, karşı tarafa yemin teklif edemez. Çünkü bu iddia cezai müeyyideyi gerektiren bir fiil niteliğindedir³⁸⁴. Bu konuda Yargıtay: "*HUMK'un 352. maddesi gereğince, yemin ancak cezayı gerektiren mesellerden başka fiiller hakkında verilebileceğine, olayda senetteki imzanın inkârına dayanan savunmanın gerçekleşmesi halinde ortaya sahtecilik fiili*

³⁸² KURU, C.II, s. 1445 GÜRBÜZ, s. 699.

³⁸³ 11. HD., 3.4.1980, E. 1150. K. 1732 (GÜRBÜZ, s.699-700).

³⁸⁴ KURU, C.II, s. 1417.

çıkacağı için yemin teklifi hakkının imzayı inkâr eden tarafça yerine getirilmesinin sonuca etkili olmamasına...” diyerek aynı görüşü paylaşmıştır³⁸⁵.

E. İMZANIN DAVA DIŞINDA KABUL EDİLMESİ

Kambiyo senedindeki imzanın borçlu tarafından dava dışında kabul edilmesi üzerine Yargıtay: “*Davalı senet altındaki imzanın, kendisine aidiyetini kabul ve ikrar ettiğine göre, tahsil kararı verilmeyip re’sen imza tahkikatı yapılması ve alınan rapora dayanılarak davanın reddi isabetsiz ve bu yöne ilişkin bozma yerinde iken...*”³⁸⁶ diyerek mahkemenin artık imza incelemesine gitmeksizin, davayı kabul doğrultusunda karar vermesi gerektiğini belirtmiştir.

İİK m. 8 gereğince, icra zabıtları aksi ispat edilinceye kadar geçerli belgelerdendir. Davacı, davasıyla bunun dolayısıyla aksini ispat etmek istemektedir. İcra zaptında imzanın kendisine ait olduğuna dair davacının beyanı hâkim huzurunda yapılmamış olduğundan HUMK’un 236. maddesi uyarınca ikrar sayılmaz. Ancak 236/son maddesi gereğince harici ikrar niteliğinde olan davacının bu beyanını doğrulayacak delil ve emare ile mahsulü olup olmadığı bilirkişi aracılığı ile incelenerek sonucuna göre karar verilmesi gerekir³⁸⁷.

Son hamil tarafından girilen takipte, buradaki keşidecinin imzasının sahte olduğunun saptanması ve takibin durması üzerine hamil kendi cirantasından, genel hükümler uyarınca talepte bulunabilir. Yargıtay bir kararında: “*Grafoloji uzmanlarınca yapılan inceleme sonunda, dava konusu senedin bono vasfında olmadığı (keşideci imzasının sahteliği saptandığından) davacının genel hükümler dairesinde hakkını davalıdan istemesi imkân dâhilindedir. Bu takdirde davacı, varsa aradaki hukuki ilişkiye veya haksız iktisap kurallarına dayanabilir*”³⁸⁸ diyerek bu görüşü kabul etmiştir.

³⁸⁵ HGK., 23.3.1979, E. 1977/11-473, K. 1979/321 (GÜRBÜZ, s.700)

³⁸⁶ HGK., 2.2.1972. E. 590, K. 57 (GÜRBÜZ, s. 701).

³⁸⁷ 11. HD., 25.5.1978,E.2575,K.2769(GÜRBÜZ, s. 701).

³⁸⁸ 11. HD., 21.12.1978,E.403,K.695 (GÜRBÜZ, s. 702).

SONUÇ

Çağımızda ekonomik faaliyetler değişime dayalıdır. Para ortak bir değer ölçüsü ve değişim aracıdır. Kambiyo senetleri paranın bu fonksiyonunu yerine getirmesine yardımcı olur. Bu senetlerin kullanımının yaygınlaşması parayı somut bir değişim aracı olmaktan çıkarıp, soyut bir ortak değer haline getirmekte ve kaydi para oluşmasına sebep olarak ülke ekonomisine önemli faydalar sağlamaktadırlar.

Doktrin ve uygulamada sahtecilik iddiası mutlak nitelikli def'iler grubu içerisinde yer aldığından, mahkeme tarafından re'sen incelemeye tabi tutulması gerekir. Ayrıca TTK'nın 589. maddesinde düzenlenen imzaların istiklali ilkesi gereği kambiyo senetlerinde sahte imzanın bulunması senedi geçersiz hale getirmeyecektir. Ancak imzasında sahtecilik yapılan kişiyi de sorumluluk altına sokmayacaktır. Kambiyo senedine sahte imza atan kişinin hukuki sorumluluk açısından kambiyo senetleri hukukuna göre sorumlu tutulması muamelattaki güven duygusuna daha uygundur.

Sahteciliği yapan faile kambiyo senetleri hukukuna göre müracaat edilemiyorsa zarar, BK'nın 41. maddesinde düzenlenen haksız fiil hükümlerine göre tazmin ettirilebilir. Ayrıca Borçlar Kanununun üçüncü faslında düzenlenen 'haksız bir fiil ile mal iktisabından doğan borçlar' başlığını taşıyan 61. ve devamı maddelerinden de şartları oluşmak kaydıyla, oluşan zararın tazmininde faydalanılabilir.

Kambiyo senetlerinde sahtecilik ve tahrifatla ilgili tek genel hüküm poliçelerle alakalı maddeler arasında sayılan 'senet metnindeki değişiklikler' başlığını taşıyan TTK m. 660'tır. Bu madde bono (TTK m.690/1) ve çek (TTK m.730/I-17) için de uygulanacaktır. Ayrıca TTK'nın 724. maddesinde sahte veya tahrif edilmiş çekle ilgili özel bir düzenleme getirilmiştir. Sahte veya tahrif edilmiş çeklerde temel sorumluluk faile aittir. Fail zarar gören kişiye karşı haksız fiil nedeniyle sorumlu olur. Ancak fail bulunamaz veya ödeme gücü yoksa o zaman TTK'nın 724. maddesi hükmünün uygulanması söz konusu olacaktır. Bu maddeye göre keşidecinin kusuru olmadığı hallerde çekin ödenmesinden doğan zarara muhatap katlanacaktır. TTK'nın 724. maddesinin uygulanması keşidecinin zarara uğradığı sahtecilik ve tahrifat halleri ile sınırlıdır. Ayrıca çekin muhatapça ödenmiş

olması da şarttır. TTK'nın 724. maddesi; keşidecinin imzasının sahte olması, çekin keşideciden lehtarın eline geçmemiş olması, keşideci ya da lehtarın sahte temsil beyanı ile görünüşte temsil edildikleri durumlar ile lehtarın isminin tahrif edilmesi durumlarını kapsamaktadır. Ayrıca çek sözleşmesine konulan sorumluluktan kurtulma şartı muhatabın (banka) kusursuz olması şartı ile geçerlidir. Banka ancak yardımcı kişilerin hafif kusurundan dolayı kendini kurtarabilir. Çek kullananların bankalara karşı korunmalarının sağlanabilmesi için; TTK'nın 724. maddesi, yapılacak yeni düzenleme ile emredici kural haline getirilmelidir.

Ayrıca sahte veya tahrif edilmiş çekin ödenmek üzere muhatap bankaya ibraz edilmesi sırasında muhatap bankanın, keşidecinin imzasının sahte olup olmadığını ve diğer tahrifat hallerini saptama yükümlülüğü konusunda Bankalar Kanunu ile Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanunda bankalara yönelik somut yükümlülükler getirilebilir. Özellikle çek karnesini verirken göstermesi gereken özen ile ilgili Çek K. m.3/3'e benzer bir hüküm getirilebilir ve muhatap bankanın bu hükme aykırı davranması halinde para cezası mahiyetinde yaptırımlar öngörülebilir.

Çek ödenmemiş ise sahtecilik ve tahrifat halleri TTK'nın 724. maddesi kapsamı dışında kalır. Şayet müracaat hakkı kullanılmışsa zarara bazen çeki asıl failden devralan bazen de çek rızası hilafına elinden çıkan kişi katlanır. Çek ödenmiş olduğu halde TTK'nın 724. maddesi kapsamı dışında kalan hallerde ise (ciranta imzalarının sahte olması, ciranta isimlerinde tahrifat ve sahte temsil beyanı) zarara çeki elinden rızası hilafına çıkmış olan kişi katlanacaktır.

Kambiyo senetlerinde sahtecilik ve tahrifat iddiaları HUMK'un 314. maddesinde belirtildiği gibi hukuk mahkemesinde gerek müstakil bir dava ve gerekse davayı hadise olarak ileri sürülebilir. Her iki durumda da kambiyo senetlerindeki sahtecilik iddiası, HUMK'un 308. vd. maddeleri gereği incelemeye tabi tutulacaktır.

Kambiyo senetlerinde sahtecilik ve tahrifat ile ilgili hukuk kurallarımız dağınık vaziyette olup yapılacak düzenleme ile bunların toplu hale getirilerek uygulamada kolaylığın sağlanması gereklidir. Sahtecilik ve tahrifatla ilgili hükümlerin kambiyo senetleri ile ilgili genel hükümler içerisinde toplanması uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

- ABAÇ Sadi :“Çeklerde Tasdik (Sertifikasyon) ve Karşılığın Bloke Edilmesi”, **Batider**, 1965, C.III, S.1, s.139-144.
- AKCAN, Recep : **Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1988.
- AKGÜN, M. Zerrin : **İcra İflas ve Ticaret Kanunlarına Göre Kıymetli Evrak Hukuku**, Ankara, 1996.
- ARICI, M. Fatih :“Kambiyo Senetlerinde Temsilcinin Yetkisini Aşarak Kambiyo Taahhüdünde Bulunmasından Doğan Sorumluluk”, **Prof Dr. Erdoğan Moroğlu’na 65. Yaş Günü Armağanı**, Haz. Abuzer KENDİGELEN, İstanbul, 1999, s. 11 - 28.
- ARSLANLI, Halil : **Ticari Senetler Dersleri**, 3. Baskı, İstanbul, 1954.
- BAHTİYAR Mehmet : “Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Keşide Tarihi ve İmkânsızlığı” **Batider**, Yıl 1999, C. XX, S.1, s. 41 -51.
- BAHTİYAR, Mehmet : **Kıymetli Evrak Hukuku**, İstanbul, 2005.
- BAŞBUĞOĞLU, Tarık : **Uygulamalı Türk Ticaret Kanunu (TTK 1 -815)**, C.1, Ankara, 1988.
- BOZER, Ali/GÖLE, Celal : **Kıymetli Evrak Hukuku**, Ankara, 2004.
- BOZGEYİK, Hayri : **Poliçede Müracaat Hakkı**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2003.
- BOZGEYİK, Hayri: :“Poliçede Temel İlişki ve Karşılığın İntikali”, **Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp’e Armağanı**, Yayın Kurulu: Hüseyin ÜLGEN / Arslan KAYA / Gül Okutan NİLSSON, C.1, İstanbul, Beta Basım, 2003, s.715 – 735.
- CAN, Halil/ GÜNER, Semih : **Kıymetli Evrak Hukuku Bilgisi**, Ankara, 2000.
- CERRAHOĞLU, M. Fadlullah : **Türk Ticaret Kanununa ve Yargıtay İçtihatlarına Göre Bonoda Mutlak Defiler**, İstanbul, 1974.
- ÇETİN, Erol /MALKOÇ, İsmail : **Uygulamada Sahtekârlık Suçları**, Ankara, 1995.
- DELİDUMAN, Seyithan : **Medeni Usul ve İcra İflas Hukukunda Noter**

- Senetleri**, Ankara, 2001.
- DOĞANAY, İsmail : **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, C.II, 2. Bası, Ankara 1981.
- DOĞANAY, İsmail : **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, C.II, 4. Bası, İstanbul, 2004.
- DOMANIÇ, Hayri : **Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, C.IV, İstanbul, 1990.
- DONAY, Süheyl : **Son Değişiklikler Açısından Çek**, İstanbul, 1986.
- DURGUT, Ramazan : **Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme**, İstanbul, 2005.
- ERÇİN, Ferhat : **Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Etkisi**, İstanbul, 2000.
- EREM, Faruk : **Türk Ceza Kanunu, C.II, Özel Hükümler**, Ankara, 1985.
- EREM, Faruk/KALPSÜZ, Turgut/ÇELEBİCAN, Gürgân : **İktisadi ve Hukuki Yönden Çek**, 2. Basım, Ankara, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 1974.
- EREM, Faruk/ TOROSLU, Nevzat : **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, Ankara, 1994.
- ERİŞ, Gönen : **Gerekçeli - Adliye Komisyonu Raporlu - Madde Açıklamalı - En Son İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu (Kıymetli Evrak ve Taşıma)**, C.II, Ankara, 1988 (Şerh).
- ERİŞ, Gönen : **Açıklamalı – İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku**, Ankara, 1993 (Çek).
- ERİŞ, Gönen : **Açıklamalı – İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2000 (Çek 2000).
- ERİŞ, Gönen : **Açıklamalı – İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2004 (Çek 2004).
- ERTEKİN, Erol/ KARATAŞ, İzzet : **Uygulamada Ticari Senetler Hukuku**, 2. Baskı, Ankara, 1996.
- GÖLE, Celal : **Çek Hukuku**, Ankara, 1989.
- GÜRBÜZ, A. Hulusi : **Yargıtay Uygulaması Işığında Ticari Senetlerin İptali ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar**, İstanbul, 1985.

- HELVACI, Mehmet :**Kıymetli Evrakta Defiler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1985.
- HIRSCH, E. Ernst :“Poliçe ve Çek Hukukunun Birleştirilmesine Dair Cenevre Uyuşması”, Çev. Doçent Yavuz, **Mülkiye Mecmuası**, C.III, S.35, s.24–27 ve C.III, S.36, s.34- 37.
- İMREGÜN, Oğuz :**Kıymetli Evrak Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1998.
- İMREGÜN, Oğuz :**Kıymetli Evrak Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2003.
- İMREGÜN, Oğuz :“Kıymetli Evrakta Defiler”, **İktisat ve Maliye Mecmuası**, C. XII, S. 12, s. 655 – 663
- İNAN, Nurkut / KIVANÇ, Serpil :“Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin Çeke İlişkin Kararları (1979 – 1982)”, **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu I**, Ankara, 1984.
- İNAN, Nurkut :**Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları**, Ankara, 1969.
- İNAN, Nurkut :**Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk**, Ankara, 1981.
- KARAYALÇIN, Yaşar :“Özel Hukukta Meseleler ve Görüşler, (Bono Sahtelik ve Bedelsizlik İddiaları), **Hukuki Mütealalar (1975–1983) II**, Ankara 1983 (Mütealalar).
- KARAYALÇIN, Yaşar :**Ticaret Hukuku C. III Ticari Senetler** (Kambiyo Senetleri), Ankara, 1970.
- KENDIGELEN, Abuzer :“Çekte Cayma ve Ödeme Yasağı (TK 711)”, **İBD**, C.64, S.7 – 8 – 9, 1990, s. 586 – 618.
- KENDIGELEN, Abuzer : **Çek Hukuku**, İstanbul, 2004.
- KINACIOĞLU, Naci : **Kıymetli Evrak Hukuku**, 5. Bası, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 1999.
- KÖROĞLU, Hasan : **Uygulamada ve İctihatlarda Bilirkişilik**, Adil Yayınevi, Ankara, 1995
- KÖROĞLU, Hasan : **En Son Değişikliklerle Uygulamada ve İctihatlarda Türk Mahkemelerinde Bilirkişilik ve Bilirkişi Kurumları**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2001.
- KURU, Baki : **Hukuk Muhakemeler Usulü**, C.II, 5. Baskı, İstanbul, 1990 (C.II)

- KURU, Baki : **Hukuk Muhakemeler Usulü**, C.III, 5. Baskı, İstanbul, 1990 (C.III).
- KURU, Baki : **Hukuk Muhakemeler Usulü**, C.III, 6. Baskı, İstanbul, 2001.
- KURU, Baki/ ARSLAN, Ramazan/YILMAZ, Ejder : **Medeni Usul Hukuku**, Ders Kitabı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2004.
- MALKOÇ, İsmail/ GÜLER, Mahmut : **Türk Ceza Uygulamasında Çek Yasası ve Ticari Senetlerle İşlenen Suçlar**, Ankara, 1999.
- MALKOÇ, İsmail/ GÜLER, Mahmut : **Uygulamada Türk Ceza Kanunu, Özel Hükümler**, C.II, Ankara 1999 (Özel Hükümler).
- MEB Yayınları : **Örnekleriyle Türkçe Sözlük**, C.IV, Ankara, 1995.
- MOROĞLU, Erdoğan / KENDİGELEN, Abuzer : **Notlu - İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat**, 8.Bası, İstanbul, 2004.
- MOROĞLU, Erdoğan : Bono ve Poliçelerde Yeni Şekil Koşullarının Hukuki Anlamı, **Makaleler 1**, İstanbul 1999, s.181–183.
- MOROĞLU, Erdoğan : **Notlu - İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat**, 7. Bası, İstanbul, Beta Basım, 2001.
- MOROĞLU, Erdoğan :“Kambiyo Senetlerinde Düzenlenme Yeri”, **Prof. Dr. Fahiman Tekil’in Anısına Armağan**, Haz. Murat Yusuf Akın / Oğuz Caner, İstanbul, 2003, s. 155 – 163.
- MOROĞLU, Erdoğan :“3167 Sayılı Çek Kanunu’nda 4814 Sayılı Kanun’la Yapılan Değişiklikler”, **Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu İçin Armağan**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2004, s. 533 – 546.
- NARBAY, Şafak :**Çekte Cayma ve Ödeme Yasağı**, 2. Bası, İstanbul, Beta Basım, 1999.
- NARBAY, Şafak :“Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan ‘Yer’ Kavramına ‘De Lege Lata’ ve ‘De Lege Ferenda’ Çözüm Önerileri”, **Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp’e Armağan**, Yayın Kurulu: Hüseyin ÜLGEN / Arslan KAYA / Gül Okutan NİLSSON, C.I, İstanbul, Beta Basım, 2003, s. 793 – 821.
- NARBAY, Şafak :“ ‘3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun’da Değişiklik Yapan 4814 Sayılı Kanunun ‘Çekte Şekil Şartları’ ve ‘Muhatabın Ödeme Yükümlülüğü’ Konuları Açısından İncelenmesi”, **AÜEHFD**, C.VII, S. 1 - 2 (Haziran 2003),

s. 467 – 496.

- ÖĞÜTÇÜ, A. Tahir / ALTIN, Mehmet : **Ticarî Senetler (Poliçe, Bono, Çek) ve Özel Takip Yolları**, Ankara, 1979.
- OĞUZMAN, M. Kemal / ÖZ, M. Turgut : **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 3. Bası, İstanbul, 2000.
- OKÇUOĞLU, Nuri : **Yargıtay Kararları ve Karşı Oylarım**, Ankara, 1991.
- OKTAY, Saibe : **Poliçede Defiler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1984.
- OKTAY, Saibe : “Poliçede Defiler”, **Prof. Dr. Ernst E. Hirsch’in Hatırasına Armağan**, Ankara, 1986, s. 335 – 366.
- ÖZTAN Fırat : “Ticari Senetlerde İmzaların İstiklali İlkesi”, **Batider**, C.X, S.2, s. 391- 396.
- ÖZTAN, Fırat : **Kıymetli Evrak Hukuku**, 2. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 1997.
- ÖZTAN, Fırat : **Garantili Çek – Çek Kartı Uygulaması**, Ankara, 1982.
- ÖZTÜRK (DİRİKAN), Hanife : **Kıymetli Evrakın Ziyai ve İptali**, Ankara, 1990.
- PASLI, Ali : “Sahte ve Tahrif Edilmiş Çek”, **İBD**. 2000, C.74, S.7–8–9, s.635–672.
- PEKCANITEZ, Hakan : **Medeni Usul Hukuku**, Ankara, 2000.
- POROY, Reha : **Kıymetli Evrak Hukuku Esasları**, 11. Baskı, İstanbul 1989
- POROY, Reha/ TEKINALP, Ünal : **Kıymetli Evrak Hukuku Esasları**, 16. Bası, İstanbul, Arıkan Basım, 2005.
- PULAŞLI, Hasan : **Kıymetli Evrak Hukuku**, 6. Baskı, Adana, 2004.
- REISOĞLU, Seza : **Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek**, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Ankara, 2003.
- ŞİMŞEK, Edip : **Hukukta ve Cezada Ticari Senetler**, Ankara, 1982.
- SUNGURBEY, İsmet : **Borç İkrarı ve Borç Vaadi**, İstanbul, 1957.
- SUNGURTEKİN, Meral : “Çekte Kabul Yasağı ve Çekin Teyidi”, **Manisa Barosu Dergisi**, 1990, Yıl 9, S.35, s. 25 – 34.

- SUSUZ, Kağan : **Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2005.
- TANDOĞAN, Haluk : **Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku**, Ankara, 1981.
- TEKİL, Fahiman : **Kıymetli Evrak Hukuku**, İstanbul, 2. Bası, 1994.
- TEKİL, Müge : **Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu**, İstanbul, 1997 (M.TEKİL).
- TEKİNALP, Ünal : “Kambiyo Senetlerinde Temsile İlişkin Bazı Sorunlar”, **Temsil ve Vekâlete İlişkin Sorunlar Sempozyumu**, İstanbul 1977, s. 35–36.
- TEOMAN, Ömer : **Yaşayan Ticaret Hukuku**, C.I (Hukuki Mütealalar, Kitap 1 (1989–1991), İstanbul, 1992, s.16–19 (Kitap 1).
- TEOMAN, Ömer : **Yaşayan Ticaret Hukuku**, C.I (Hukuki Mütealalar), Kitap 3 (1984–1985), İstanbul, 1994, s.163–167 (Kitap 3).
- TEOMAN, Ömer : **Yaşayan Ticaret Hukuku**, C.I (Hukuki Mütealalar), Kitap 6 (1994), İstanbul, 1995, s.72–85 (Kitap 6).
- TEOMAN, Ömer : **Yaşayan Ticaret Hukuku**, C.I: Hukuki Mütalâalar, Kitap 2: 1986 – 1988, İstanbul, 1993.
- TEOMAN, Ömer : “Çekte İbraz Sürelerinin Hesaplanmasında Keşide Gününün Önemi”, **Reha Poroy’a Armağan**, İstanbul, 1995, s. 426 – 435.
- TERCAN, Erdal : **Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı**, Ankara, 2001.
- TÖRÜNER, Ekrem : **Ticaret Yasamız Açısından Çekte Sahtekarlık ve Tahrifat**, **ABD.**, 1980/ S.2, s.204-221
- ÜLGEN, Hüseyin/ HELVACI, Mehmet/ KENDİGELEN, Abuzer/ KAYA, Arslan : **Kıymetli Evrak Hukuku**, İstanbul, 2005.
- ULUKAPI, Ömer : **Medeni Usul Hukukunda Tarafların Duruşmaya Gelmemesi**, Konya, 1997.
- ULUKAPI, Ömer/ ATALI, Murat : **Noterlik Hukuku**, 2. Baskı, Konya, 2001.

- UYAR, Talih : **İcra Hukukunda Kambiyo Senetleri**, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, 2001 (Kambiyo Senetleri).
- UYAR, Talih : **Gerekçeli Notlu İctihatlı İcra İflas Kanunu Şerhi**, C.II, İzmir, 1997.
- YASAMAN, Hamdi :“Çek”, **40. Yılında Türk Ticaret Kanunu**, İstanbul, 1997, s. 224 – 230.
- YEĞİN, Abdullah : **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat**, İstanbul, 1987.
- YILMAZ, Duran : Çekin Hukuki ve Cezai Yönden İncelenmesi, **AD.**,1989/ S.6, s.90–110.